

Razumkov
centre

ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА В УКРАЇНІ-2019: ПІДСУМКИ РОКУ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН (інформаційні матеріали)

Релігія і Церква в українському суспільстві:
соціологічне дослідження-2019:

- *рівень і характер релігійності українського суспільства*
- *релігія, Церква і суспільство*
- *Церква і держава*
- *Церква, суспільство і влада*

Державні документи, заяви і звернення
Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій,
а також окремих Церков України з приводу актуальних
подій і проблем у державно-конфесійних відносинах

Інформаційні матеріали підготовлені до чергового засідання постійно діючого Кругло столу
“Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин” 14 листопада 2019р.
за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні

З М І С Т

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ-2019	3
1. Рівень і характер релігійності українського суспільства.....	4
2. Релігія, Церква і суспільство.....	7
3. Церква і держава	9
4. Церква, суспільство і влада.....	11
Дані соціологічних досліджень, узагальнені в таблицях і діаграмах.....	12
ДЕРЖАВНІ ДОКУМЕНТИ, ЗАЯВИ І ЗВЕРНЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ ЦЕРКОВ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, А ТАКОЖ ОКРЕМИХ ЦЕРКОВ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ АКТУАЛЬНИХ ПОДІЙ І ПРОБЛЕМ У ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИНАХ	40

Довідково: Круглий стіл “Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин”, організований Центром Разумкова спільно з Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні, діє з 1996р.; його постійними членами є керівники і представники найчисельніших християнських церков і релігійних організацій України. На засідання запрошуються представники органів державної влади, громадськості, засобів масової інформації, експертного співтовариства. Головними проблемами, що обговорюються на засіданнях Круглого столу, є проблеми вдосконалення державно-конфесійних відносин та запровадження моделі партнерських взаємин між державою і Церквою в Україні. Зокрема, учасниками Круглого столу був опрацьований і у 2004р. представлений державі і громадськості проект *Концепції державно-конфесійних відносин в Україні*, який дістав підтримку Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій України.

РЕЛІГІЯ І ЦЕРКВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціологічна служба Центру Разумкова здійснює моніторинг стану та тенденцій релігійності українського суспільства з 2000р. Останнє за часом загальнонаціональне дослідження проведене з 4 по 9 жовтня 2019р. за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. Дослідження здійснювалося в усіх регіонах України, за винятком АР Крим та тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей. Опитано 2 015 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Нижче наводиться стислий опис результатів дослідження, які порівнюються з результатами аналогічних досліджень 2013-2018рр. та окремими показниками інших років¹. Результати дослідження узагальнені в таблицях і діаграмах.

Порівняльний аналіз результатів досліджень дає підстави для наступних спостережень.

1. Суспільна свідомість у церковно-релігійному аспекті зазнала впливу збройного конфлікту на сході країни, спровокованого агресією РФ. Так, у 2014р. – році початку конфлікту, фіксувалося певне підвищення рівня релігійності та повної довіри до Церкви. Такі зміни відповідають змінам суспільного самопочуття під час стресових ситуацій.

Відчутні зміни сталися в аспекті церковно-конфесійного самовизначення громадян, які відносять себе до православ'я. Очевидно ці зміни пов'язані з тим, що УПЦ, перебуваючи в єдності з Московським патріархатом, не засудила російську агресію, не визнала РФ державою-агресором і не відмежувалася від позиції Московського Патріархату. Понад те, кремлівський режим продовжував (і продовжує) використовувати мережу УПЦ(МП) в Україні для просування ідеології “русского мира”, а частина священнослужителів цієї Церкви відкрито підтримують сепаратистські рухи.

Природно, це не могло не відбитися негативно на авторитеті УПЦ(МП) та чисельності її вірних, яких вона з 2014р. втрачає².

2. Головною подією останнього часу став Об'єднавчий Собор, де УПЦ-КП та УАПЦ створили Православну Церкву України (ПЦУ) та обрали її Предстоятеля – Митрополита Епіфанія. Церква отримала від Вселенського Патріархату Томос про автокефалію³. Надання Томосу на цей час підтримують 35% громадян України. Невдовзі Почесний Патріарх ПЦУ Філарет відкликав свій підпис під рішенням про створення Автокефальної Церкви та проголосив відновлення Київського Патріархату – що підтримали окремі єпископи і групи вірних УПЦ-КП. На цей час в Україні фактично діють три православні деномінації – ПЦУ, УПЦ-КП та УПЦ(МП).

Слід зауважити: ПЦУ – нова Церква, час її діяльності є наразі надто невеликим для однозначних висновків або тверджень. Думки та оцінки громадян є неусталеними та неоднозначними – про що свідчать значимі групи тих, хто не зміг визначитися з відповідями на поставлені питання, а також відчутний вплив православних віруючих із групи вірних УПЦ-КП та УАПЦ до групи “просто православних”. Тому наведені тут дані є лише першими окремими замірами

¹ Порівнюючи результати останнього за часом опитування з результатами попередніх досліджень, слід враховувати, що опитування у 2000, 2010 і 2013рр. здійснювалися на всій території України, опитування 2014р. – в усіх регіонах України, за винятком АР Крим, у 2016, 2017, 2018, 2019рр. – у всіх регіонах України за винятком АР Крим і тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей.

² Тут і далі терміни “вірні”, “віруючі”, “невіруючі”, “просто християни”, “православні”, “просто православні”, “греко-католики”, “вірні ПЦУ, УПЦ-КП, УПЦ(МП), УГКЦ” та ін. означають групи опитаних, які віднесли себе до відповідних категорій. Чисельність представників інших конфесій є недостатньою для їх статистичного аналізу як окремих груп.

³ Текст Томосу та тексти державних документів, пов'язаних із процесом його отримання, вміщені в цьому виданні. Наводяться також тексти документів Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, Ради Євангельських Протестантських Церков України, а також документів окремих Церков.

громадської думки. Процеси у православному середовищі потребують подальшого моніторингу та поглибленого вивчення.

3. Поряд із зазначеними змінами спостерігається стабільність певних параметрів церковно-релігійної ситуації і суспільної свідомості в релігійному аспекті, усталеного характеру. Насамперед слід відзначити незмінно високий рівень суспільної довіри до Церкви. Водночас, привертає увагу збереження регіонального характеру переважної більшості показників рівня і характеру релігійності, суспільства, конфесійного і церковно-конфесійного самовизначення громадян, оцінок ролі релігії і Церкви в суспільстві та ін.⁴

Примітно, що поряд з порівняно високим рівнем релігійності, позитивними оцінками релігії і Церкви в суспільному житті, стійкими є тенденції відхилення громадською думкою ідеї запровадження державної церкви в Україні, негативного ставлення до публічної демонстрації особистої релігійності посадовими особами держави, а також підвищення рівня підтримки тези про відокремлення школи від Церкви як необхідної передумови демократичності держави і забезпечення права особи на свободу совісті, а також зменшення числа прихильників обов'язкового вивчення релігії в загальноосвітніх школах.

1. РІВЕНЬ І ХАРАКТЕР РЕЛІГІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Рівень релігійності. Число тих, хто визнає себе віруючим, становить на цей час 66%, що відповідає показнику “довоєнного” 2013р. (67%). Число тих, хто вагається між вірою і невір'ям, становить 12% – цей показник фіксується другий рік поспіль і є дещо нижчим від показника 2013р. (15%).

Чисельність інших груп упродовж 2013-2019рр. змінилися мало. Частки невіруючих, “переконаних атеїстів” і байдужих до питань віри залишалися незначними: число перших було в межах 5-6%, других – 2-4%, третіх – у діапазоні 5-7%. Так само незначним було й число тих, хто в питаннях віри не визначився (4-6%).

Рівень релігійності залишався вищим у старших вікових групах порівняно з молодшими та серед жінок порівняно з чоловіками: у 2019р. – від 52% молодих людей 18-24 років до 70% у групі осіб від 60 років і старших⁵; 72% серед жінок і 58% – серед чоловіків.

Рівні релігійності залежно від рівня освіти, типу поселення (місто/село) і самоідентифікації

респондентів у параметрах соціальних класів різняться незначною мірою.

Рівень релігійності впродовж усього часу моніторингу демонструє виразний регіональний характер. Зокрема у 2019р. віруючими визнали себе від 81% жителів Заходу до 52% і 53% жителів Півдня і Сходу, відповідно.

Привертає увагу зниження рівня релігійності в Західному регіоні: якщо у 2014-2018рр. він перевищував тут 90%, то наразі він знизився до згаданих 81% – що є найнижчим показником за всі роки досліджень. У Центрі рівень релігійності досяг максимуму у 2014р. – 82%, але надалі знизився і впродовж 2017-2019рр. демонструє стабільність – 70% віруючих.

Натомість дуже нестійкими є показники Південного і Східного регіонів. У 2014р. тут не фіксувалося сплеску релігійності, як це було на Заході та в Центрі країни: показники залишалися загалом на рівні 2010р. Проте у 2016-2019рр. спостерігаються значні коливання рівня релігійності, які, очевидно, відбивають загальну суперечливість змін у масовій свідомості цих регіонів після 2014р.

Невіруючих або атеїстів найменше на Заході (2%), найбільше – на Сході (21% проти 12% у 2018р.) (діаграми “*Незалежно від того, відвідуєте Ви церкву чи ні, ким Ви себе вважаєте?*”).

Конфесійне самовизначення. Розподіл конфесійних прихильностей як від початку моніторингу, так і впродовж останніх років не зазнав особливих змін. Як і раніше, **більшість (65%) громадян відносять себе до православ'я:** від 74% жителів Центру до 47% – Заходу. Водночас, загальне число православних зменшилося з 71% у 2013р. до 65% у 2019р. – що дорівнює показнику 2000р. (66%). На Заході 36% жителів визнали себе греко-католиками.

На Півдні і Сході більшість опитаних віднесли себе до православних (69% і 66%, відповідно). Тут привертають увагу значні групи громадян, які не відносять себе до жодного з віросповідань (22% і 20%, відповідно) – при цьому, чисельність названих груп мало змінилася впродовж усього періоду моніторингу (таблиці “*До якої релігії Ви себе відносите?*”).

Слід зауважити, що більшість (59%, як і у 2018р.) опитаних вважають, що “людина може бути просто віруючою і не сповідувати якусь конкретну релігію”⁶. Ця точка зору виразно переважає в усіх регіонах, за винятком Заходу, де голоси розділилися майже порівну: 43% опитаних переконані, що “віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу

⁴ У тексті застосовується наступний розподіл областей за регіонами: **Захід:** Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр:** Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь:** Миколаївська, Одеська, Херсонська області; **Схід:** Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Харківська області.

⁵ Можна відзначити певне зменшення числа віруючих у молодших вікових групах: серед 18-24-річних – з 65% у 2018р. до 52%, та 25-29-річних – з 66% до 59%, відповідно.

релігію”, тоді як 45% відстоюють можливість “просто вірити”.

Так само цю можливість підтримують більшість респондентів у кожній із груп за ознакою церковно-конфесійної належності: від 54% вірних ПЦУ та вірних УПЦ-КП до 79% “просто християн”. Виняток становить група вірних УГКЦ, де голоси розділилися: 49% підтримують можливість “просто вірити”, а 47% – наполягають на обов’язковості конфесійної визначеності (діаграми “*З яким із наведених тверджень стосовно віруючої людини Ви згодні більшою мірою?*”, с.18⁷).

Церковно-конфесійне самовизначення. У 2000р., коли Центр Разумкова вперше провів опитування з релігійної тематики, в Україні діяли три великі православні деномінації: УПЦ(МП), УПЦ-КП та УАПЦ. Впродовж 2000-2013рр. відзначалася стала тенденція поступового зростання частки вірних УПЦ-КП серед громадян, які ідентифікували себе із православ’ям – якщо у 2000р. вони становили 18%, то у 2013р. – 26% православних віруючих. Частка вірних УПЦ(МП) помітно зросла між 2000-м і 2010рр. (з 14 до 35%), проте надалі спостерігалось її зниження (до 28% у 2013р.).

Після 2013р., з описаних вище причин, тенденція впливу віруючих з УПЦ і збільшення числа вірних УПЦ-КП прискорились, і у 2018р. чисельність вірних цих церков становила, відповідно 19% і 43% з-поміж громадян, які відносили себе до православних, 12% і 29%, відповідно, серед усіх опитаних.

У грудні 2018р. УПЦ-КП та УАПЦ об’єдналися в Православну Церкву України, яка в січні 2019р. отримала від Вселенського Патріархату Томос про автокефалію. Однак, уже в травні Почесний Патріарх ПЦУ Філарет відкликав свій підпис під рішенням про створення ПЦУ та проголосив відновлення Київського Патріархату – що підтримали окремі єпископи і групи вірних УПЦ-КП.

На цей час до ПЦУ віднесли себе 13% громадян країни, або 20% з-поміж православних; до УПЦ-КП – 8% і 12%, відповідно; до УПЦ(МП) – 11% і 16%, відповідно. Водночас серед громадян, які ідентифікують себе із православ’ям, відчутно зросло число “просто православних” – з 35% у 2018р. до 47% у 2019р. Найчастіше називають себе “просто православними” православні Півдня і Сходу (53% і 57%, відповідно), найрідше – Заходу (26%), де 40% православних віднесли себе до ПЦУ (діаграми “*До якої саме православної Церкви Ви себе відносите?*”).

Церковно-конфесійне самовизначення помітно залежить від регіону. Так, на *Заході* країни відносна більшість (36%) опитаних, як зазначалося, віднесли

себе до УГКЦ; другу позицію за чисельністю вірних посідає ПЦУ (19%); третю – “просто православні” (12%). По 8% жителів регіону належать до УПЦ (МП) та до групи “просто християн”; 6% – до УПЦ-КП; 4% – не відносять себе до жодного з релігійних віросповідань.

У *Центрі* найчисельнішу групу (38%) становлять “просто православні”; друга за чисельністю група – вірні ПЦУ (18%). Групи прихильників УПЦ-КП та УПЦ(МП) є фактично однаковими за чисельністю (10% і 9%, відповідно).

На *Півдні і Сході*: майже половина жителів обох регіонів – це “просто православні” і “просто християни”. На Півдні – 46% (42% – перша група і 4% – друга); на Сході – 50% (40% і 10%, відповідно). Досить великі групи складають ті, хто не відносить себе до жодного з релігійних віросповідань (22% і 20%, відповідно). З-поміж тих, хто засвідчив церковно-конфесійну визначеність, досить нечисельними, але такими, що становлять відносну більшість, є прихильники УПЦ(МП) (11% і 15%, відповідно), лише дещо меншими є групи вірних УПЦ-КП (9% і 7%, відповідно), а також – ПЦУ (8% і 4%, відповідно) (діаграми “*Церковно-конфесійне самовизначення громадян: Україна і регіони*”).

Релігія як життєва цінність. Оцінка важливості релігії в житті респондентів зросла з 2000р. до 2010р. – 63% і 72% респондентів, відповідно, в ці роки назвали релігію дуже або скоріше важливою. Однак, після 2010р. позначився тренд на зниження важливості релігії – у 2016-2019рр. число тих, хто визнав її важливість, коливалось в діапазоні 58-56%. Як і рівень релігійності, визнання важливості релігії в житті залежить від регіону: так, на Заході її вважають важливою 79% опитаних (проти 89% у 2018р.), а на Сході – лише 34% (проти 40% у 2018р.) (таблиця і діаграма “*Наскільки важливо для Вас...?*”).

Показовими залишаються дані стосовно виховання релігійності дітей у сім’ї. Виховання цієї якості вважають наразі найбільш важливим лише 12% опитаних: від 26% жителів Заходу (у 2018р. – 38%) до 6% – Півдня (у 2018р. – 17%) (таблиця і діаграма “*Перед Вами список якостей, які можна виховати в сім’ї у дітей...?*”).

Число тих, хто виховувався вдома в релігійному дусі, становить 36% (проти 40% у 2018р.). Найбільшою мірою релігійне виховання в родині поширене в Західному регіоні, де про таке виховання повідомили 79% опитаних (як і у 2018р.); найменшою – на Сході (16%). Найчастіше виховувались у релігійному дусі вірні УГКЦ (91%) і ПЦУ (57%), серед вірних УПЦ(МП) і УПЦ-КП такі становлять меншу

⁶ Цю тезу підтримували більшість (від 56% до 64%) респондентів впродовж усього періоду, коли Центром Разумкова проводилися опитування з цієї тематики (2000-2019рр.).

⁷ Тут і далі в тексті посилання на сторінку наводяться лише стосовно тих діаграм, які через особливості макету вміщені поза послідовністю опису даних.

частку (41% і 48%, відповідно), ще менше таких серед “просто християн” (19%) і “просто православних” (24%), а серед тих, хто не відносить себе до жодного віросповідання – лише 6% (діаграми “*Чи виховувалися Ви вдома в релігійному дусі?*”).

Відвідування релігійних служб, зібрань. Як і раніше, число громадян, які відвідують релігійні служби, зібрання, служіння, є меншим, ніж число тих, хто визнав себе віруючим. У 2019р. ці показники становили, відповідно 52% і 66% – і є нижчими, ніж показники 2018р. (58% і 72%, відповідно). Число тих, хто не відвідує релігійні зібрання збільшилося з 43% до 47% опитаних.

Як і раніше, ця форма релігійної практики найбільшою мірою властива жителям Заходу, але й тут число респондентів, які її дотримуються, зменшилося з 84% у 2018р. до 77% у 2019р. У Центрі показники відвідувань практично не змінилися (59% і 57%, відповідно). Відчутно нижчими є показники Півдня (42% і 38%, відповідно) і Сходу (38% і 29%, відповідно).

Найбільшою мірою дотримуються релігійної практики вірні УГКЦ (91%), найменшою – “просто православні” (44%), “просто християни” (33%) і ті, хто не відносить себе до жодної з релігій (4%) (діаграми “*Чи відвідуєте Ви...?*”).

Серед тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння, найчастіше (не рідше, ніж раз на місяць) це роблять вірні УГКЦ (71%), тоді як серед вірних ПЦУ – 45%, УПЦ(МП) – 44%, УПЦ-КП – 42% (діаграми “*Як часто Ви відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння?*”).

Відповідаючи на питання, **чи відвідували вони богослужіння минулої неділі (суботи, п’ятниці)**, позитивну відповідь дали 21% опитаних, зокрема, в Західному регіоні – 34%, в інших регіонах – від 20% (у Центрі) до 13% (на Півдні). Серед вірних УГКЦ позитивну відповідь на це питання дали 44%, серед вірних УПЦ-КП – 35%, ПЦУ – 32%, УПЦ(МП) – 31% (діаграми “*Чи відвідували Ви богослужіння минулої неділі...?*”).

Матеріальна підтримка Церкви. Як і впродовж усього часу моніторингу, матеріальна підтримка Церкви надається громадянами переважно час від часу. Наразі “регулярно” її надають лише 10% опитаних, ще 29% – надають її “зрідка”. Натомість збільшилося число тих, хто робить пожертви у дні великих свят та оплачує треби, – з 16% у 2000р. до 30% у 2019р.

Водночас, упродовж періоду моніторингу зменшилося число тих, хто не надавав матеріальної підтримки Церкві “ніколи”, – з 36% у 2000р. до 29% на цей час.

Матеріальна підтримка Церкви виразно залежить від регіону та церковно-конфесійної належності. Так, “регулярно” підтримують Церкву 22% жителів Заходу, в решті регіонів – 5-8%. “Ніколи” не підтримують Церкву матеріально лише 11% опитаних на Заході, в Центрі – 23%, на Півдні – 38%, а на Сході – 51%⁸. Серед вірних УГКЦ регулярно надають матеріальну підтримку Церкві 28% (ніколи – лише 7%), серед вірних УПЦ(МП) – 11% проти 15%, відповідно; УПЦ-КП – 14% і 9%; ПЦУ – 18% проти 14%, відповідно (діаграми “*Чи підтримуєте Ви Церкву матеріально?*”).

Релігійна толерантність. Українське суспільство залишається загалом толерантним до сповідання різних релігій. Так, переважна більшість (75%, як і у 2018р.) громадян вважають, що “*будь-яка релігія, яка проголошує ідеали добра, любові, милосердя і не загрожує існуванню іншої людини, має право на існування*” (47%) або “*всі релігії мають право на існування як різні шляхи до Бога*” (28%).

За час моніторингу, від 2000р. загальна сума тих, хто обирає ці два варіанти відповіді, практично не змінилася (у 2000р. – 76%).

Як і у 2018р., лише 9% опитаних підтримали твердження “*істинною є лише та релігія, яку я сповідаю*”, ще 13% впевнені в тому, що “*право на існування мають лише традиційні для нашої країни релігії*” (проти 14% у 2018р. і 11% у 2000р.).

Позиції респондентів певною мірою залежать від їх церковно-конфесійної належності: так, вірні УПЦ(МП), УПЦ-КП та УГКЦ є дещо менш толерантними до віросповідної свободи, ніж прихильники ПЦУ, “просто православні”, “просто християни”, ті, хто не відносить себе до жодного релігійного віросповідання, і громадяни України в цілому. Понад третина прихильників УПЦ-КП, УПЦ(МП) та УГКЦ (34%, 33% і 31%, відповідно) вважають, що право на існування має або релігія, яку вони сповідають, або релігії, традиційні для країни⁹; дещо нижчим є відповідне число з-поміж вірних ПЦУ – 28% (діаграма “*Яке з наведених тверджень стосовно релігії...?*”).

Переважно позитивним є ставлення громадян до найбільш поширених в Україні релігій і релігійних течій, до менш поширених і відомих – ставлення переважно байдуже, негативне ставлення до жодної з релігій чи релігійних течій не переважає. Так, позитивне ставлення до православ’я засвідчили 78% респондентів (як і у 2018р.), до греко-католицизму – відносна більшість (44%). При цьому можна відзначити, що з 2000р. число тих, хто позитивно ставиться до цієї релігії, зросло (тоді воно становило 31%).

⁸ Можна відзначити збільшення числа тих, хто ніколи не надає матеріальну підтримку Церкві, на Півдні країни: у 2018р. таких було 29%, у 2019р. – 38% жителів регіону.

⁹ Спостерігається певне збільшення числа тих, хто підтримує тезу про істинність винятково тієї релігії, яку він сповідує, серед вірних УПЦ-КП: воно збільшилося з 11% у 2018р. до 18% у 2019р.

Стосовно римо-католицизму голоси респондентів розділилися між позитивним і байдужим ставленням (39% і 42%, відповідно). Стосовно інших релігій і релігійних течій більшість опитаних засвідчили байдужість, або визнали, що не задумувалися над цим питанням чи нічого не знають про таку релігію. Водночас, варто відзначити, що впродовж часу моніторингу послідовно зменшувалося число тих, хто “нічого не чув про таку релігію (течію)” – це стосується всіх наведених у переліку релігій і течій за винятком східних релігій і духовних практик.

Імовірно, за рахунок підвищення поінформованості суспільства підвищився й рівень позитивного ставлення до римо-католицизму (з 28% у 2000р. до 39% у 2019р.), протестантизму (з 14% до 23%), евангелічних і харизматичних церков (з 3% до 16%, відповідно). Утім, в останньому випадку збільшилось і число тих, хто ставиться до цих церков негативно (з 9% до 17%, відповідно) (таблиці “*Як Ви ставитеся до наведених релігій та релігійних течій?*”).

Національна орієнтація релігії, Церкви. Впродовж 2010-2018рр. число впевнених у тому, що Церква, релігія мають бути національно-орієнтованими, коливалось в межах 33-35%. Не став винятком і 2019р. – 33% громадян підтримали цю тезу: від 46% жителів Заходу до 18% опитаних на Сході.

Заперечують доцільність національної орієнтованості Церкви, релігії – як і у 2018р., 37% респондентів; не визначилися в цьому питанні – 30% (у 2018р. – 29%).

Отже, впродовж 2000-2019рр. частка прихильників національної орієнтованості церкви та релігії зростає незначно (у 2000р. – 29%), проте відчутно зменшилося число її противників (у 2000р. воно становило 53%) і збільшилося число тих, хто не визначився в цьому питанні – з 18% до 30% респондентів. Упродовж 2013-2019рр. істотних змін у ставленні до національної орієнтованості релігії, церкви серед громадян загалом не відзначалося.

Водночас, істотно відрізняються позиції з цього питання вірних різних Церков: якщо серед вірних ПЦУ прихильники національної орієнтованості церкви та релігії становлять більшість (58%), серед вірних УГКЦ та УПЦ-КП – відносно більшість (47% і 49%, відповідно)¹⁰, то серед вірних УПЦ (МП) і “просто православних” відносно більшість становлять противники такої точки зору (46% і 40%, відповідно) (діаграми “*Чи повинна церква, релігія бути національно орієнтованою?*”, с.22).

2. РЕЛІГІЯ, ЦЕРКВА І СУСПІЛЬСТВО

Довіра до Церкви. Останніми роками (2016-2019рр.) рівень суспільної довіри до Церкви залишається досить високим і стабільним: відповідний показник незначно коливався навколо показника 60%.

Як і раніше, в регіональному розрізі рівень довіри корелює із загальним рівнем релігійності – якщо у Західному регіоні довіряють Церкві 83% респондентів (рівень релігійності – 81%), то у Східному – лише 33% (рівень релігійності – 53%). У більшості регіонів число тих, хто довіряє Церкві перевищує число тих, хто їй не довіряє. Лише у Східному регіоні за результатами 2019р. недовіра істотно перевищила: тут довіряють Церкві, як зазначалося, 33%, не довіряють – 53% (у 2018р. – 48% і 39%, відповідно).

За ознакою церковно-конфесійної належності, найчастіше засвідчують довіру до Церкви вірні УГКЦ – 88%; найрідше – ті, хто не відносить себе до жодної релігії (30%). Вірні православних деномінацій демонструють практично однакові рівні довіри: ПЦУ – 73%, УПЦ-КП – 70%, УПЦ(МП) – 69% (діаграми “*Чи довіряєте Ви Церкві?*”).

Довіра до глав найчисельніших церков. Респондентам ставилося питання про довіру до глав великих українських і світових Церков. Стосовно всіх предстоятелів українських Церков рівень довіри перевищує недовіру: Митрополиту Епіфанію довіряють 39% громадян проти 19% тих, хто не довіряє; Митрополиту Онуфрію – 32% проти 22%, відповідно; Главі УГКЦ Святославу – 28% проти 15%, відповідно. Водночас, частка тих, хто довіряє Предстоятелю УПЦ-КП Філарету, лише незначною мірою перевищує частку тих, хто йому не довіряє (29% і 26%, відповідно); до того ж, рівень довіри до нього впав із 43% у 2018р. до згаданих 29% на цей час.

Довіру до Вселенського Патріарха Варфоломія засвідчили 31% опитаних; недовіру – 16%. Високим є рівень довіри до Папи Римського Франциска – 42% проти 15% тих, хто йому не довіряє.

Найнижчим є рівень довіри до Патріарха Московського і всієї Русі Кирила: якщо у 2013р. довіра українських громадян до нього перевищувала недовіру (38% і 25%, відповідно), то надалі, з початком і продовженням агресії РФ проти України, довіра змінилася недовірою – і на цей час лише 16% громадян довіряють йому, проти 45% тих, хто не довіряє.

Як і раніше, рівень довіри до ієрархів (як і рівень обізнаності з їх іменами) виразно корелює як з географічною поширеністю релігійних громад (парафій)

¹⁰ Можна відзначити зменшення числа тих, хто підтримує національну орієнтованість церкви і релігії, серед вірних УГКЦ: у 2018р. воно становило 57%, наразі – 47%.

відповідних Церков, так і з церковно-конфесійним самовизначенням респондентів. Так, найвищим є рівень довіри до Митрополита Епіфанія і Глави УГКЦ на Заході країни (54% і 51%, відповідно) та серед вірних ПЦУ і УГКЦ: Митрополиту Епіфанію довіряють 74% вірних ПЦУ і 58% вірних УГКЦ; Главі УГКЦ Святославу – 66% вірних цієї Церкви і 43% вірних ПЦУ. Можна зауважити, що Митрополиту Епіфанію довіряють також більшість (53%) вірних УПЦ-КП.

Рівень довіри до Папи Римського Франциска є найвищим на Заході країни (63%) та серед вірних УГКЦ (75%), ПЦУ (58%) та УПЦ-КП (54%). Високим виявився на Заході і рівень довіри до Патріарха Варфоломія (41%) – як і серед вірних ПЦУ (52%), УГКЦ (46%) та УПЦ-КП – 45%.

Митрополит Онуфрій користується найбільшою довірою серед вірних УПЦ(МП) – 61% респондентів, які визнали свою належність до цієї Церкви; Предстоятелю УПЦ-КП Філарету найбільшою мірою довіряють вірні цієї Церкви (64%).

Моральний авторитет Церкви. Як зазначалося в попередніх дослідженнях, загалом високий рівень довіри до Церкви дисонує з рівнем її визнання як морального авторитету. На цей час моральним авторитетом визнали Церкву 43% опитаних (у 2018р. – 45%), тоді як у 2010р. – 56%. Не вважають її моральним авторитетом – 39% (проти 35% у 2018р. і 27% у 2010р.).

Позиції громадян з цього питання мають виразний регіональний характер: Церква є моральним авторитетом для 65% жителів Заходу (у 2018р. – 74%), значно нижчими і приблизно однаковими з показниками 2018р. є показники в Центрі – 43% (у 2018р. – 41%) і на Півдні – 34% (у 2018р. – 39%). На Сході позитивні відповіді надали лише 28% – як і у 2018р. У Західному регіоні частка тих, хто визнає Церкву моральним авторитетом, істотно переважає частку тих, хто так не вважає (18%, у 2018р – 11%), у Східному, навпаки, більшість опитаних – 61% (у 2018р. – 52%) не вважають Церкву моральним авторитетом.

Рівень визнання Церкви моральним авторитетом переважає серед усіх груп за ознакою церковної належності: серед вірних УГКЦ (79%), УПЦ-КП (64%), ПЦУ (57%), УПЦ(МП) (56%). Серед “просто православних” і “просто християн” він є істотно нижчим – 35% і 28%, відповідно (діаграми “*Чи є для Вас сьогодні Церква моральним авторитетом?*”, с.26).

Лише 18% респондентів (фактично так само, як і у 2018р.) висловили впевненість у тому, що “*більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи*”. Примітно, що відповідні показники є практично однаковими в усіх регіонах країни: на Заході таку думку поділяють 21%, у Центрі – 17%, на Півдні і Сході – по 16% опитаних жителів цих регіонів.

Загалом, найчастіше громадяни вважають, що “*священнослужителі – такі ж як і більшість із нас, – з усіма достоїнствами і гріхами*”. Наразі таку думку поділяють 46% опитаних (у 2018р. – 44%). Така ж думка переважає в усіх групах за ознакою церковно-конфесійної належності (діаграми “*З яким твердженням стосовно священнослужителів Ви згодні більшою мірою?*”).

Роль Церкви. Частка тих, хто відзначає позитивну роль Церкви в українському суспільстві є наразі меншою, ніж до початку військових дій на Сході України: 45% у 2019р. проти 51% у 2013р. Позитивні оцінки ролі Церкви переважають на Заході і в Центрі країни. На Сході відносна більшість (44%) опитаних вважають, що “*Церква не відіграє помітної ролі*”, а на Півдні частки тих, хто відзначає позитивну роль Церкви, і тих, хто вважає, що вона не відіграє помітної ролі, статистично значимо не відрізняються (40% і 33%, відповідно).

За ознакою церковно-конфесійної належності, позитивну роль Церкви найчастіше відзначають вірні УГКЦ (81%), дещо меншою мірою – вірні УПЦ-КП (69%), ПЦУ (65%), УПЦ(МП) – 55%. Відчутно рідше позитивну роль Церкви відзначають “просто християни” (27%) і “просто православні” (36%), зовсім рідко – ті, хто не відносить себе до жодного з релігійних віросповідань (5%). Останні частіше за інших вважають, що Церква відіграє негативну роль (27%).

При цьому, як і раніше, слід зауважити, що **про негативну роль Церкви в українському суспільстві не йдеться**. Так наразі її оцінили лише 5% опитаних (від 2% на Заході до 17% на Сході) (діаграми “*Яку роль відіграє Церква...?*”).

Результати попередніх досліджень засвідчили також, що останніми роками українське суспільство визначилось у питанні про доцільність інституту **військового капеланства у Збройних Силах**. На цей час на загальнонаціональному рівні його запровадження підтримують переважна більшість (62%) громадян, тоді як у 2013р. – 52%. Разом із тим, привертає увагу позиція жителів Сходу країни, де цей інститут підтримують лише 32% проти 43% тих, хто його не підтримує (при цьому, у 2018р. відповідні показники становили 40%, або відносна більшість опитаних, та 33%, відповідно (діаграми “*Чи потрібні українським Збройним Силам...?*”).

Конфлікти між вірними різних Церков. У позиціях громадян стосовно чинників міжконфесійних конфліктів сталися деякі зміни. Так, у 2018р. респонденти дещо частіше вказували на політичні причини конфліктів, порівняно з майновими – 31% і 28%, відповідно. У 2019р. навпаки: майнові чинники називаються частіше (36%), ніж політичні (33%). Третю позицію посіла теза про те, що “*церковні ієрархи жадають влади*” (29% проти 25% у 2018р.).

¹¹ Цей варіант відповіді у моніторингу Центру Разумкова вперше внесено у 2018р.

Підтримка майнового чинника конфліктів відчутно зросла в Центрі (з 29% у 2018р. до 37% у 2019р.), на Півдні (з 16% до 36%, відповідно) і Сході країни (з 23% до 37, відповідно). Натомість на Заході вона дещо зменшилася (з 39% до 31%), але відчутно зросла підтримка тези про владні амбіції ієрархів (з 22% до 34%, відповідно).

Загалом жителі Сходу країни як причину конфліктів найчастіше називають майнові чинники, жителі Центру – майнові та політичні, а на Заході і Півдні голоси розподілилися приблизно порівну між владними амбіціями церковних ієрархів, політичними та майновими чинниками.

Оцінки ролі ЗМІ у міжконфесійних конфліктах, порівняно з 2018р. не змінилися: якщо тоді тезу про те, що *“ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти”* підтримали 14%, то наразі – 12% опитаних¹¹.

З точки зору церковно-конфесійної належності, голоси опитаних розподілилися наступним чином: вірні ПЦУ перші позиції відвели чиннику владних амбіцій ієрархів (40%) і майновому чиннику (32%). Голоси прихильників УПЦ-КП порівну (по 30%) розділилися між політичним і майновим чинниками, а владні амбіції ієрархів відзначили вдвічі менше опитаних, ніж у випадку ПЦУ, – 21%). Серед вірних УПЦ(МП) відносна більшість (46%) відзначили політичні чинники (майнові – 27%, владні амбіції ієрархів – 22%). Позиції вірних УГКЦ відповідають регіональним: як і на Заході країни голоси розділилися майже порівно між владними амбіціями церковних ієрархів (32%), майновим чинником (30%) і політичним (29%) (діаграми *“Чому в Україні відбуваються конфлікти...?”*).

3. ЦЕРКВА І ДЕРЖАВА

Оцінки забезпечення свободи совісті. Більшість громадян упевнені, що в Україні забезпечена свобода совісті. Якщо у 2017р. спостерігалось істотне зменшення числа тих, хто вважає, що *“в Україні існує повна свобода совісті і рівність віросповідань перед законом”* (так вважали 58%, тоді як у 2014р. – 73%, у 2016р. – 69%), то у 2018р. частка таких повернулася до рівня 2016р. (69%) і залишилася без змін у 2019р. Зазначену тезу підтримують більшість жителів усіх регіонів країни: від 81% жителів Заходу до 55% – Сходу. На Півдні відповідний показник зріс із 66% у 2018р. до 76% на цей час.

За ознакою церковно-конфесійної належності, впевненість у забезпеченні свободи совісті переважає в усіх групах: від 84% вірних ПЦУ до 64% *“просто християн”*. Серед тих, хто не відносить себе до жодної з релігій, таку думку поділяють відносна більшість (42%) опитаних.

Частка тих, хто вважає, що *“свобода совісті і рівність віросповідань в Україні декларується, але не здійснюється”* (36%), практично не змінилася порівняно з 2018р., коли вона становила 34%

(у 2014р. – 21%). Так само не змінилися відповідні показники у Центрі – 39% (проти 38% у 2018р.) та на Півдні – 36% (проти 38%). На Заході і Сході показники дещо підвищилися: на Заході – 26% проти 21% у 2018р., на Сході – 41% проти 35%, відповідно.

Привертає увагу та обставина, що впродовж 2013-2019рр. відчутно зросло число тих, хто вважає, що *“релігійні організації і церкви занадто зловживають наданими їм правами і свободами”*: наразі цю тезу тією чи іншою мірою підтримали 48% опитаних, тоді як у 2013р. – 32%, у 2014р. – 34%. При цьому, можна помітити, що зростання відбулося в усіх регіонах: у Центрі (з 34% у 2013р. до 47% у 2019р.), на Півдні (з 29% до 53%), на Сході (з 31% до 52%, відповідно) та на Заході (з 34% до 42%, відповідно).

З цієї тезию згодні відносно більшість у всіх групах за ознакою церковно-конфесійної належності: від 49% *“просто православних”* до 44% вірних УГКЦ, і більшість (60%) тих, хто не відносить себе до жодної релігії (діаграми *“З яким із наведених тверджень Ви згодні більшою мірою?”*).

Оцінки ставлення держави і влади до Церков в Україні. Попри те, що, як зазначалося вище, 69% опитаних вважають, що в Україні існує повна свобода совісті і рівність віросповідань перед законом, лише 21% обрали варіант відповіді *“влада ставиться однаково до всіх релігійних організацій в Україні”*. Цей показник, порівняно з 2018р., змінився мало.

Натомість зменшилося число впевнених або в тому, що *“є церкви, до яких влада ставиться краще, ніж до інших”*, або в тому, що *“влада вивичує одну Церкву на противагу іншим”*. Якщо у 2018р. ці тези підтримували половина опитаних, то наразі – 41% (першу тезу – 24% проти 32% у 2018р.; другу – 17% проти 18%, відповідно).

Найчастіше два останні варіанти відповіді обирають жителі Східного регіону – 50% (проти 62% у 2018р.). Як видно з наведених даних, відповідні показники в цьому регіоні знизилися. Так само знизились показники в Центрі – наразі згадані тези підтримали 39% опитаних (проти 50% у 2018р.), та на Заході – із 41% до 32%, відповідно. На Півдні показник залишається на рівні 2018р. – 42% жителів регіону.

Підтримка двох останніх тез переважає серед вірних УПЦ(МП) – 57%, високою є також їх підтримка серед вірних УГКЦ – 48%. Водночас, привертають увагу відчутні групи (третина і більше) тих, хто не зміг визначитися з відповіддю: від 33% з-поміж вірних УГКЦ до 48% тих, хто не відносить себе до жодного з віросповідань (діаграми *“З якою оцінкою ставлення державної влади до Церков в Україні Ви згодні більшою мірою?”*).

На питання *“Чи змінилося ставлення влади до Церков після виборів 2019р.?”* відносна більшість (41%) опитаних відповіли негативно: від 50% опитаних на Заході до 40% опитаних на Півдні і Сході та 36% у Центрі. Водночас, 23% опитаних засвідчили

впевненість у тому, що ставлення влади змінилося на більш нейтральне: від 17% на Заході країни до 27% у Центрі. Думку про те, що “влада стала більш прихильною до однієї із Церков”, поділяють лише 8% опитаних: від 5% на Півдні до 11% на Сході країни.

За ознакою церковно-конфесійної належності, думку про відсутність змін поділяють більшість або відносна більшість у кожній із груп: найчастіше – серед вірних УГКЦ (55%), найрідше – серед тих, хто не відносить себе до жодної релігії (34%). Водночас, від 29% вірних УПЦ(МП) до 15% “просто християн” вважають, що ставлення влади до Церков змінилося на більш нейтральне. Найрідше висловлювали впевненість у тому, що “влада стала більш прихильною до однієї із Церков”, вірні УГКЦ (1%) (діаграми “Чи змінилося ставлення влади до Церков після виборів 2019р.”).

Ставлення держави до Церков і релігійних організацій як до громадських об’єднань. Обираючи варіанти тез стосовно окремих аспектів ставлення держави до релігійних організацій, відносна більшість 46% опитаних обрали тезу “державна має ставитися до релігійних організацій, як і до інших громадських організацій” (у 2018р. – 42%). Цю тезу підтримують більшість або відносна більшість опитаних у всіх регіонах країни (від 59% на Півдні до 35% на Заході), та в усіх групах за ознакою церковно-конфесійної належності (від 64% “просто християн” до 34% вірних ПЦУ). Виняток становлять лише вірні УГКЦ – серед немає переважаючої точки зору з цього питання.

Тези про те, що “доходи Церков і релігійних організацій не повинні оподатковуватися”, а також “державна має надавати Церквам і релігійним організаціям пільги на комунальні послуги” мають нижчу підтримку громадян: їх підтримали лише 16% і 14% опитаних, відповідно (діаграми “З яким із наведених тверджень Ви згодні найбільшою мірою?”).

Ставлення громадян до ідеї запровадження інституту державної церкви. Ідея запровадження інституту державної церкви, як свідчать результати соціологічних досліджень, не знаходить підтримки у громадян України – наразі її підтримали лише 9% опитаних: від 4% жителів Півдня до 12% жителів Центру.

Не підтримують зазначену ідею 60% опитаних (проти 56% у 2018р.): від 52% жителів Центру до 75% жителів Сходу. Не підтримують ідею державної церкви представники всіх церковно-конфесійних груп (діаграма “У деяких країнах світу...?”).

Головна причина, з якої громадяни не згодні із запровадженням інституту державної церкви, полягає в тому, що “це суперечить праву на свободу совісті і призведе до дискримінації віруючих інших церков”, – цю позицію, як і у 2018р., відзначили 43% тих, хто не згоден із запровадженням інституту державної церкви. 41% представників цієї групи респондентів обґрунтовують свою позицію тим, що “Україна історично є багатоконфесійною країною і надання пріоритету будь-якій церкві викличе лише додаткове

напруження в міжцерковних та церковно-державних відносинах”.

Аргументація противників інституту державної церкви впродовж останніх років зберігає регіональні особливості: так, якщо у Східному регіоні частіше незгоду з ідеєю державної церкви респонденти обґрунтовують тим, що “це суперечить праву на свободу совісті і призведе до дискримінації віруючих інших церков”, то в Західному регіоні значно переважає мотивація, пов’язана з тим, що Україна історично є багатоконфесійною країною, а в Центрі та на Півдні ці два мотиви називаються однаково часто (діаграми “Якщо Ви не згодні із запровадженням інституту державної церкви в Україні, то чому?”).

Держава, школа, релігія. Упродовж часу моніторингу відзначається зростання числа тих, хто підтримує принцип відокремлення церкви від держави і школи від церкви. У 2000р. 36% опитаних були згодні з тим, що таке відокремлення є необхідною передумовою демократичності держави і забезпечення права особи на свободу совісті (не згодні – 37%). У 2010р. цю тезу підтримали вже відносна більшість (41%) опитаних, і від того часу ситуація не змінилася: у 2018р. підтримку висловили 43% опитаних, у 2019р. – 46% (не згодні – 25% проти 29% у 2018р.). Згодні з цією тезою переважають у всіх регіонах (діаграми “Чи згодні Ви з тим, що відокремлення Церкви від держави...?”).

Зростає також число не згодних з викладанням релігії в загальноосвітніх школах: у 2010р. таку позицію відстоювали 31% опитаних, у 2013р. – 37%, у 2016р. – 40%, у 2018р. – 43%, у 2019р. – 46% опитаних.

Водночас, зменшується число тих, хто підтримує таке викладання на факультативних чи обов’язкових засадах. Так, у 2010р. їх число складало 59% (38% – за факультативне викладання, 21% – за обов’язкове); у 2016р. – 49% (34% і 15%, відповідно), у 2018р. – 47% (32% і 15%, відповідно), у 2019р. – 44% (31% і 13%, відповідно).

На Сході ті, хто виступає проти вивчення релігії у школі, переважають числом тих, хто підтримує вивчення релігії факультативно або обов’язково, на Заході противники викладання релігії перебувають у меншості, а на Півдні та в Центрі ці дві групи представлені приблизно однаково.

За ознакою церковно-конфесійної належності, серед вірних усіх Церков противники викладання перебувають у меншості, виділяються лише вірні УПЦ(МП), серед яких домінує думка про те, що релігія не повинна викладатися в загальноосвітніх школах (53%). Подібною є позиція наступних груп: “просто православні” – 49%; “просто християни” – 59%; ті, хто відносить себе до жодної релігії, – 69%) (таблиці “З яким із наведених тверджень стосовно вивчення релігії...?”).

Ставлення до публічної демонстрації релігійності державними діячами України. Суспільні оцінки зазначеної демонстрації мають: стають дедалі

більш негативними: якщо у 2010р. позитивне ставлення до такої демонстрації засвідчили 21% опитаних, то у 2018-2019рр. це число коливалося в діапазоні 11-13%.

Натомість рівень негативного ставлення зростав і досяг піку у 2018р., коли його відзначили 52% громадян. На цей час негативне ставлення засвідчили істотно менше – 39% опитаних.

У 2018р. негативне ставлення значно переважало в Західному, Центральному і Східному регіонах, де його відзначили більшість (від 52% до 58%) опитаних. Наразі в цих регіонах або відносна більшість респондентів засвідчили байдужість до демонстрації релігійності посадовими особами (на Заході – 48%), або голоси розділилися між негативним ставленням і байдужістю (у Центрі – 37% і 41%, відповідно: на Сході – 40% і 41%, відповідно). Водночас, на Півдні рівень негативного ставлення зріс – з 35% у 2018р. до 50% на цей час, відповідно знизився рівень позитивного ставлення (із 17% до 10%, відповідно).

Байдуже або негативне ставлення переважає в усіх групах за ознакою конфесійної належності; найвищими є рівні негативного ставлення у групах вірних УПЦ (МП) – 47%, “просто християн” (50%) і тих, хто не відносить себе до жодної релігії (48%). Позитивне ставлення найчастіше відзначають вірні УПЦ-КП (24%) та УПЦ (22%) (діаграми “Деякі державні діячі України публічно...?”).

4. ЦЕРКВА, СУСПІЛЬСТВО І ВЛАДА

Вплив релігії на суспільне життя. Більшість громадян визнають позитивний вплив релігії на певні аспекти суспільного життя. Тезу “релігія не впливає на життя суспільства” підтримали лише 24% опитаних. Проте, привертає увагу певне послідовне зниження позитивних оцінок ролі релігії впродовж 2014-2019рр. Так, число тих, хто вбачає роль релігії в тому, що вона “підвищує моральність і духовність людей”, знизлося з 79% у 2014р. до 67% у 2019р.; число тих, хто бачить її “одним із важливих засобів відродження національної самосвідомості і культури” – з 69% до 58%, відповідно; переконаних у тому, що релігія є “одним із чинників демократичного суспільства” – з 55% до 51%, відповідно. Водночас, зросло число тих, хто підтримує тезу “релігія є елементом політичного життя” – з 34% до 48%, відповідно (останній показник відповідає рівню 2000р.).

Позитивні оцінки релігії найчастіше дають жителі Західного регіону, однак і тут помітним є певне зниження числа тих, хто відзначає позитивні конотації. Наприклад, тезу “релігія підвищує моральність і духовність людей” у 2018р. підтримали 90% жителів регіону, у 2019р. – 80%. Найрідше відзначають позитивні оцінки релігії, як і минулими роками, жителі Сходу: відповідні показники тут не досягають половини опитаних.

Водночас, негативні оцінки ролі релігії респонденти, як правило, не підтримують. Більшість або відносна більшість респондентів не погоджуються з судженнями: “релігійні діячі стоять осторонь таких

соціальних проблем сучасності, як запобігання вагітності, аборт, СНІД, сексуальне виховання тощо”, “релігія є мало пристосованою до потреб сучасної людини”, “релігія робить людей неактивними, байдужими до того, що відбувається у суспільстві”, “релігія шкідлива, оскільки роз’єднує людей на різні конфесії”, “релігія відмирає і в майбутньому зникне зовсім”.

Переважна більшість (71%) респондентів, вважають, що “релігійні діячі повинні ставати на захист найбільш вразливих прошарків громадян у разі прийняття владою рішень, які знижують життєвий рівень населення”, хоча частка таких і зменшилася порівняно 2000р., коли вона становила 87%. Згоду з цією тезою висловили від 81% жителів Півдня до 65% – Сходу.

Разом з тим, значна частина респондентів погоджуються з тим, що релігійні організації беруть слабку участь у соціальній роботі (допомога нужденним, інвалідам, хворим, літнім тощо): з цим згодні 43% опитаних проти 32% незгодних, з цим погоджується більшість або відносна більшість жителів усіх регіонів, крім Західного, де відносна більшість (41%) з цим незгодна. Наведені показники, порівняно з 2018р., практично не змінилися. Слід також зазначити, що частка згодних із цим судженням зменшилася порівняно з 2000р., коли вона становила 52% (таблиці “Оцінюючи роль релігії в житті суспільства, ...?”).

Церква і влада. Більшість громадян, як і раніше, переконані в тому, що “Церква не повинна втручатися у відносини між людиною і владою”. Однак, число тих, хто так думає, зменшилося з 63% у 2010р. до 54% у 2018р., наразі воно змінилось мало і становить 57%. Так само мало змінилось і число тих, хто вважає, що “залежно від ситуації Церква повинна або підтримувати, або критикувати владу”, – із 17% у 2018р. воно зменшилося до 14% на цей час. Дещо зменшилося (з 11% до 7%, відповідно) число впевнених у тому, що “Церква зобов’язана критикувати владу, оскільки її місія – викривати неправду і зловживання”.

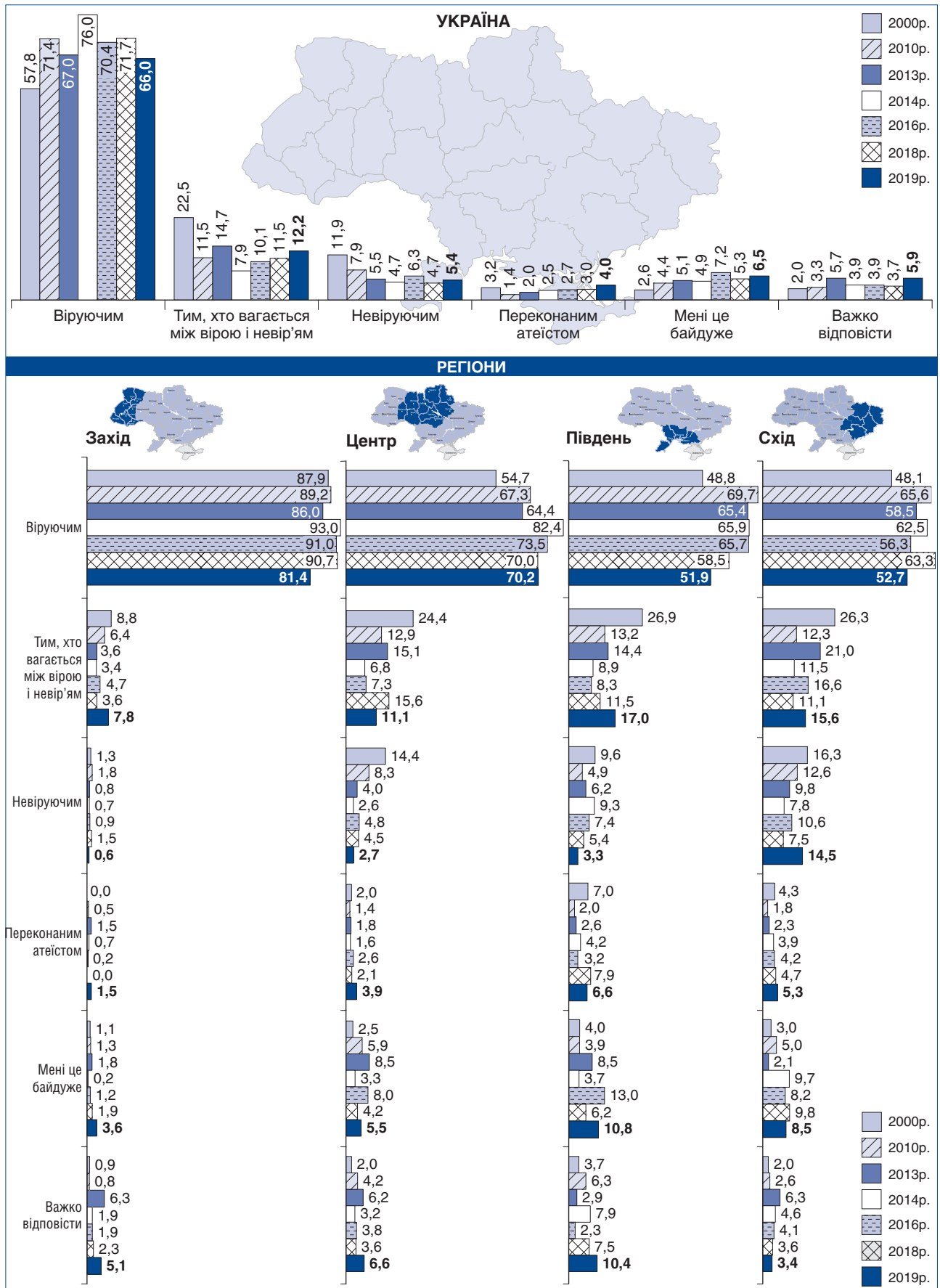
Таким чином, 21% громадян (проти 28% у 2018р.) демонструють запит на критичну позицію Церкви стосовно влади. Водночас 9% (проти 6% у 2018р.) поділяють ту точку зору, що “Церква зобов’язана підтримувати державну владу, бо “немає влади, щоб не була від Бога”” (діаграми “З яким твердженням Ви згодні більшою мірою?”).

Оцінюючи, на чому боці є Церква в параметрах “бідні і знедолені – сильні і багаті”, громадяни схиляються до думки, що Церква дещо більшою мірою є на стороні “сильних і багатих”: за десятибальною шкалою (де “1” – це “обстоювання прав бідних і знедолених”, а “10” – “сильних і багатих”) позиція Церкви у 2019р. була оцінена у 5,9 бала – як і у 2018р.

Єдиний регіон, де оцінка складає менше 5 балів, – Захід (4,9 бала, як і у 2018р.); в решті регіонів – від 7,0 на Сході (у 2018р. – 6,6 бала) до 5,6 бала у Центрі країни (у 2018р. – 6,2 бала) (діаграми “Церкви в Україні обстоюють права бідних і знедолених, чи...?”).

РІВЕНЬ І ХАРАКТЕР РЕЛІГІЙНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Незалежно від того, відвідуєте Ви церкву чи ні, ким Ви себе вважаєте?
% опитаних

Незалежно від того, відвідуєте Ви церкву чи ні, ким Ви себе вважаєте?

% опитаних

(продовження)

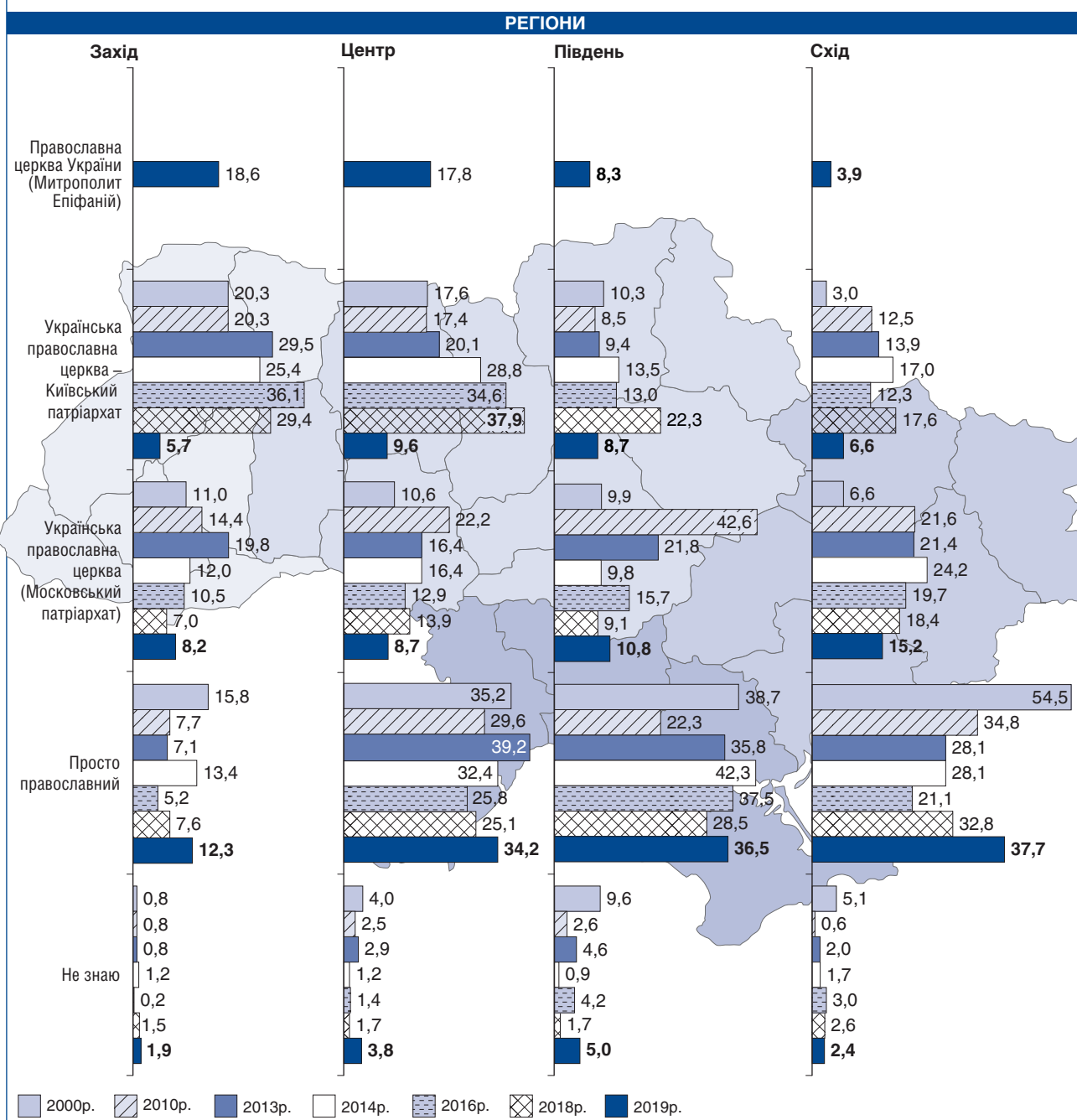
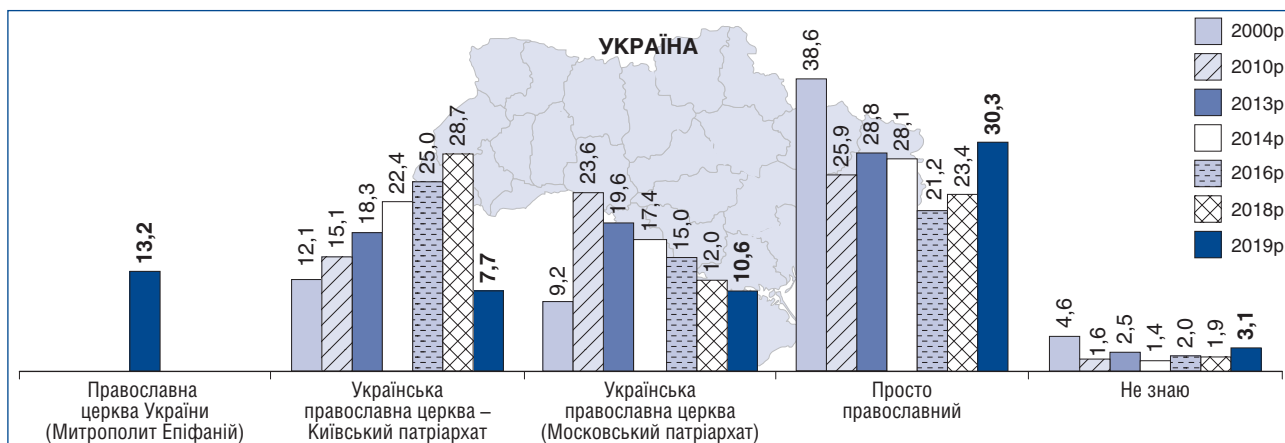
	Вік (років)																		Стать					
	18-24			25-29			30-39			40-49			50-59			60 і старші			Чоловіки			Жінки		
	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019
Віруючим	66,1	65,4	51,6	65,7	66,2	58,7	67,7	73,0	68,9	68,2	68,5	65,2	76,0	72,9	70,7	77,8	77,0	69,8	62,4	62,9	58,1	78,7	78,9	72,4
Тим, хто вагається між вірою і невір'ям	10,2	11,5	16,9	11,1	15,0	12,4	16,2	11,1	11,6	15,0	14,9	11,0	8,3	10,3	9,3	8,8	9,0	13,3	13,8	14,1	14,0	9,6	9,3	10,7
Невіруючим	11,8	8,3	6,7	10,1	5,3	9,0	6,1	4,0	3,4	9,1	4,2	5,7	8,0	5,4	6,2	5,8	3,4	4,4	10,6	6,8	6,8	5,8	3,0	4,3
Переконаним атеїстом	1,2	3,2	3,6	1,5	2,9	7,0	1,4	3,2	3,7	1,5	2,7	3,9	1,2	2,9	3,4	1,6	3,0	3,8	1,9	4,7	5,5	1,0	1,6	2,8
Мені це байдуже	7,1	6,9	11,6	5,6	7,2	5,5	5,3	4,9	6,6	3,5	6,3	7,1	2,4	4,6	5,9	4,1	4,1	4,6	6,2	7,6	9,1	2,9	3,4	4,4
Важко відповісти	3,5	4,6	9,8	6,1	3,4	7,5	3,4	3,8	5,8	2,6	3,6	7,1	4,2	4,0	4,5	2,0	3,6	4,0	5,0	3,9	6,5	1,9	3,8	5,3
	ОСВІТА									СОЦІАЛЬНІ КЛАСИ						ТИП ПОСЕЛЕННЯ								
	Незакінчена або загальна середня			Середня спеціальна			Вища або незакінчена вища			Середній клас			Нижчий клас			Місто			Село					
	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019			
Віруючим	-	71,3	68,4	-	74,0	66,2	-	69,2	64,4	71,6	72,2	65,4	72,7	72,5	68,4	69,2	69,4	64,7	75,9	76,3	68,6			
Тим, хто вагається між вірою і невір'ям	-	9,3	12,1	-	11,7	11,4	-	12,7	13,0	11,6	11,3	13,4	10,9	11,9	9,1	11,3	12,2	12,9	11,9	9,9	10,9			
Невіруючим	-	5,9	4,6	-	3,1	5,4	-	5,7	6,0	7,6	5,2	5,9	8,2	4,0	5,1	8,9	5,7	6,4	5,9	2,7	3,3			
Переконаним атеїстом	-	2,8	2,9	-	2,3	3,7	-	3,9	5,0	1,6	2,4	3,8	1,2	3,2	4,4	1,8	3,7	4,1	,8	1,5	3,8			
Мені це байдуже	-	5,7	6,8	-	5,2	6,9	-	5,3	6,0	4,3	5,4	6,3	4,6	4,7	6,2	4,8	6,0	6,6	3,6	4,1	6,2			
Важко відповісти	-	5,1	5,3	-	3,7	6,4	-	3,1	5,6	3,2	3,6	5,2	2,5	3,6	6,9	3,9	3,0	5,2	2,0	5,6	7,1			
	КОНФЕСІЇ																							
	ПЦУ			УПЦ (МП)			УПЦ-КП			Просто православний			УГКЦ			Просто християнин			Не відношу себе до жодної релігії					
	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019	2010	2018	2019			
Віруючим	-	-	86,0	87,3	81,8	86,0	67,7	73,0	84,6	70,5	71,5	67,3	98,0	96,3	93,8	45,1	50,0	53,1	21,3	6,8	5,8			
Тим, хто вагається між вірою і невір'ям	-	-	7,5	8,7	11,2	7,0	16,2	11,1	7,1	18,0	14,0	17,6	1,3	1,6	3,6	22,9	29,9	17,5	8,0	11,3	14,8			
Невіруючим	-	-	0,8	1,1	1,9	0,9	6,1	4,0	1,3	3,1	1,9	5,5	0,0	0,0	0,0	12,5	6,5	3,8	43,3	29,0	23,0			
Переконаним атеїстом	-	-	0,8	0,4	0,8	0,9	1,4	3,2	1,3	0,6	0,4	1,5	0,0	0,0	1,0	0,7	1,3	1,9	9,1	23,1	19,1			
Мені це байдуже	-	-	1,5	1,1	2,3	0,9	5,3	4,9	1,9	3,3	6,4	3,4	0,7	0,5	0,0	9,0	8,4	18,8	15,2	23,5	26,5			
Важко відповісти	-	-	3,4	1,5	1,9	4,2	3,4	3,8	3,8	4,6	5,7	4,8	0,0	1,6	1,6	9,7	3,9	5,0	3,0	6,3	10,9			

До якої релігії Ви себе відносите?
 % опитаних

	УКРАЇНА						
	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.
Православ'я	66,0	68,1	70,6	70,2	65,4	67,3	64,9
Римо-католицизм	0,5	0,4	1,3	1,0	1,0	0,8	1,6
Греко-католицизм	7,6	7,6	5,7	7,8	6,5	9,4	9,5
Протестантизм	2,0	1,9	0,8	1,0	1,9	2,2	1,8
Іудаїзм	0,3	0,1	0,3	0,1	0,2	0,4	0,1
Іслам	0,7	0,9	0,7	0,2	1,1	0,0	0,1
Буддизм	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0
Індуїзм	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0
Язичництво	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
Просто християнин	6,9	7,2	8,6	6,3	7,1	7,7	8,0
Інше	0,5	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1	0,3
Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань	15,3	13,2	11,3	12,5	16,3	11,0	12,8
Не відповіли	-	0,3	0,5	0,7	0,0	0,9	1,0

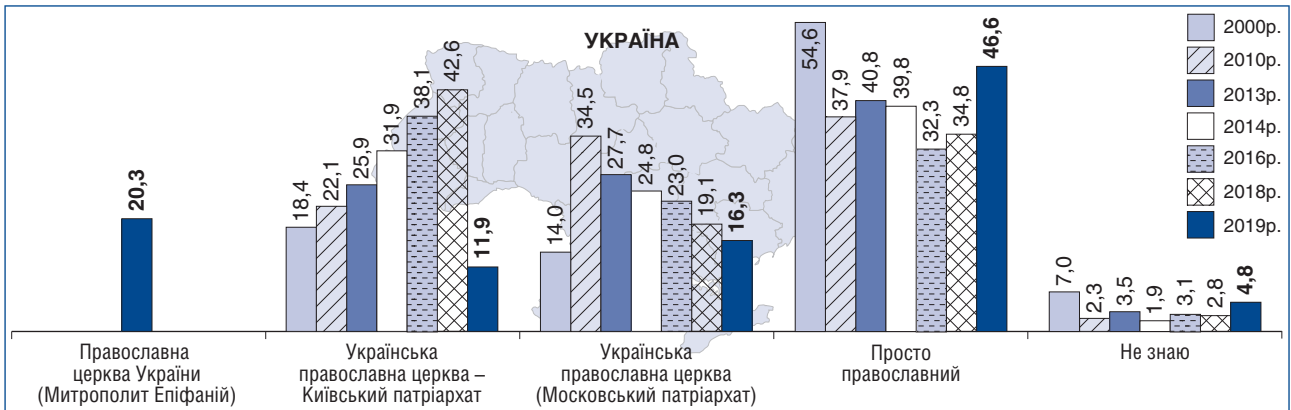
	РЕГІОНИ																											
	Захід							Центр							Південь							Схід						
	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.
Православ'я	52,3	45,9	60,2	54,0	57,0	45,6	46,6	69,0	73,8	79,4	79,5	76,7	69,3	73,9	68,8	76,4	73,2	67,4	71,0	61,6	69,3	69,7	71,8	66,7	71,6	57,4	61,6	65,9
Римо-католицизм	1,3	1,0	3,8	1,0	1,4	1,3	1,3	0,8	0,5	0,9	1,5	1,9	0,8	2,6	0,0	0,3	0,3	0,9	0,5	0,0	0,8	0,0	0,2	0,8	0,6	0,1	0,0	0,8
Греко-католицизм	38,4	37,2	26,8	36,2	29,9	39,7	35,8	0,6	0,3	1,2	0,7	0,4	0,4	2,5	0,0	0,0	0,3	0,5	0,5	0,0	0,4	0,4	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
Протестантизм	0,8	3,8	0,5	1,4	3,6	5,3	1,1	2,9	0,5	0,6	0,3	1,0	1,7	2,1	1,7	0,0	0,3	2,3	0,5	2,9	1,7	1,9	3,2	1,2	0,9	2,2	2,9	2,1
Іудаїзм	0,5	0,0	0,5	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2	0,5	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,3	0,7	0,0	0,5	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,4
Іслам	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,8	0,0	3,0	4,9	4,2	0,5	0,0	0,4	0,8	0,4	0,3	0,3	0,4	3,0	0,4	0,0
Буддизм	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,4	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
Індуїзм	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0
Язичництво	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Просто християнин	2,7	6,9	4,3	4,1	4,8	4,9	7,8	7,8	7,7	5,5	10,3	6,5	4,1	7,7	4,0	7,2	6,5	6,5	5,1	14,5	4,1	9,9	7,0	15,2	3,8	9,9	14,5	10,2
Інше	0,0	0,8	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,6	0,7	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,2
Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань	4,0	4,1	3,6	3,1	3,1	3,2	3,6	18,2	17,0	10,8	7,1	12,7	22,4	10,6	20,9	10,2	14,1	18,1	21,7	20,2	22,4	16,6	16,3	15,0	21,7	26,4	20,2	19,6
Не відповіли	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	3,8	0,0	0,0	0,9	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0	3,7	0,0	0,4	0,0	0,0	0,5	0,6	0,6	0,0	0,4	0,4

До якої саме православної Церкви Ви себе відносите?*
% опитаних

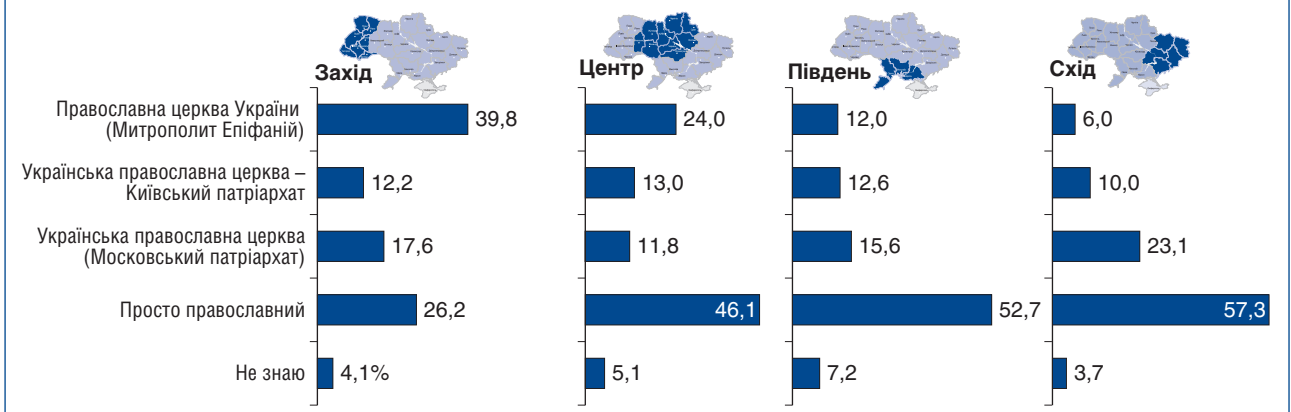

* На діаграмі не наведено відсоток тих, хто відносить себе до Руської (Російської) православної церкви, та тих, хто не відносить себе до православних (35%).

До якої саме православної Церкви Ви себе відносите?*
% тих, хто вважає себе православним

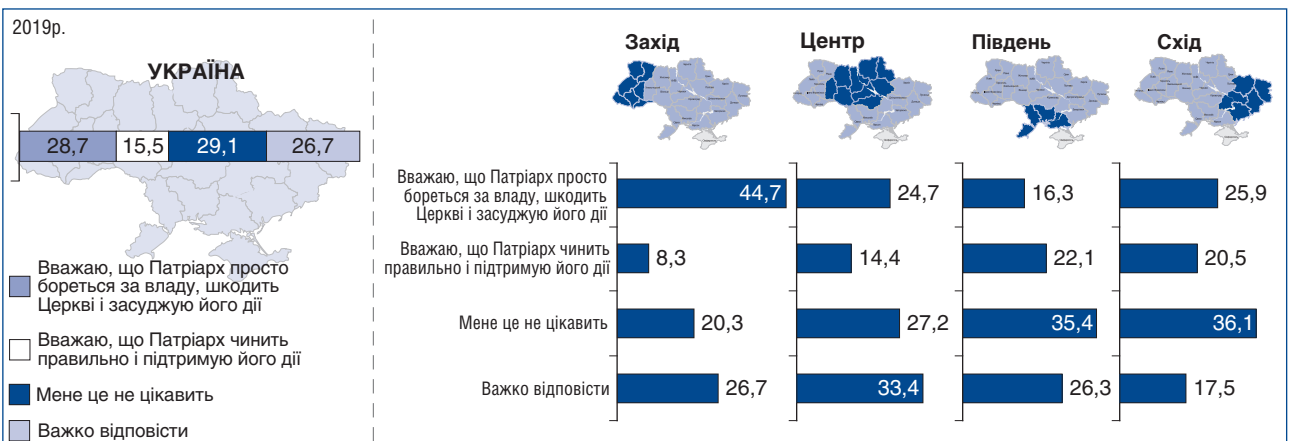

РЕГІОНИ (2019р.)

* На діаграмі не наведено відсоток тих, хто відносить себе до Руської (Російської) православної церкви, та тих, хто не відповідає.

Почесний патріарх Філарет оголосив про відкликання свого підпису під рішенням про створення Православної Церкви України, а також оголосив про відновлення Київського патріархату і невизнання Томосу про автокефалію Православної Церкви України. Як ви до цього ставитеся?
% опитаних

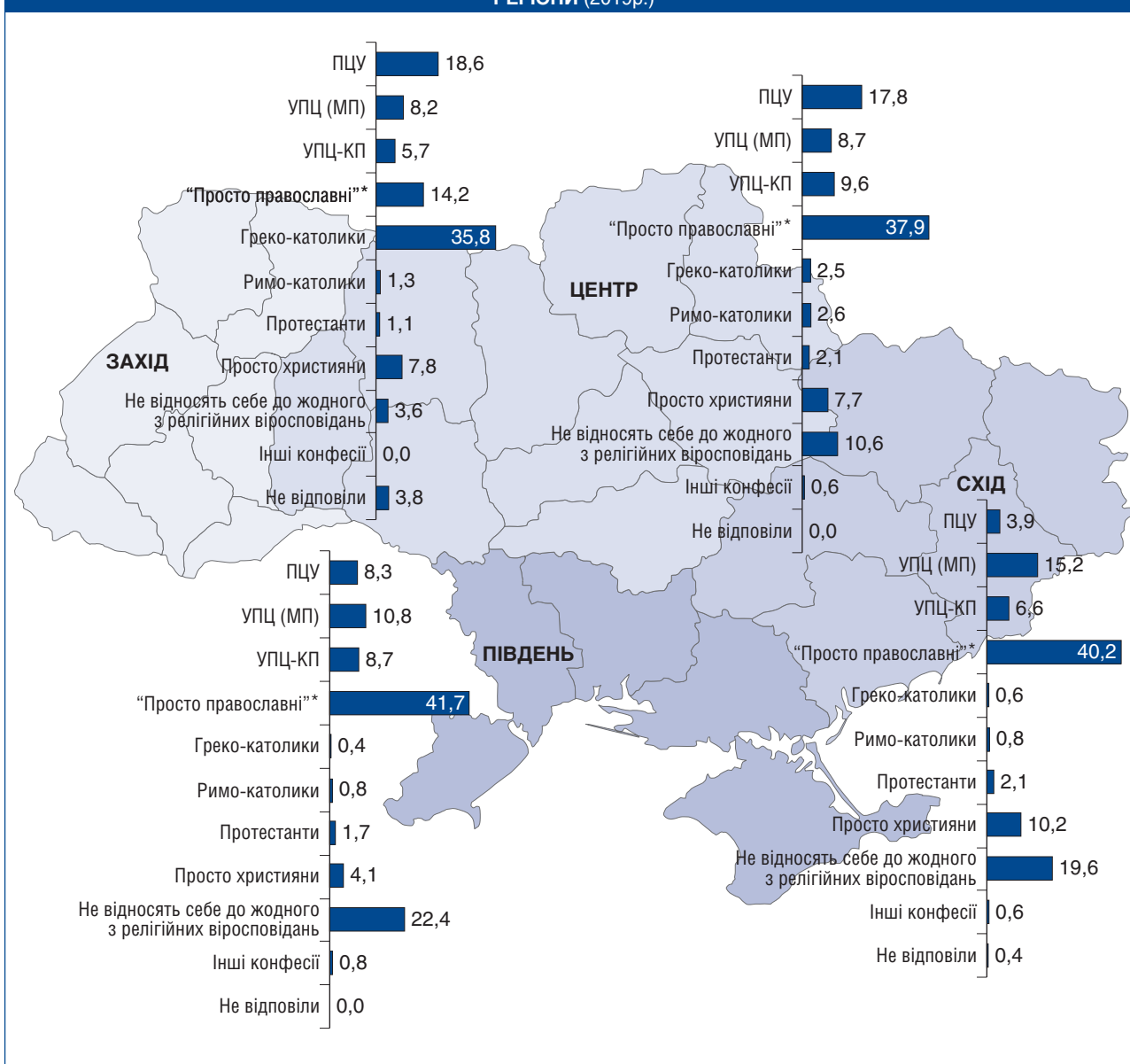
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Вважаю, що Патріарх просто бореться за владу, шкодить Церкві і засуджую його дії	52,8	38,0	21,8	23,7	42,7	19,4	17,1
Вважаю, що Патріарх чинить правильно і підтримую його дії	14,3	23,5	37,8	13,8	7,8	10,6	4,3
Мені це не цікавить	13,6	18,3	14,1	28,4	16,1	46,3	62,6
Важко відповісти	19,2	20,2	26,3	34,1	33,3	23,8	16,0

Церковно-конфесійне самовизначення громадян: Україна і регіони
% опитаних

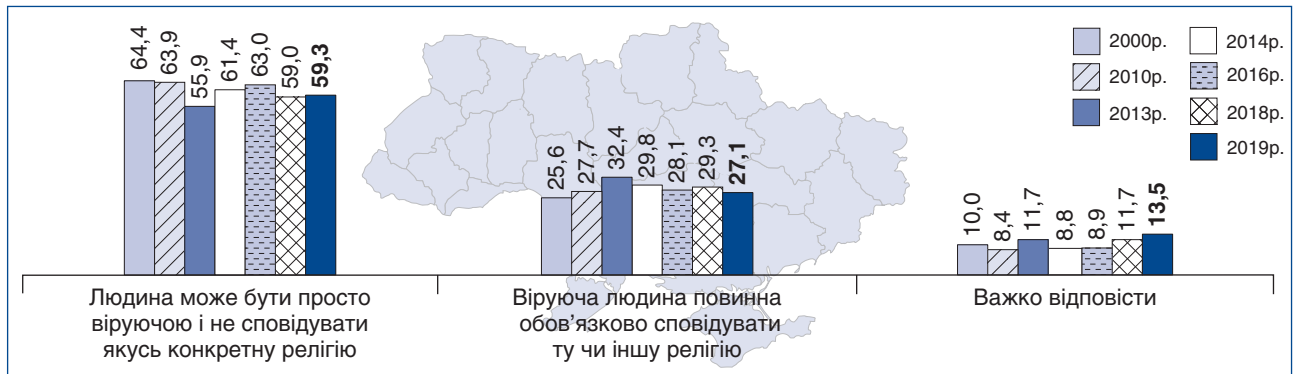

РЕГІОНИ (2019р.)

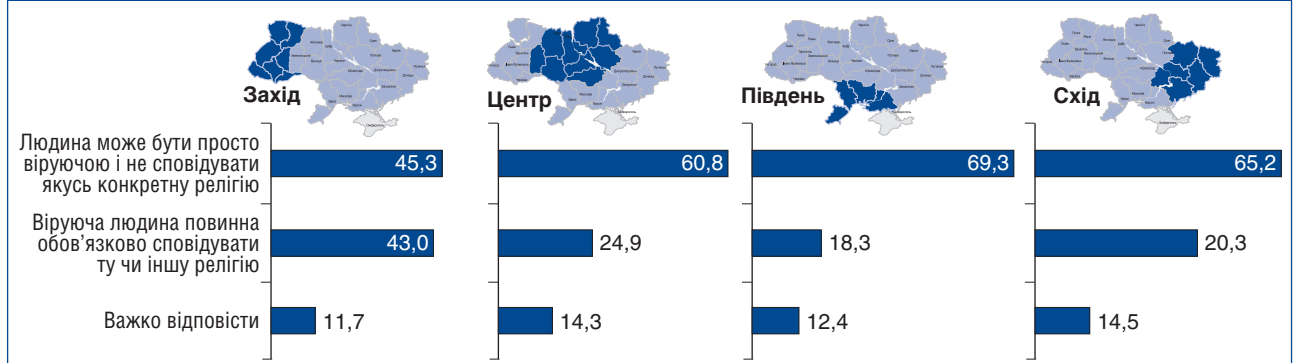

* Ті, які назвали себе "просто православні", або не знають, до якої саме православної церкви належать.

З яким із наведених тверджень стосовно віруючої людини Ви згодні більшою мірою?
% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Людина може бути просто віруючою і не сповідувати якоїсь конкретної релігії	54,0	54,9	53,5	64,1	49,0	78,8	61,1
Віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу релігію	37,0	38,0	38,7	21,6	47,4	8,1	10,5
Важко відповісти	9,1	7,0	7,7	14,3	3,6	13,1	28,4

Наскільки важливо для Вас... ?
% опитаних

	Важливо*						Не важливо**						Важко відповісти					
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.
Сім'я	97,8	97,4	98,9	98,3	98,6	97,1	1,2	1,9	0,3	0,6	1,0	2,0	1,0	0,6	0,8	1,0	0,4	1,0
Чесність, порядність	97,7	97,5	96,8	95,3	94,0	92,2	1,1	1,6	1,8	3,1	4,0	5,8	1,2	1,0	1,4	1,5	2,0	2,0
Друзі, знайомі	93,4	95,5	92,2	91,8	92,6	92,2	5,8	3,7	6,4	6,8	6,4	6,3	0,8	0,8	1,5	1,3	1,0	1,4
Взаєморозуміння з іншими людьми	97,6	96,8	95,5	96,0	92,8	91,8	1,4	2,5	3,4	2,9	5,9	6,4	1,0	0,8	1,2	1,3	1,3	1,8
Хобі (захоплення)	69,3	71,0	74,5	77,6	79,2	88,9	27,9	26,0	21,9	18,3	17,9	18,2	2,8	2,8	3,6	4,2	2,9	2,9
Робота	87,7	88,2	87,1	88,6	88,3	86,3	10,2	10,6	10,9	9,4	10,2	12,1	2,1	1,2	1,9	1,9	1,5	1,7
Щире кохання	87,5	88,1	88,4	87,2	87,2	85,7	9,4	9,0	8,5	8,2	8,8	10,6	3,1	2,9	3,2	4,8	4,0	3,7
Матеріальна забезпеченість	97,7	96,5	96,5	96,1	95,4	83,4	1,6	2,5	2,1	2,9	3,8	5,4	0,7	1,1	1,3	1,1	0,8	1,2
Вільний час	87,1	26,4	31,6	77,9	79,5	81,0	5,7	53,0	47,4	17,7	17,6	15,2	7,2	20,6	21,0	4,4	2,9	2,5
Культурний відпочинок	78,6	84,3	79,7	76,9	78,3	81,0	19,0	13,8	18,3	18,9	18,9	16,3	2,4	1,9	2,1	4,3	2,8	2,7
Успіх у суспільстві	67,5	68,8	72,8	69,4	70,6	72,6	28,8	27,9	23,7	26,6	25,0	24,3	3,7	3,3	3,5	4,0	4,5	3,1
Лідерство, авторитет	53,3	58,6	59,9	52,6	56,3	59,8	44,6	39,3	37,7	43,3	39,3	36,8	2,1	2,2	2,4	4,1	4,4	3,4
Громадська активність	-	55,1	48,2	51,0	46,4	57,1	-	40,2	44,4	42,5	46,6	38,0	-	4,7	7,4	6,5	7,0	5,0
Релігія	63,0	72,4	63,4	57,3	58,2	55,9	34,1	24,5	31,0	36,7	35,6	40,3	2,9	3,2	5,6	6,0	6,2	3,7
Політика	37,7	35,4	29,1	27,3	26,0	37,9	60,2	61,2	67,1	68,9	69,9	59,7	2,1	3,5	3,9	3,8	4,1	2,3
Власна справа (бізнес)	48,6	51,4	44,9	43,5	48,8	49,8	46,0	41,1	45,5	48,8	44,3	43,2	5,4	7,5	9,6	7,7	6,9	7,0
Віра в надприродну, вищу силу	48,1	52,5	37,8	28,7	36,1	33,1	45,3	37,5	49,9	59,2	51,0	58,2	6,6	9,9	12,4	12,1	12,9	8,8

Наскільки важливо для Вас... ?

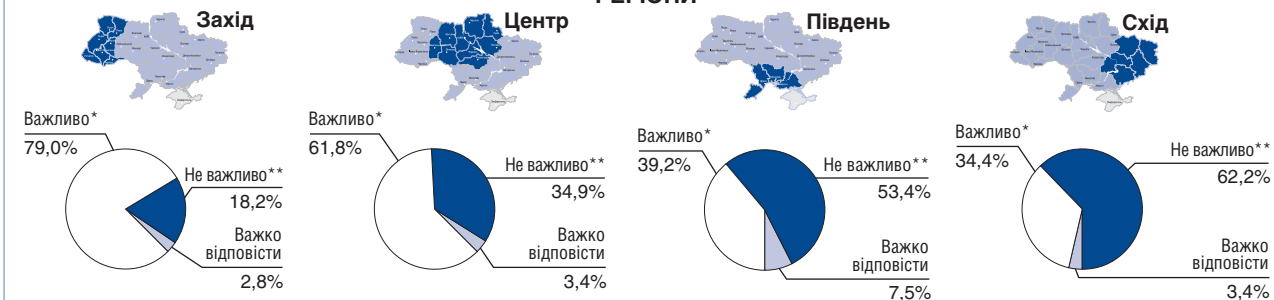
% опитаних

(продовження)

РЕЛІГІЯ

2019р.

РЕГІОНИ

* Сума варіантів відповіді "дуже важливо" і "скоріше важливо".

** Сума варіантів відповіді "зовсім не важливо" і "скоріше не важливо".

Перед Вами список якостей, які можна виховати в сім'ї у дітей. Які з них, якщо такі є, найбільш важливі?*

% опитаних

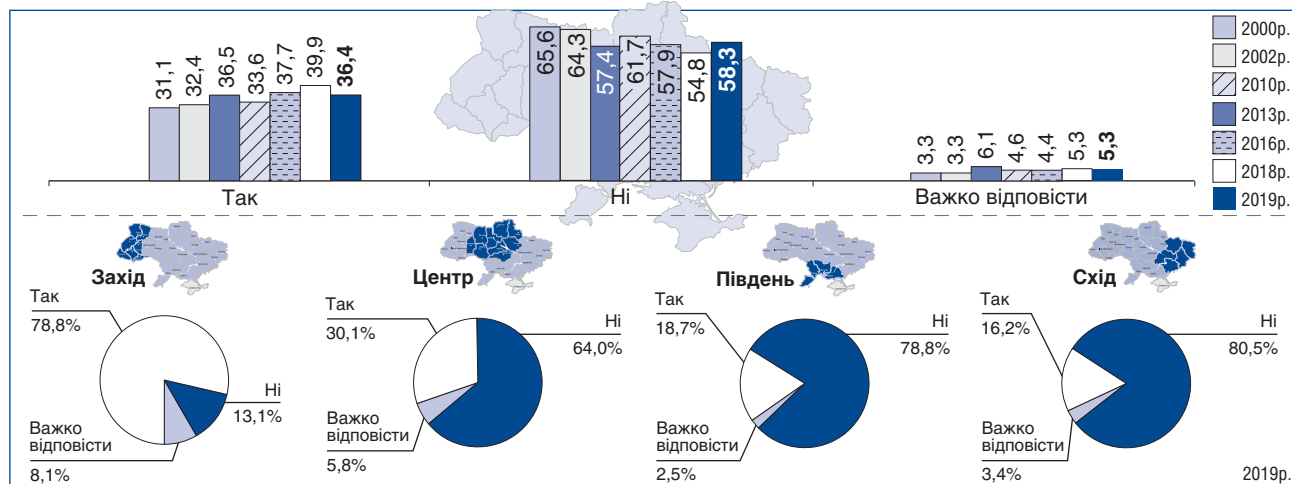
УКРАЇНА	2000р.	2005р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.
Працелюбність	85,6	78,3	74,8	78,1	76,0	72,7	69,8
Почуття відповідальності	70,2	62,1	58,6	67,7	68,6	59,7	62,1
Терпимість і повага до інших людей	58,6	55,5	57,3	59,4	57,2	61,3	50,3
Рішучість, наполегливість	38,2	44,3	45,1	42,5	45,2	49,3	49,6
Вміння тримати себе в товаристві	47,4	43,6	42,1	41,9	40,9	44,1	46,8
Незалежність	35,1	33,6	32,6	37,7	42,5	41,3	46,0
Бережливість (обачне ставлення до грошей і речей)	51,0	38,2	42,2	43,8	45,0	50,1	44,7
Уява	9,5	7,3	7,7	7,0	9,9	12,3	15,2
Вміння ділитися	20,9	17,4	16,0	16,4	18,2	17,6	13,0
Слухняність	27,6	26,9	20,5	17,2	16,9	17,1	12,8
Релігійність	10,8	16,6	16,8	16,5	18,0	15,5	12,0
Важко відповісти	1,4	0,9	1,8	0,8	1,4	1,1	2,0

РЕГІОНИ (2019р.)	Захід	Центр	Південь	Схід
Релігійність	25,8	8,4	5,8	7,7

* Респондентам пропонувалося відзначити не більше п'яти прийнятних варіантів відповіді.

Чи виховувалися Ви вдома в релігійному дусі?

% опитаних

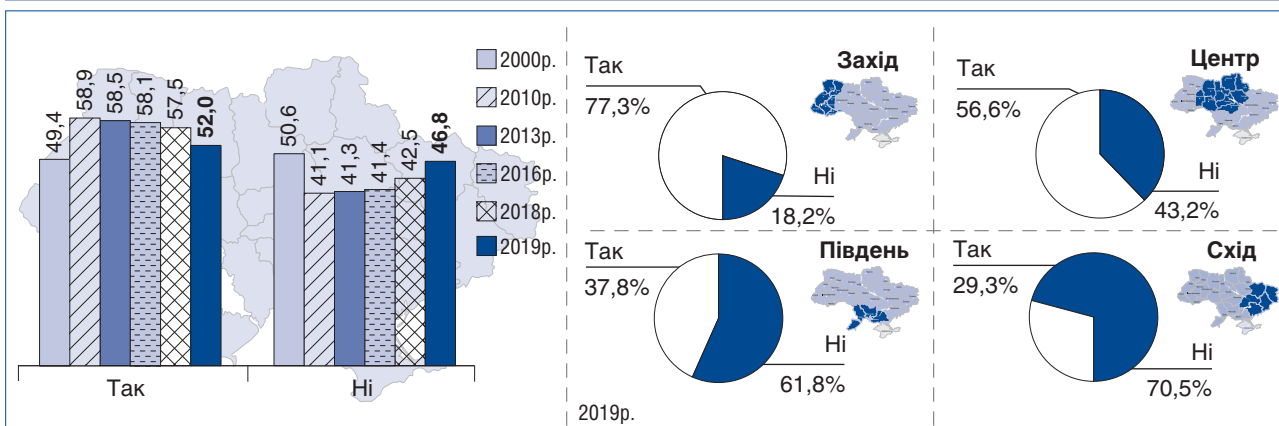

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	угкц	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	56,8	41,3	48,4	23,8	90,6	19,3	6,3
Ні	38,7	56,3	49,7	70,7	6,8	74,5	88,7
Важко відповісти	4,5	2,3	1,9	5,5	2,6	6,2	5,1

Чи відвідуєте Ви релігійні служби, зібрання, служіння?*

% опитаних

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	72,2	71,8	75,6	44,3	90,6	32,9	4,3
Ні	27,1	28,2	24,4	55,4	9,4	67,1	95,3

* На діаграмі варіант відповіді "не відповіли" не наведений через незначне число респондентів, які обрали цей варіант.

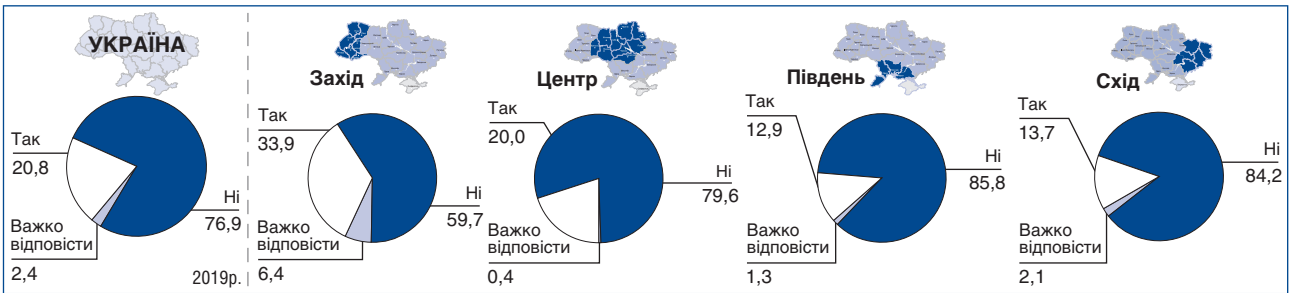
Як часто Ви відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння?

% тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння

	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)			
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід
Частіше, ніж раз на тиждень	4,4	3,5	3,7	4,2	3,7	4,9	6,3	3,4	3,3	5,8
Раз на тиждень	15,9	15,7	14,9	17,7	19,2	19,1	30,2	14,0	12,1	11,6
Раз на місяць	13,1	20,8	18,5	17,0	19,3	20,1	25,5	19,5	12,1	14,2
На релігійні свята	52,0	50,4	53,0	51,7	47,8	48,8	34,6	56,9	59,3	53,5
Раз на рік	8,1	5,4	6,3	6,4	5,9	4,2	2,7	3,4	9,9	6,5
Рідше, ніж раз на рік	3,0	2,2	1,7	1,9	2,3	1,3	0,3	1,8	2,2	1,9
Ніколи, майже ніколи	0,3	0,9	0,6	0,1	0,4	0,5	0,0	0,2	0,0	2,6
Інше	2,9	0,6	0,1	0,2	0,5	0,4	0,0	0,2	0,0	1,9
Важко відповісти	0,0	0,0	1,1	0,0	0,9	0,7	0,3	0,5	1,1	1,9

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)					
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин
Частіше, ніж раз на тиждень	3,6	2,6	4,2	2,7	8,7	1,9
Раз на тиждень	20,8	15,1	20,3	9,4	34,7	5,8
Раз на місяць	20,8	26,3	17,8	15,4	27,7	11,5
На релігійні свята	49,5	45,4	51,7	63,8	25,4	69,2
Раз на рік	3,1	2,6	5,1	6,4	2,9	5,8
Рідше, ніж раз на рік	2,1	1,3	0,0	1,7	0,0	5,8
Ніколи, майже ніколи	0,0	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Інше	0,0	2,0	0,8	0,0	0,0	0,0
Важко відповісти	0,0	2,0	0,0	0,7	0,6	0,0

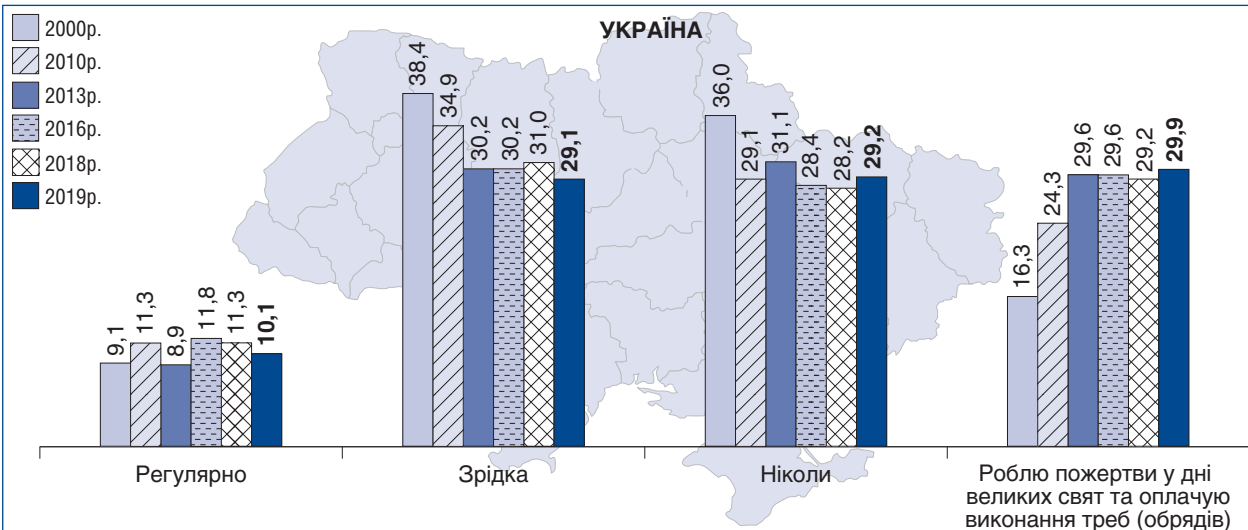
Чи відвідували Ви богослужіння минулої неділі (суботи, п'ятниці)?
% опитаних

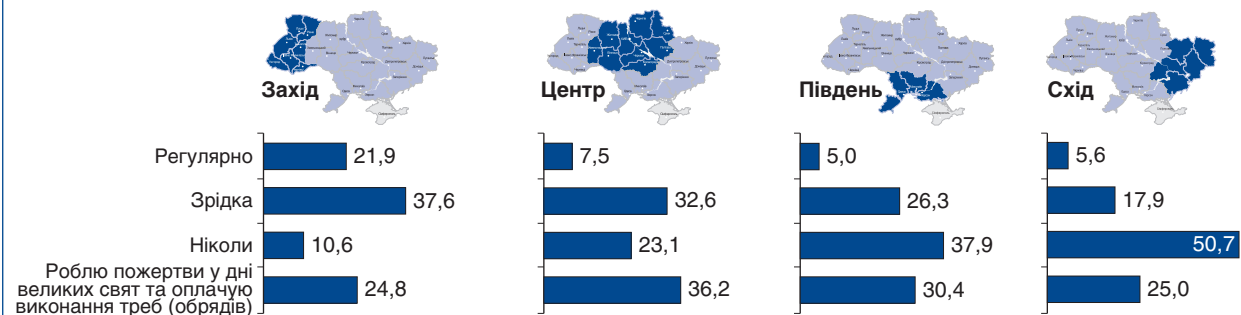
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	31,7	30,8	35,3	10,6	44,3	8,1	1,6
Ні	67,9	68,2	64,7	87,6	52,1	91,3	96,1
Важко відповісти	0,4	0,9	0,0	1,8	3,6	0,6	2,3

Чи підтримуєте Ви Церкву матеріально?*
% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

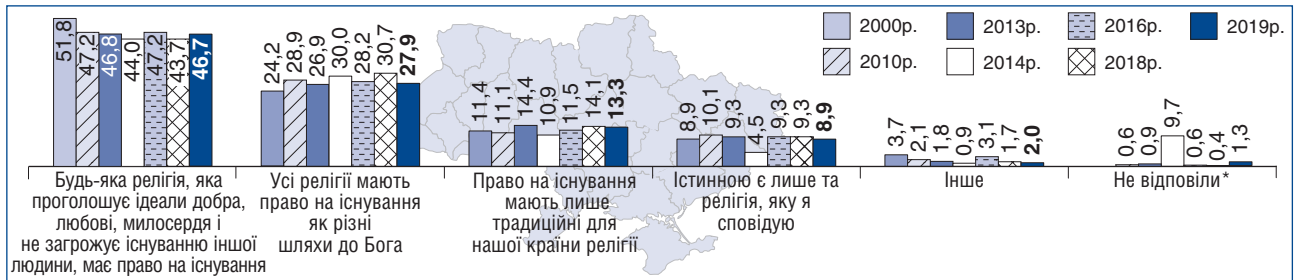

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Регулярно	18,0	10,8	13,5	4,2	27,7	4,4	0,4
Зрідка	37,1	35,2	42,3	29,4	45,0	16,3	5,8
Ніколи	13,5	14,6	9,0	30,0	6,8	43,8	81,7
Роблю пожертви у дні великих свят та оплачую виконання треб (обрядів)	29,2	38,5	35,3	36,3	19,9	33,8	11,7

* На діаграмі варіант відповіді "не відповіли" не наведений через незначне число респондентів, які обрали цей варіант.

Яке з наведених тверджень стосовно релігії відповідає Вашим переконанням більшою мірою?
% опитаних

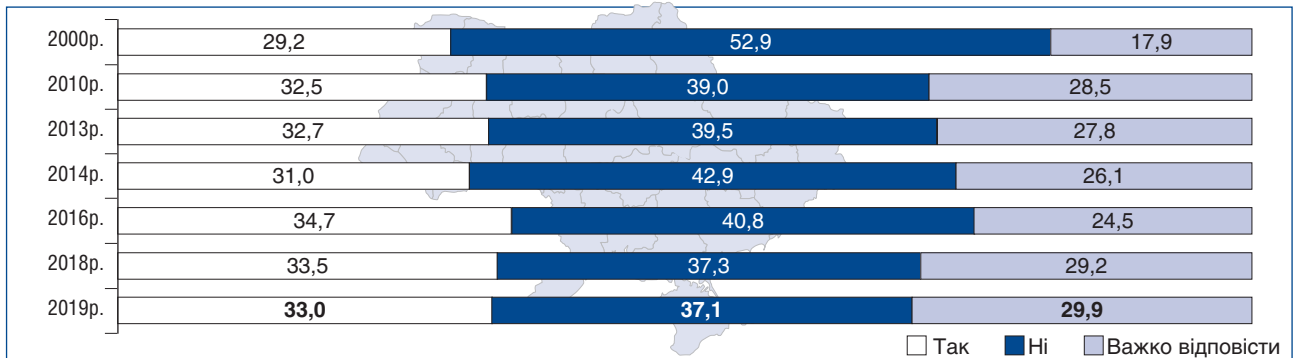

	РЕГІОНИ																											
	Захід				Центр				Південь				Схід															
	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.												
Будь-яка релігія, яка проголошує ідеали добра, любові, милосердя і не загрожує існуванню іншої людини, має право на існування	42,0	38,7	43,8	35,7	49,6	42,5	42,2	50,0	53,0	40,1	46,1	47,8	43,0	49,7	53,7	57,7	56,2	52,3	57,9	57,7	55,2	58,4	41,6	50,9	44,2	41,6	39,5	42,7
Усі релігії мають право на існування, як різні шляхи до Бога	29,2	36,2	24,9	36,5	26,1	27,9	24,6	25,6	24,7	36,0	27,3	27,5	31,9	30,7	26,1	24,3	18,3	21,5	25,9	23,7	29,0	19,3	31,1	23,0	31,4	31,0	34,8	25,9
Право на існування мають лише традиційні для нашої країни релігії	16,3	13,6	21,1	14,4	12,4	16,7	19,5	12,9	11,1	15,0	14,5	12,1	14,9	9,1	6,6	6,6	13,4	7,5	6,9	10,4	6,2	9,2	11,9	10,1	6,4	11,9	12,0	17,1
Істинною є лише та релігія, яку я сповідаю	10,4	9,5	8,4	5,5	9,3	11,0	8,7	7,7	6,9	7,6	4,7	10,0	9,1	9,2	5,2	9,8	9,5	2,8	6,5	6,6	8,3	10,7	13,5	11,5	4,2	9,7	9,6	8,6
Інше	2,1	1,7	1,3	0,7	2,4	1,9	0,2	3,8	3,7	1,2	0,4	2,5	1,0	1,2	8,4	1,0	2,6	1,9	1,9	1,2	1,2	2,4	1,3	2,3	1,2	4,8	2,8	5,3
Не відповіли*	-	0,3	0,5	7,2	0,2	0,0	4,9	-	0,6	0,2	7,0	0,1	0,0	0,1	-	0,6	0,0	14,0	0,9	0,4	0,0	-	0,6	2,1	12,7	1,0	1,3	0,4

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Будь-яка релігія, яка проголошує ідеали добра, любові, милосердя і не загрожує існуванню іншої людини, має право на існування	42,3	35,4	33,1	53,6	45,3	57,8	50,4
Усі релігії мають право на існування, як різні шляхи до Бога	28,3	30,7	32,5	28,6	22,9	29,8	23,8
Право на існування мають лише традиційні для нашої країни релігії	18,9	16,0	16,6	11,2	17,7	8,7	10,2
Істинною є лише та релігія, яку я сповідаю	8,7	17,0	17,8	6,1	13,5	3,1	2,7
Інше	0,8	0,9	0,0	0,4	0,5	0,0	12,1
Не відповіли	1,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,6	0,8

* В анкеті 2000р. варіанту відповіді "не відповіли" не було.

Чи повинні Церква, релігія бути національно орієнтованими?
опитаних

	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	пцу	упц (мп)	упц-кп	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Так	46,1	39,3	20,3	18,0	57,9	28,2	48,7	27,5	47,2	33,1	10,9
Ні	31,7	31,7	39,4	48,5	24,4	46,0	25,6	39,8	32,1	33,1	47,5
Важко відповісти	22,2	29,0	40,2	33,5	17,7	25,8	25,6	32,7	20,7	33,8	41,6

Як Ви ставитесь до наведених релігій та релігійних течій?
 % опитаних

ПРАВОСЛАВ'Я																		
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)							
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Позитивно	77,2	78,2	81,0	78,4	78,3	77,7	79,7	82,3	78,3	69,0	92,1	97,2	94,2	87,5	77,1	66,5	27,2	
Байдуже	14,6	13,7	10,9	14,3	14,7	15,4	11,9	12,9	15,8	22,0	5,6	2,3	3,2	8,3	16,7	26,1	51,4	
Негативно	1,5	1,3	0,7	1,3	1,1	1,4	1,7	0,8	0,8	2,3	0,4	0,0	0,6	0,7	2,6	0,6	5,8	
Не задумувався над цим	6,0	6,5	7,4	5,9	5,8	5,4	6,6	4,0	5,0	6,4	1,9	0,5	1,9	3,3	3,1	6,8	15,2	
Нічого не чув про таку релігію (течію)	0,7	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	0,4	
ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМ																		
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)							
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Позитивно	31,4	34,4	35,6	45,2	41,7	43,7	70,6	43,2	33,6	24,7	57,9	36,9	48,7	39,3	94,8	37,3	10,9	
Байдуже	40,7	40,9	40,1	37,3	38,7	39,4	20,3	39,2	44,0	54,8	31,2	44,4	36,5	42,9	4,7	44,1	60,3	
Негативно	6,0	3,6	2,5	2,4	3,6	2,9	2,1	1,7	3,3	5,3	3,0	6,1	2,6	1,8	0,0	1,2	7,8	
Не задумувався над цим	17,2	19,4	20,4	14,3	15,5	13,3	7,0	14,5	17,8	14,9	7,5	12,1	12,2	14,6	0,5	17,4	19,8	
Нічого не чув про таку релігію (течію)	4,7	1,7	1,5	0,8	0,5	0,7	0,0	1,3	1,2	0,4	0,4	0,5	0,0	1,5	0,0	0,0	1,2	
РИМО-КАТОЛИЦИЗМ																		
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)							
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Позитивно	27,6	29,8	30,1	39,9	36,2	39,3	60,7	42,2	24,6	22,9	51,7	33,3	47,4	36,3	76,0	33,1	9,7	
Байдуже	42,3	42,8	42,3	39,7	41,6	41,6	28,5	38,8	47,5	54,6	37,0	47,9	34,6	43,5	18,2	47,5	59,1	
Негативно	6,5	4,2	2,5	3,3	4,0	3,5	2,1	2,1	4,2	6,6	2,6	5,6	3,8	2,8	1,0	0,6	8,9	
Не задумувався над цим	18,4	20,9	22,4	16,0	17,0	14,8	8,7	15,7	22,5	15,6	8,7	12,2	12,8	15,9	4,7	18,8	21,8	
Нічого не чув про таку релігію (течію)	5,2	2,4	2,6	1,2	1,0	0,7	0,0	1,2	1,3	0,4	0,0	0,9	1,3	1,5	0,0	0,0	0,4	
ПРОТЕСТАНТИЗМ																		
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)							
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Позитивно	13,5	17,5	16,7	19,5	19,0	22,8	27,1	26,7	13,3	17,9	27,1	14,6	26,1	26,9	25,7	19,9	6,2	
Байдуже	44,5	42,9	42,7	44,1	44,7	45,3	43,3	43,7	43,3	50,4	45,5	46,9	42,7	44,9	39,3	47,8	57,2	
Негативно	14,3	12,0	11,9	12,5	12,7	11,6	12,1	9,4	13,8	13,3	11,7	23,9	11,5	7,7	18,8	4,3	12,1	
Не задумувався над цим	19,6	22,2	24,5	20,7	20,9	18,4	16,1	18,5	25,0	17,5	14,3	14,1	15,9	17,7	14,7	26,1	23,7	
Нічого не чув про таку релігію (течію)	8,1	5,6	4,1	3,2	2,6	1,8	1,5	1,8	4,6	0,9	1,5	0,5	3,8	2,7	1,6	1,9	0,8	

Як Ви ставитесь до наведених релігій та релігійних течій?

% опитаних

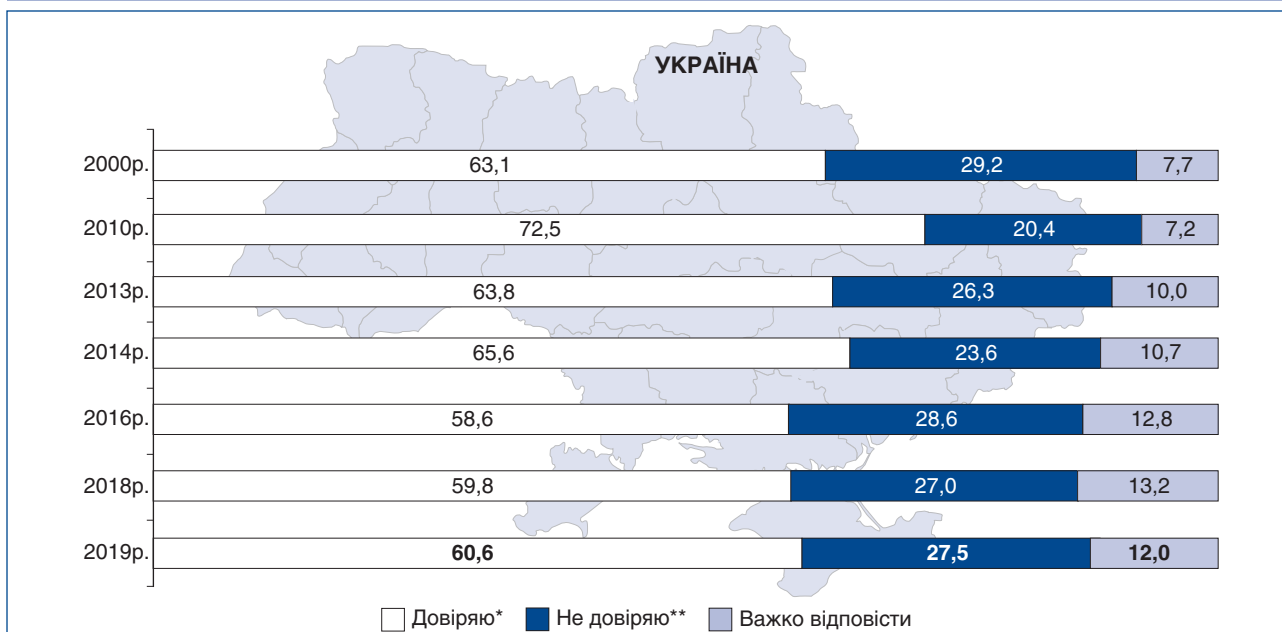
(продовження)

ІСЛАМ																	
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Позитивно	14,1	16,0	13,7	16,1	14,1	17,4	17,8	22,2	11,2	13,0	23,4	9,4	19,2	21,0	20,9	15,5	5,9
Байдуже	44,4	43,8	44,9	41,4	43,5	47,1	45,9	45,1	43,6	52,6	42,3	50,7	50,0	45,2	44,5	50,3	57,4
Негативно	13,7	14,2	15,6	19,9	18,6	14,2	16,5	9,6	18,3	17,1	18,9	16,9	12,2	12,0	15,7	12,4	14,1
Не задумувався над цим	21,8	23,5	24,3	20,8	22,4	20,3	18,8	21,8	25,7	16,9	15,5	20,2	18,6	20,8	17,3	21,7	21,9
Нічого не чув про таку релігію (течію)	6,0	2,1	1,6	1,9	1,4	1,0	1,1	1,3	1,2	0,4	0,0	2,8	0,0	1,0	1,6	0,0	0,8
ІУДАЇЗМ																	
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Позитивно	12,0	14,2	12,5	14,8	13,0	17,2	17,5	21,6	12,9	12,6	22,2	11,3	18,7	21,0	20,3	15,0	5,4
Байдуже	44,9	46,4	46,0	45,9	45,1	47,6	48,6	45,8	46,9	49,3	47,4	49,5	49,7	45,7	45,3	48,8	56,4
Негативно	12,1	10,3	11,8	12,6	13,5	10,9	11,8	8,2	10,4	14,1	13,9	13,2	7,7	8,8	15,1	6,3	12,1
Не задумувався над цим	22,4	26,3	26,8	24,0	25,5	22,3	20,5	22,2	25,7	22,6	16,5	23,6	21,3	22,3	16,1	26,9	24,1
Нічого не чув про таку релігію (течію)	8,6	2,8	2,9	2,7	2,8	2,0	1,5	2,2	4,1	1,3	0,0	2,4	2,6	2,2	3,1	3,1	1,9
СВАНГЕЛІЧНІ ТА ХАРИЗМАТИЧНІ ЦЕРКВИ*																	
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Позитивно	3,4	11,3	9,8	12,8	13,0	16,4	16,6	21,3	7,5	13,2	21,1	10,7	19,4	19,5	15,7	12,5	5,5
Байдуже	18,0	37,7	38,2	38,4	39,9	42,3	41,6	40,9	39,4	46,1	40,2	37,9	38,7	43,4	38,7	47,5	53,1
Негативно	9,0	17,2	19,2	20,5	16,2	16,7	19,3	14,5	21,2	15,4	21,1	30,8	18,7	11,3	23,6	9,4	13,3
Не задумувався над цим	8,8	24,0	23,7	21,6	23,8	19,3	20,2	17,5	22,8	19,4	15,4	14,5	17,4	18,6	17,3	25,0	23,4
Нічого не чув про таку релігію (течію)	60,8	9,8	9,0	6,7	7,2	5,4	2,3	5,7	9,1	6,0	2,3	6,1	5,8	7,3	4,7	5,6	4,7
Не відповіли	-	0,1	0,1	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0	0,4	0,0	-	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
СХІДНІ РЕЛІГІЇ ТА ДУХОВНІ ПРАКТИКИ (БУДДИЗМ, ЙОГА ТА ІН.)																	
	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Позитивно		15,1	13,9	17,5	16,2	22,1	17,6	26,1	22,3	20,1	26,7	18,7	23,7	26,6	21,4	18,0	11,3
Байдуже		42,7	47,0	43,6	41,5	45,0	46,2	42,8	41,7	48,7	43,6	47,7	42,9	43,6	39,1	48,4	55,3
Негативно		8,4	7,6	9,4	9,9	7,4	10,6	5,3	7,0	7,7	9,0	9,3	8,3	4,9	14,1	3,7	6,2
Не задумувався над цим		28,9	27,0	25,6	28,1	22,3	23,7	21,9	25,2	20,3	19,9	20,1	21,2	21,9	20,3	23,6	25,3
Нічого не чув про таку релігію (течію)		4,9	4,6	3,9	4,3	3,2	1,9	3,9	3,7	3,2	0,8	4,2	3,8	3,0	5,2	6,2	1,9

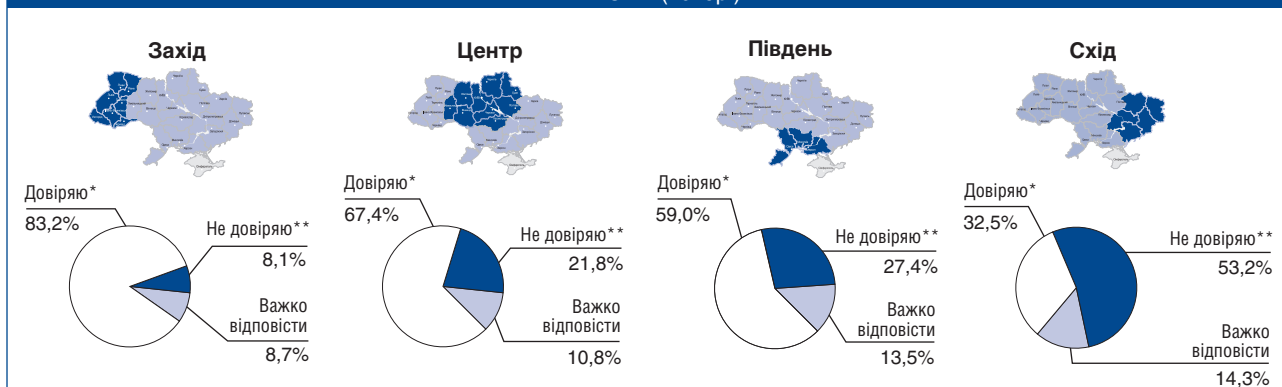
* У 2000р. питання ставилося лише про харизматичні церкви.

РЕЛІГІЯ, ЦЕРКВА І СУСПІЛЬСТВО

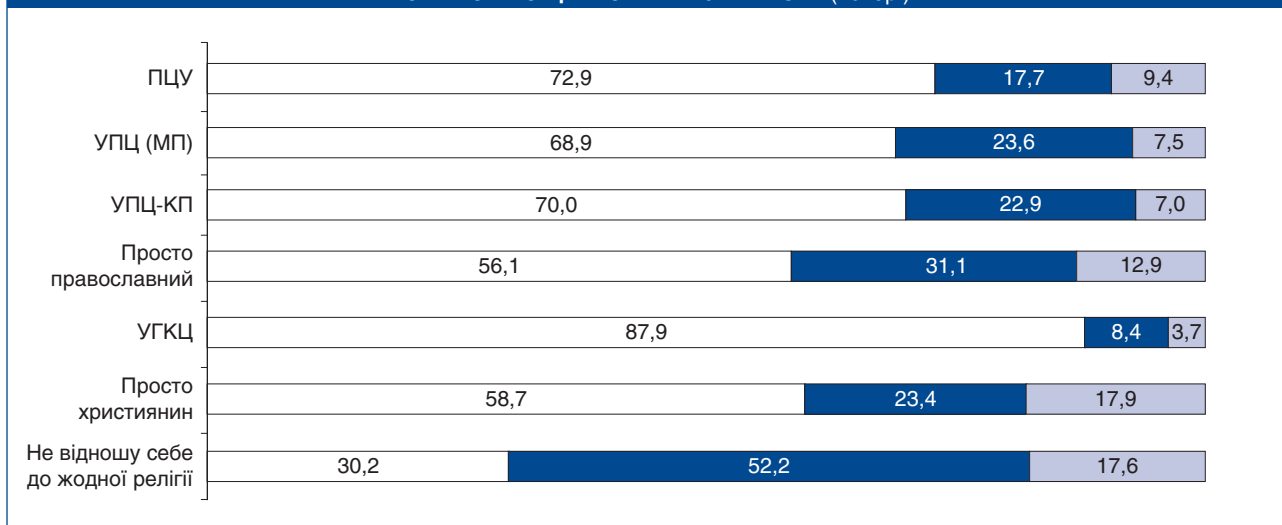
Чи довіряєте Ви Церкві?
% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

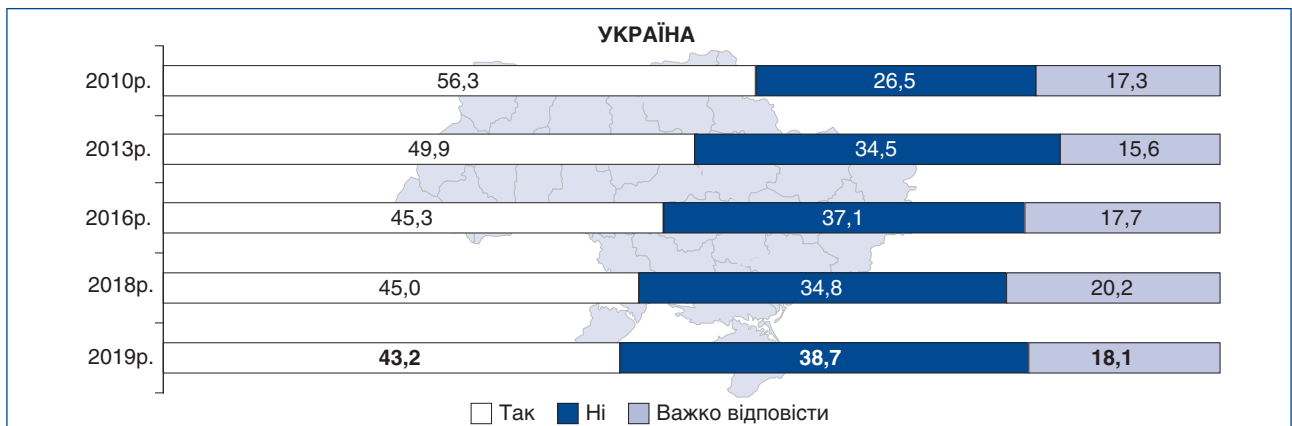
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

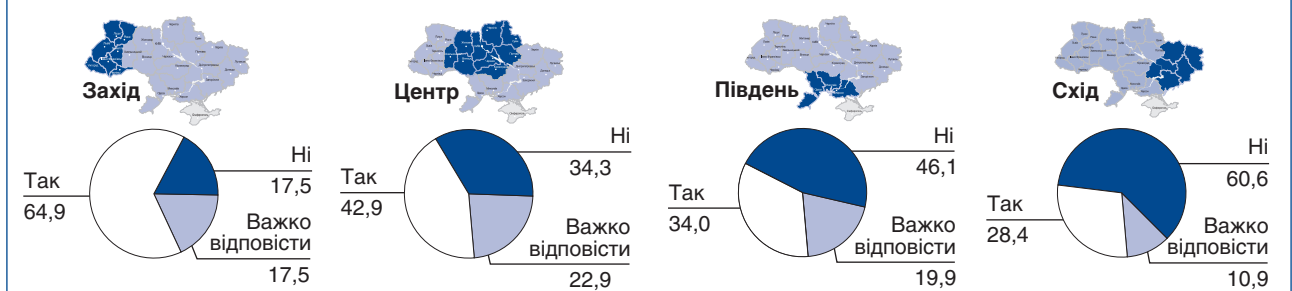
* Сума варіантів відповіді "довіряю" і "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" і "скоріше не довіряю".

Чи є для Вас сьогодні Церква моральним авторитетом?
% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	57,0	55,9	63,5	35,4	79,2	28,1	5,1
Ні	24,9	23,9	16,7	44,1	12,5	55,6	80,9
Важко відповісти	18,1	20,2	19,9	20,5	8,3	16,3	14,0

Чи довіряєте Ви названим нижче ієрархам церков?
% опитаних

	Довіряю*					Не довіряю**					Не знаю такого					Важко відповісти				
	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.
Митрополиту Київському і всієї України Епіфанію	-	-	-	-	38,7	-	-	-	-	18,8	-	-	-	-	20,1	-	-	-	-	22,5
Митрополиту Київському і всієї України Онуфрію	-	-	31,7	31,6	32,4	-	-	20,0	25,7	22,1	-	-	25,0	25,2	20,9	-	-	23,4	17,5	24,6
Патріарху Київському і всієї Руси-України Філарету	41,5	42,9	40,4	42,5	28,5	17,0	15,9	18,7	19,5	25,7	17,2	19,1	17,9	21,5	19,7	24,3	22,2	23,0	16,5	26,1
Верховному Архієпископу Києво-Галицькому Святославу (Шевчуку)	-	28,1	28,6	30,2	27,5	-	13,1	13,9	17,1	15,4	-	37,1	35,3	36,7	32,3	-	21,6	22,1	16,0	24,8
Патріарху Московському і всієї Русі Кирилу	44,4	38,2	19,1	15,3	15,8	21,6	25,3	42,2	44,6	44,7	10,1	14,5	15,7	22,8	18,3	23,9	21,9	23,0	17,4	21,3
Вселенському Патріарху Варфоломію	-	-	-	-	31,0	-	-	-	-	15,6	-	-	-	-	25,4	-	-	-	-	27,9
Папі Римському Франциску	-	-	-	-	41,5	-	-	-	-	15,2	-	-	-	-	15,0	-	-	-	-	28,3

* Сума варіантів відповіді "довіряю" і "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" і "скоріше не довіряю".

Чи довіряєте Ви названим нижче ієрархам церков?*

% опитаних

МИТРОПОЛИТУ КИЇВСЬКОМУ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ ЕПІФАНІЮ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	54,4	39,9	32,9	25,7	74,0	29,1	52,9	35,7	58,1	25,5	8,2
Не довіряю**	8,7	13,3	18,3	35,6	8,7	41,3	17,2	13,4	9,9	20,5	33,1
Не знаю такого	10,6	21,2	22,9	25,5	6,4	9,9	11,5	24,7	11,0	31,1	35,4
Важко відповісти	26,3	25,6	25,8	13,1	10,9	19,7	18,5	26,2	20,9	23,0	23,3

МИТРОПОЛИТУ КИЇВСЬКОМУ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ ОНУФРІЮ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	30,3	31,0	38,3	33,5	31,4	60,6	48,1	32,1	32,9	20,0	10,5
Не довіряю**	26,1	17,7	13,8	28,8	35,9	16,9	18,6	14,1	30,8	21,3	32,3
Не знаю такого	15,7	21,9	22,5	23,4	10,9	8,0	10,9	25,7	14,6	33,1	33,9
Важко відповісти	28,0	29,4	25,4	14,3	21,9	14,6	22,4	28,1	21,9	25,6	23,3

ПАТРИАРХУ КИЇВСЬКОМУ І ВСІЄЇ РУСІ-УКРАЇНИ ФІЛАРЕТУ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	29,4	29,9	27,8	26,2	33,1	24,3	64,3	28,2	30,7	21,9	8,9
Не довіряю**	29,2	19,2	23,7	33,1	34,2	46,3	8,9	17,1	33,4	21,9	34,6
Не знаю такого	11,8	21,0	21,2	23,7	8,6	9,3	11,5	25,6	12,0	28,8	31,1
Важко відповісти	29,6	29,9	27,4	16,9	24,1	20,1	15,3	29,1	24,0	27,5	25,3

ВЕРХОВНОМУ АРХІЄПІСКОПУ КИЄВО-ГАЛИЦЬКОМУ СВЯТОСЛАВУ (ШЕВЧУКУ)

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	51,2	22,2	12,1	21,1	43,1	20,0	33,7	21,1	66,1	18,8	7,0
Не довіряю**	4,9	11,6	18,8	28,8	14,2	31,7	11,4	11,3	5,7	11,3	28,5
Не знаю такого	17,1	38,2	38,3	34,6	22,8	23,7	31,2	38,8	13,0	45,6	40,9
Важко відповісти	26,8	28,1	30,8	15,6	19,9	24,7	23,6	28,8	15,1	24,4	23,7

ПАТРИАРХУ МОСКОВСЬКОМУ І ВСІЄЇ РУСІ КИРИЛУ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	9,1	12,1	18,8	25,6	9,0	35,0	18,6	17,4	10,9	9,9	7,8
Не довіряю**	55,4	48,8	28,8	36,3	70,5	38,8	49,4	37,7	56,8	39,2	37,7
Не знаю такого	12,9	18,4	20,0	22,4	9,0	8,4	13,5	21,3	13,5	29,8	30,4
Важко відповісти	22,6	20,6	32,5	15,8	11,6	17,8	18,6	23,7	18,8	21,1	24,1

ВСЕЛЕНСЬКОМУ ПАТРИАРХУ ВАРФОЛОМІЮ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	41,1	30,3	16,6	29,7	52,4	27,4	45,2	28,8	45,8	16,8	10,5
Не довіряю**	8,3	11,3	19,1	26,9	10,2	28,3	8,3	11,7	11,5	14,3	31
Не знаю такого	18,6	27,4	27,8	27,3	14,3	16,5	17,8	29,3	19,3	39,8	34,1
Важко відповісти	32,0	30,9	36,5	16,2	23,0	27,8	28,7	30,2	23,4	29,2	24,4

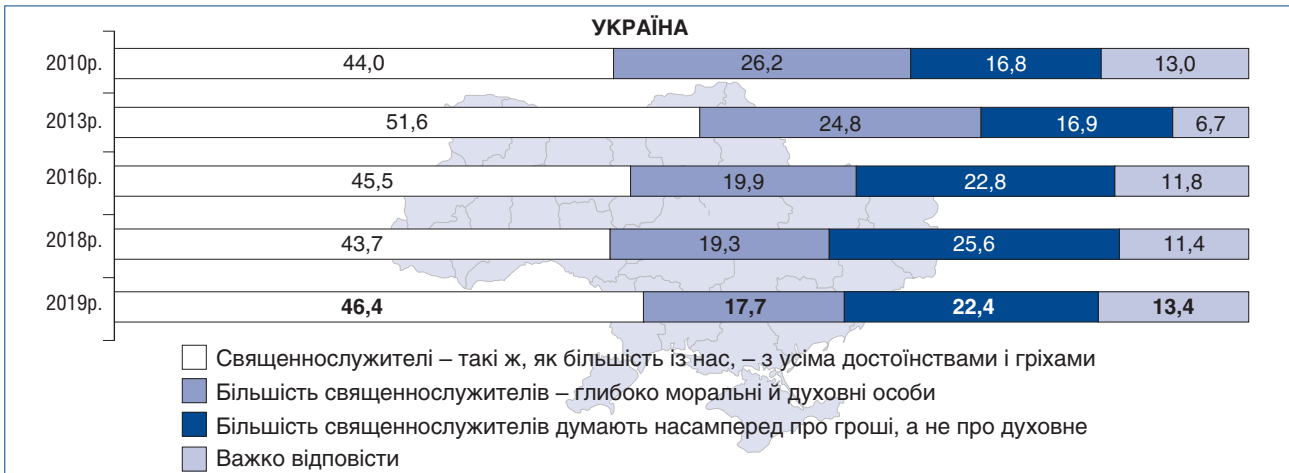
ПАПІ РИМСЬКОМУ ФРАНЦИСКУ

	Регіони (2019р.)				Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Довіряю*	62,8	38,7	35,3	29,3	57,6	41,5	54,4	34,8	74,9	34,4	14,8
Не довіряю**	5,5	11,0	17,0	29,1	13,1	20,2	9,6	13,3	4,7	16,3	31,5
Не знаю такого	5,7	16,0	14,1	22,2	7,5	10,8	8,3	18,5	6,8	22,5	23,7
Важко відповісти	26,0	34,3	33,6	19,4	21,7	27,4	27,6	33,5	13,6	26,9	30,0

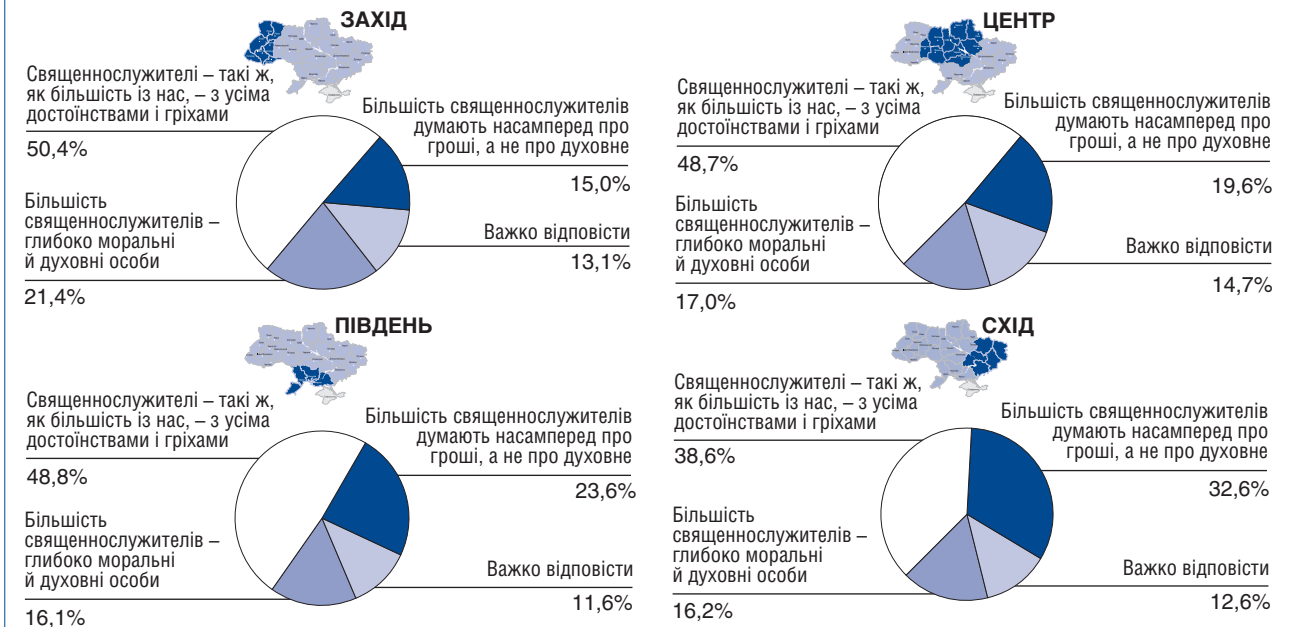
* Сума варіантів відповіді "довіряю" і "скоріше довіряю".

** Сума варіантів відповіді "не довіряю" і "скоріше не довіряю".

З яким твердженням стосовно священнослужителів Ви згодні більшою мірою?
% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Священнослужителі такі самі, як більшість з нас – з усіма достоїнствами і гріхами	47,4	55,9	41,7	46,5	49,0	53,4	37,0
Більшість священнослужителів – глибоко моральні й духовні особи	21,8	22,1	32,7	15,9	22,4	10,6	2,7
Більшість священнослужителів думають передовсім про гроші, а не про духовне	20,7	15,0	17,3	21,7	17,2	24,8	43,2
Важко відповісти	10,2	7,0	8,3	15,9	11,5	11,2	17,1

Яку роль відіграє Церква в сучасному українському суспільстві?
% опитаних

Яку роль відіграє Церква в сучасному українському суспільстві?

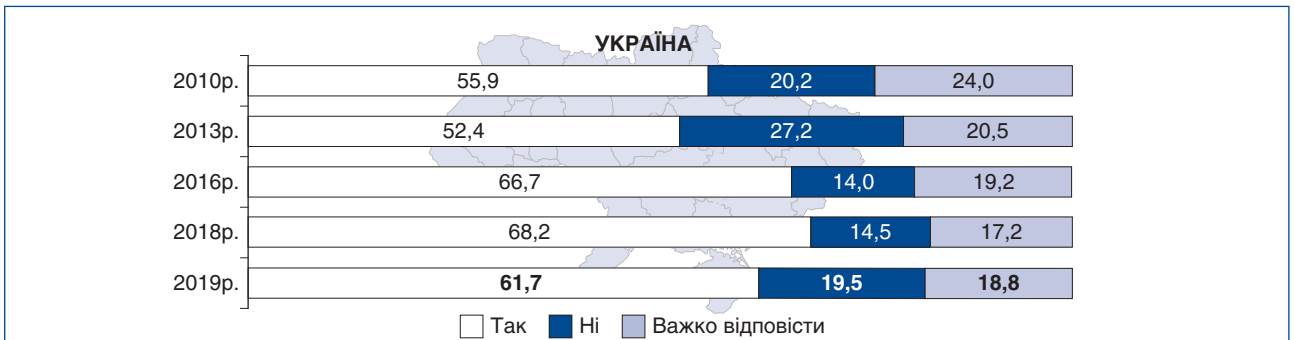
% опитаних

(продовження)

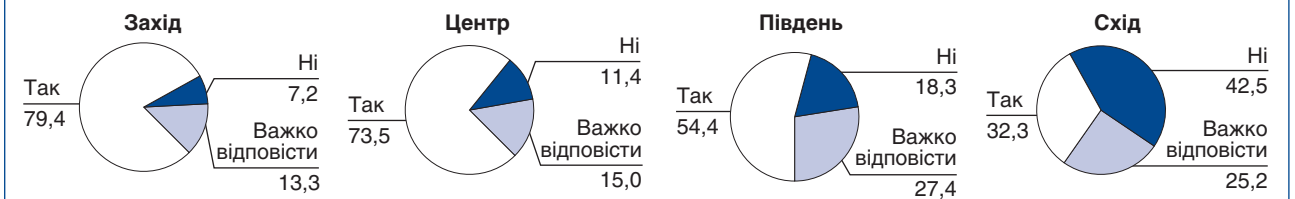
	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Церква відіграє позитивну роль	69,3	49,4	39,6	17,5	64,9	55,4	69,2	35,6	80,8	26,7	5,1
Церква не відіграє помітної ролі	16,3	28,0	33,3	44,3	24,9	23,9	14,1	39,9	13,5	38,5	36,6
Церква відіграє негативну роль	2,1	3,6	5,0	17,3	1,5	5,6	5,1	4,9	1,0	7,5	26,5
Інше	2,8	3,8	2,1	5,1	1,9	5,6	2,6	3,1	0,5	9,3	2,7
Важко відповісти	9,5	15,2	20,0	15,8	6,8	9,4	9,0	16,5	4,1	18,0	29,2

Чи потрібні українським Збройним Силам капелани (військові священники)?

% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

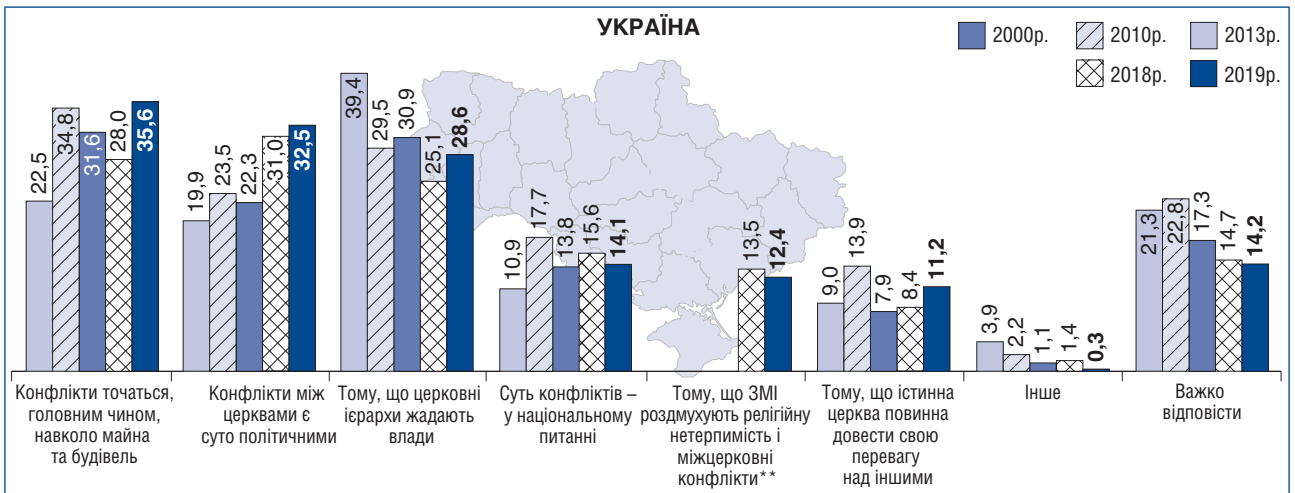

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	81,9	64,3	77,6	56,9	93,8	57,5	20,5
Ні	10,9	18,8	8,3	22,7	0,5	20,6	44,2
Важко відповісти	7,2	16,9	14,1	20,4	5,7	21,9	35,3

Чому в Україні відбуваються конфлікти між вірними різних церков?*

% опитаних

Чому в Україні відбуваються конфлікти між вірними різних церков?*

% опитаних

(продовження)

	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)							
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії	
Конфлікти точаться, головним чином, навколо майна та будівель	31,3	37,0	36,1	37,2	32,3	26,6	29,5	38,9	29,7	41,3	44,4	
Конфлікти між Церквами є суто політичними	31,6	36,8	31,7	27,3	26,7	45,5	29,5	33,3	28,6	26,7	32,3	
Тому, що церковні ієрархи жадають влади	34,1	28,2	31,1	23,3	39,8	21,6	20,5	26,9	32,3	23,0	37,0	
Суть конфліктів – у національному питанні	12,7	15,1	12,1	14,8	13,6	14,1	16,7	16,3	12,0	10,6	12,5	
Тому, що ЗМІ роздмухують релігійну нетерпимість і міжцерковні конфлікти	16,1	10,3	16,6	10,3	11,3	15,5	16,0	11,7	9,9	16,1	10,5	
Тому, що істинна Церква повинна довести свою перевагу над іншими	12,7	13,4	3,7	10,3	10,3	13,6	10,3	11,6	8,3	8,7	8,2	
Інше	0,4	0,3	0,8	0,2	0,8	0,0	0,0	0,1	0,5	0,6	0,4	
Важко відповісти	14,6	15,8	15,8	10,9	9,8	11,3	14,7	15,2	11,5	12,5	15,6	

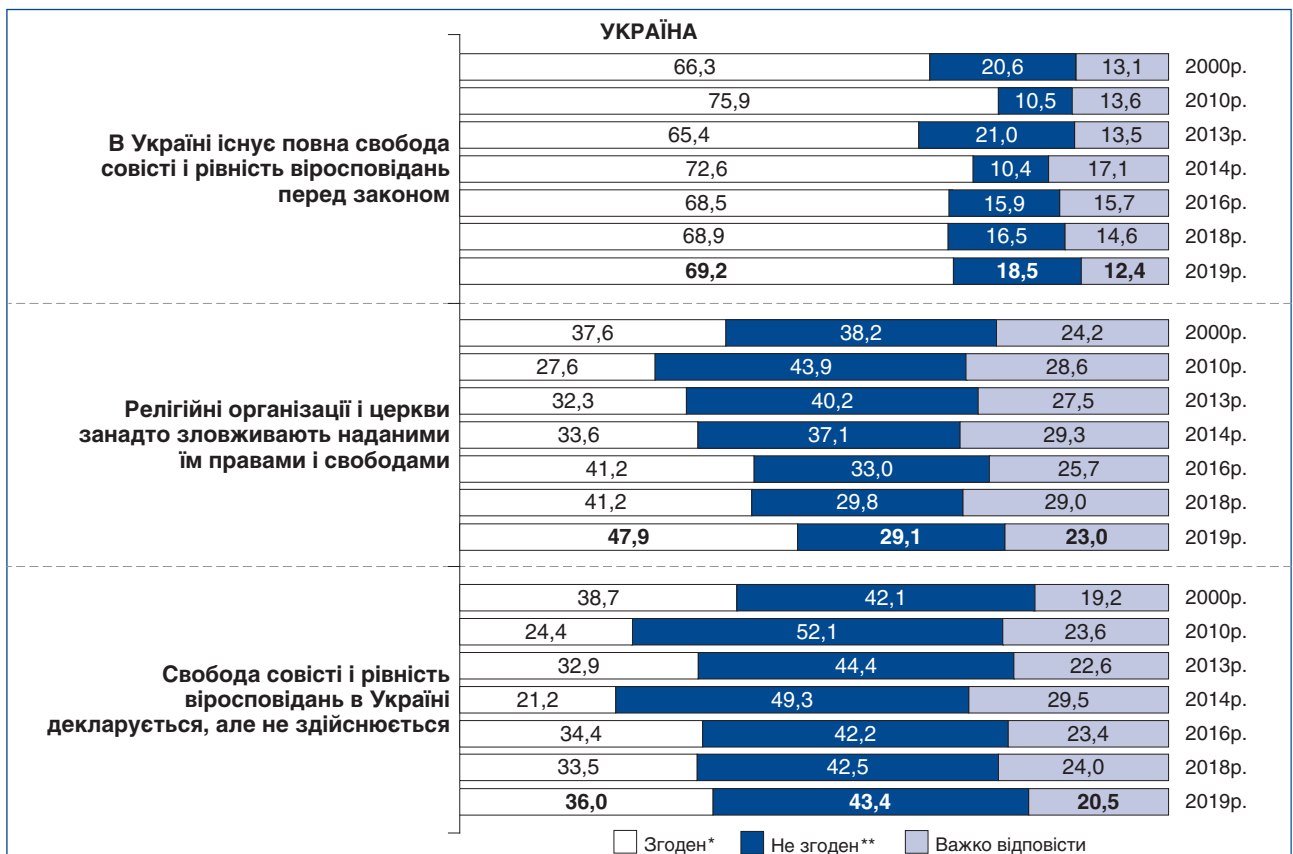
* Респондентам пропонувалося відзначити всі прийнятні варіанти відповіді.

** В анкетах 2000р., 2010р. 2013р. цей варіант відповіді не пропонувався.

ЦЕРКВА І ДЕРЖАВА

З яким із наведених тверджень Ви згодні більшою мірою?

% опитаних

* Сума варіантів відповіді "згоден" і "скоріше згоден".

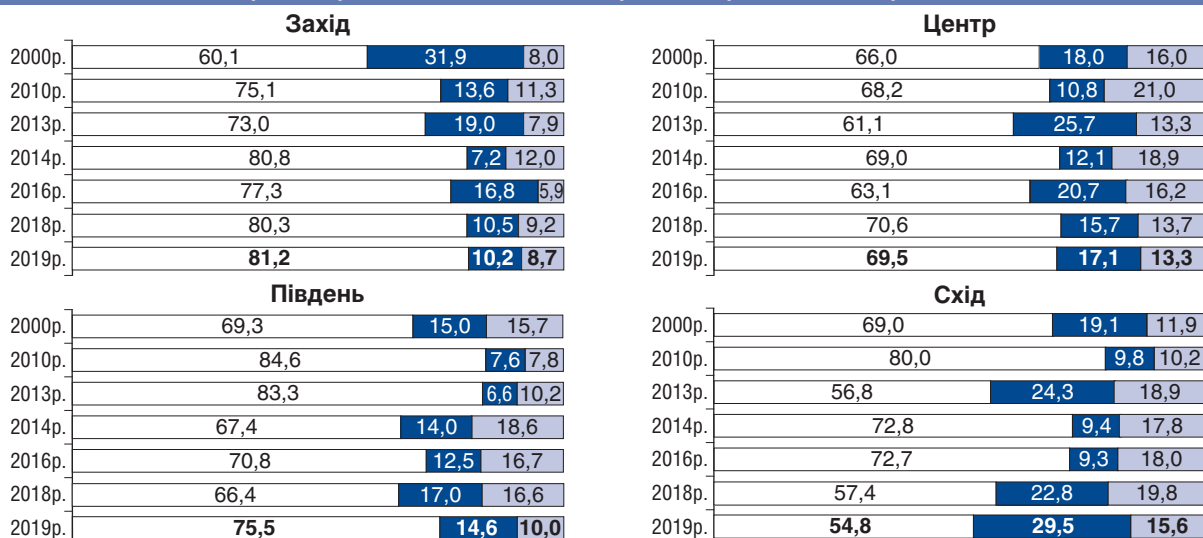
** Сума варіантів відповіді "не згоден" і "скоріше не згоден".

З яким із наведених тверджень Ви згодні більшою мірою?

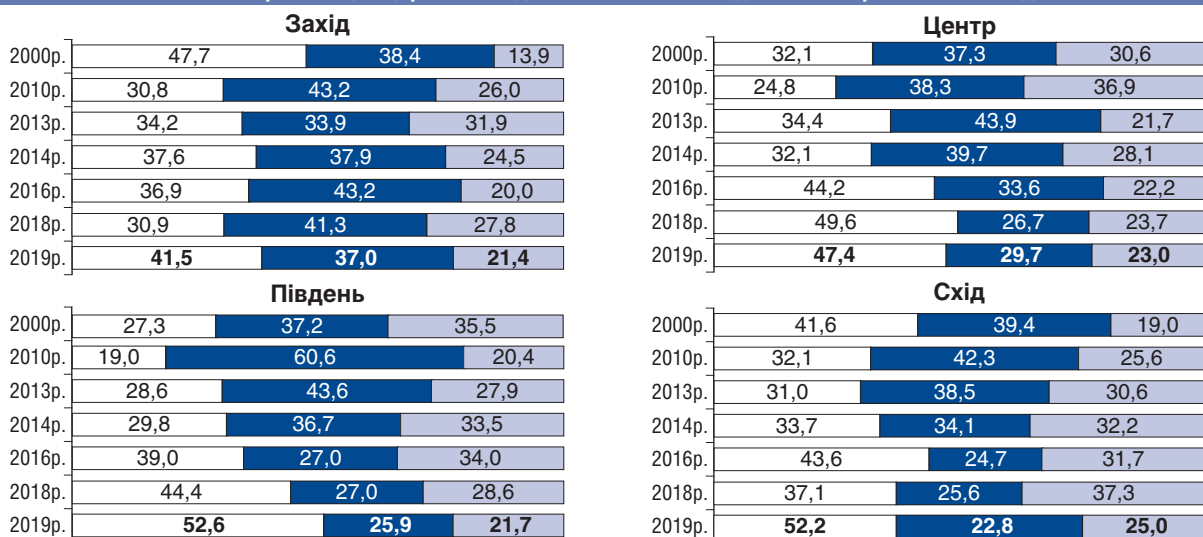
% опитаних

(продовження)

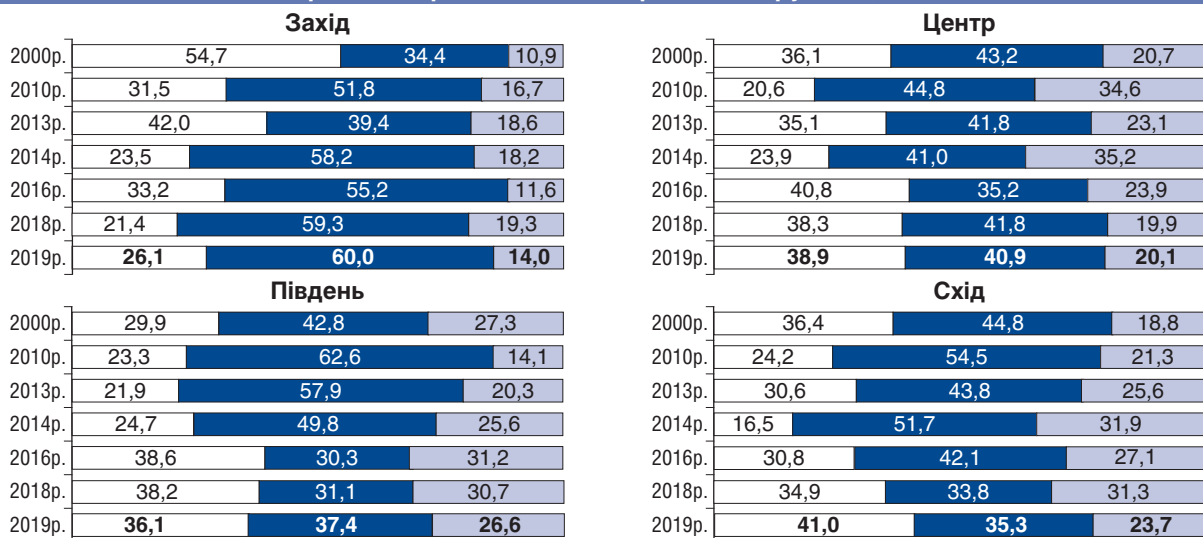
В Україні існує повна свобода совісті і рівність віросповідань перед законом

Релігійні організації і церкви занадто зловживають наданими їм правами і свободами

Свобода совісті і рівність віросповідань в Україні декларується, але не здійснюється

□ Згоден* ■ Не згоден** ▒ Важко відповісти

* Сума варіантів відповіді "згоден" і "скоріше згоден".

** Сума варіантів відповіді "не згоден" і "скоріше не згоден".

З яким із наведених тверджень Ви згодні більшою мірою?
% опитаних

(продовження)

В Україні існує повна свобода совісті і рівність віросповідань перед законом

	Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань
Згоден*	83,5	78,8	79,6	69,3	73,5	64,4	42,0
Не згоден**	12,8	16,0	12,1	17,5	20,3	19,4	33,1
Важко відповісти	3,8	5,2	8,3	13,1	6,3	16,3	24,9

Релігійні організації і церкви занадто зловживають наданими їм правами і свободами

	Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань
Згоден*	44,9	45,5	48,1	48,9	43,8	42,9	60,0
Не згоден**	37,0	29,5	33,3	26,6	41,7	29,4	16,3
Важко відповісти	18,1	24,9	18,6	24,5	14,6	27,6	23,7

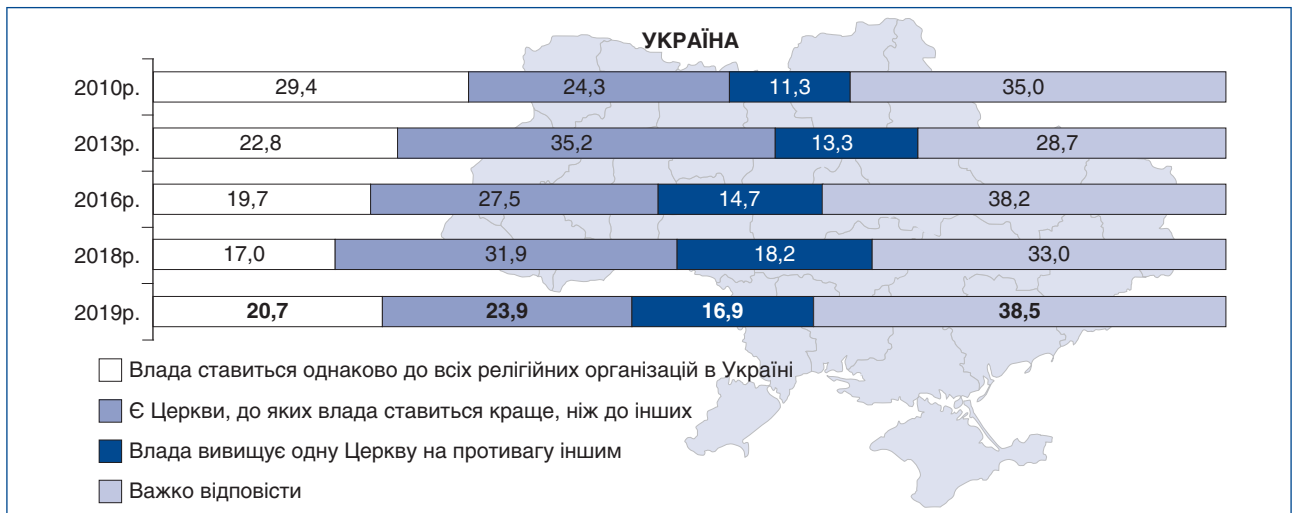
Свобода совісті і рівність віросповідань в Україні декларується, але не здійснюється

	Церковно-конфесійна належність (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодного з релігійних віросповідань
Згоден*	29,4	43,2	40,7	37,7	30,7	26,7	40,4
Не згоден**	61,2	45,6	42,0	39,9	58,8	40,4	27,7
Важко відповісти	9,4	11,3	17,2	22,5	10,4	32,9	31,9

* Сума варіантів відповіді "згоден" і "скоріше згоден".

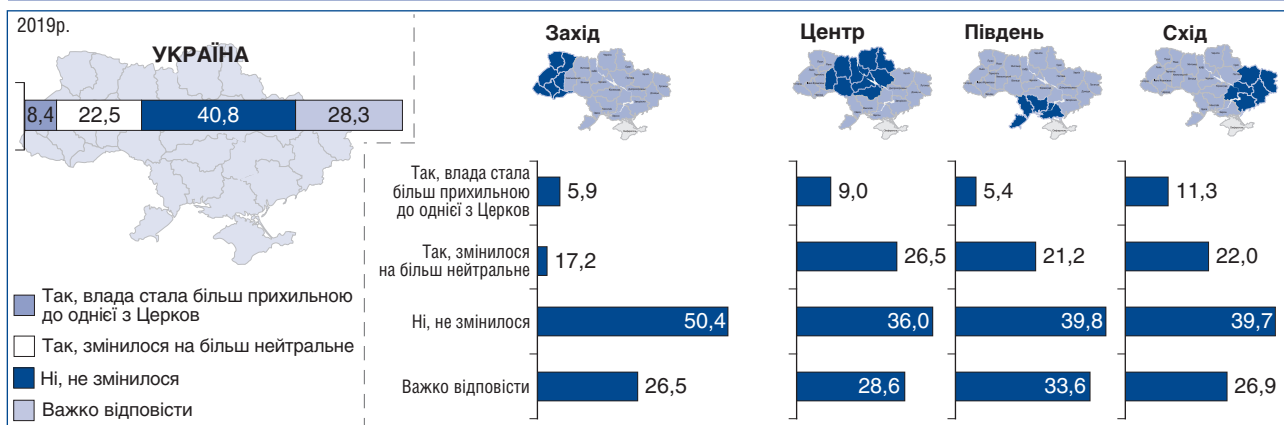
** Сума варіантів відповіді "не згоден" і "скоріше не згоден".

З якою оцінкою ставлення державної влади до Церков в Україні Ви згодні більшою мірою?
опитаних

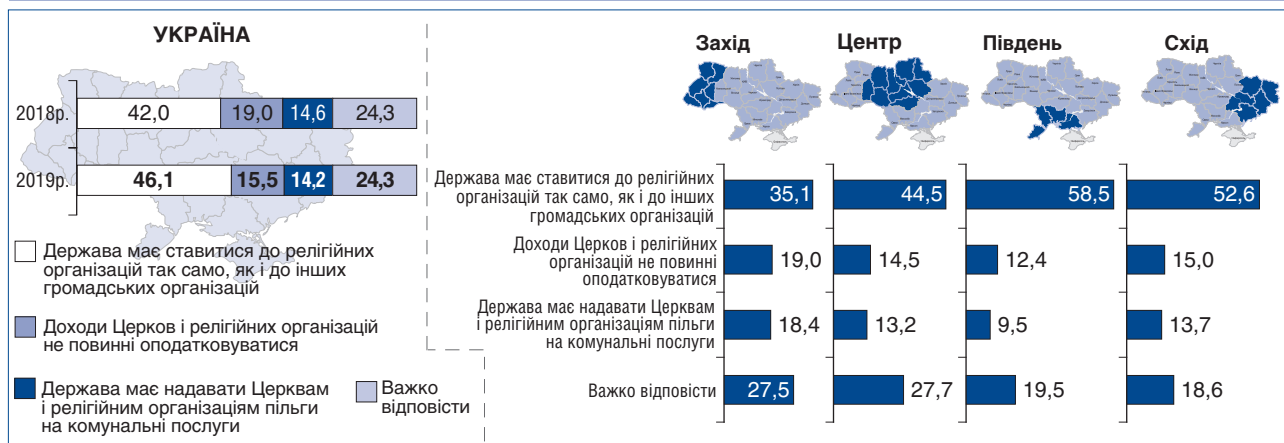
	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Влада ставиться однаково до всіх релігійних організацій в Україні	27,8	21,8	17,0	14,5	30,9	18,4	26,5	19,6	18,8	26,9	8,2
Є Церкви, до яких влада ставиться краще, ніж до інших	28,4	23,0	22,8	21,8	26,4	32,5	25,8	19,0	40,6	13,8	23,0
Влада вивичує одну Церкву на протипагу іншим	3,6	16,2	18,7	28,6	7,2	24,1	14,2	18,8	7,3	21,3	21,4
Важко відповісти	40,3	39,0	41,5	35,2	35,5	25,0	33,5	42,6	33,3	38,1	47,5

Чи змінилося ставлення влади до Церков в Україні після виборів 2019р.?
% опитаних

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так, влада стала більш прихильною до однієї з Церков	13,5	9,9	15,4	7,4	0,5	8,1	8,9
Так, змінилося на більш нейтральне	26,7	28,6	23,1	23,1	21,4	14,9	16,3
Ні, не змінилося	38,0	39,9	40,4	39,9	54,7	49,1	34,2
Важко відповісти	21,8	21,6	21,2	29,6	23,4	28,0	40,5

З яким із наведених тверджень Ви згодні найбільшою мірою?
% опитаних

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Держава має ставитися до релігійних організацій так само, як і до інших громадських організацій	33,6	54,7	37,2	47,6	29,2	63,8	60,3
Доходи Церков і релігійних організацій не повинні оподатковуватися	24,2	15,9	27,6	13,8	22,4	5,0	2,7
Держава має надавати Церквам і релігійним організаціям пільги на комунальні послуги	20,4	15,4	11,5	12,5	21,4	15,6	6,2
Важко відповісти	21,9	14,0	23,7	26,0	27,1	15,6	30,7

Ви згодні чи не згодні з кожним із наступних суджень?
% опитаних

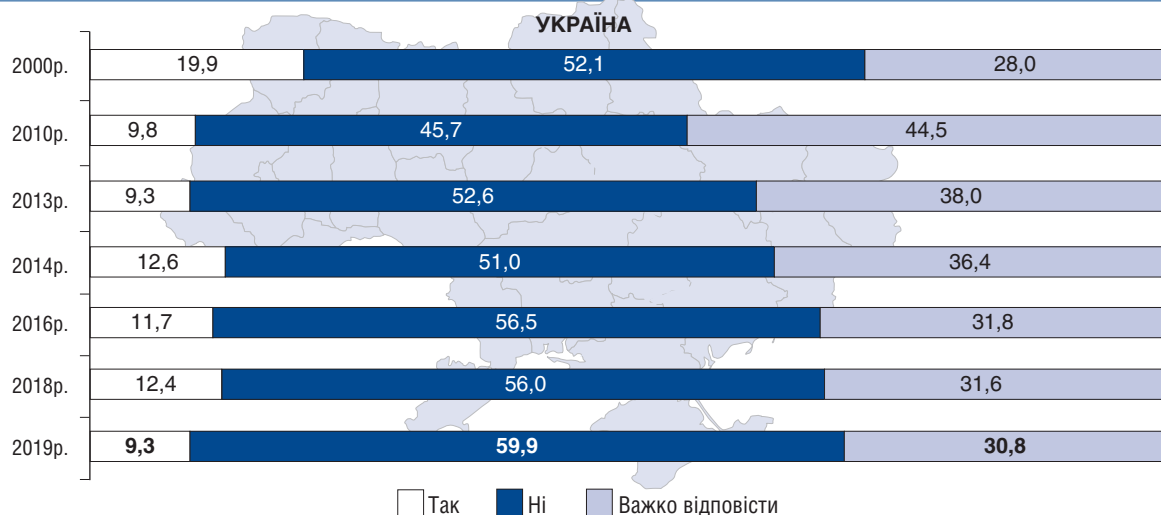
Держава повинна бути рівновіддаленою від кожної з Церков

	УКРАЇНА	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Згоден	75,5	76,3	74,7	84,2	71,8	74,8	86,4	67,9	73,2	77,6	78,9	77,5
Не згоден	10,8	7,4	10,4	2,9	18,2	14,7	7,0	12,2	13,2	8,9	6,2	8,5
Важко відповісти	13,7	16,3	14,9	12,9	10,0	10,5	6,5	19,9	13,5	13,5	14,9	14,0

Держава повинна підтримувати ті Церкви, які зміцнюють обороноздатність країни і протистоять агресору

	УКРАЇНА	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Згоден	36,7	46,0	39,7	30,0	27,3	47,2	26,2	45,9	32,5	57,0	41,6	20,2
Не згоден	36,2	34,1	33,6	36,3	41,7	33,7	47,7	34,4	37,1	31,1	22,4	45,9
Важко відповісти	27,1	19,9	26,6	33,8	31,0	19,1	26,2	19,7	30,3	11,9	36,0	33,9

У деяких країнах світу, в т.ч. європейських (Велика Британія, Греція та ін.), існують державні церкви. Вони користуються підтримкою держави, мають певні переваги, порівняно з іншими релігійними організаціями; громадяни цих держав, як правило, сплачують церковний податок, що йде на утримання державної церкви. Чи була б така практика доцільною в Україні?
% опитаних

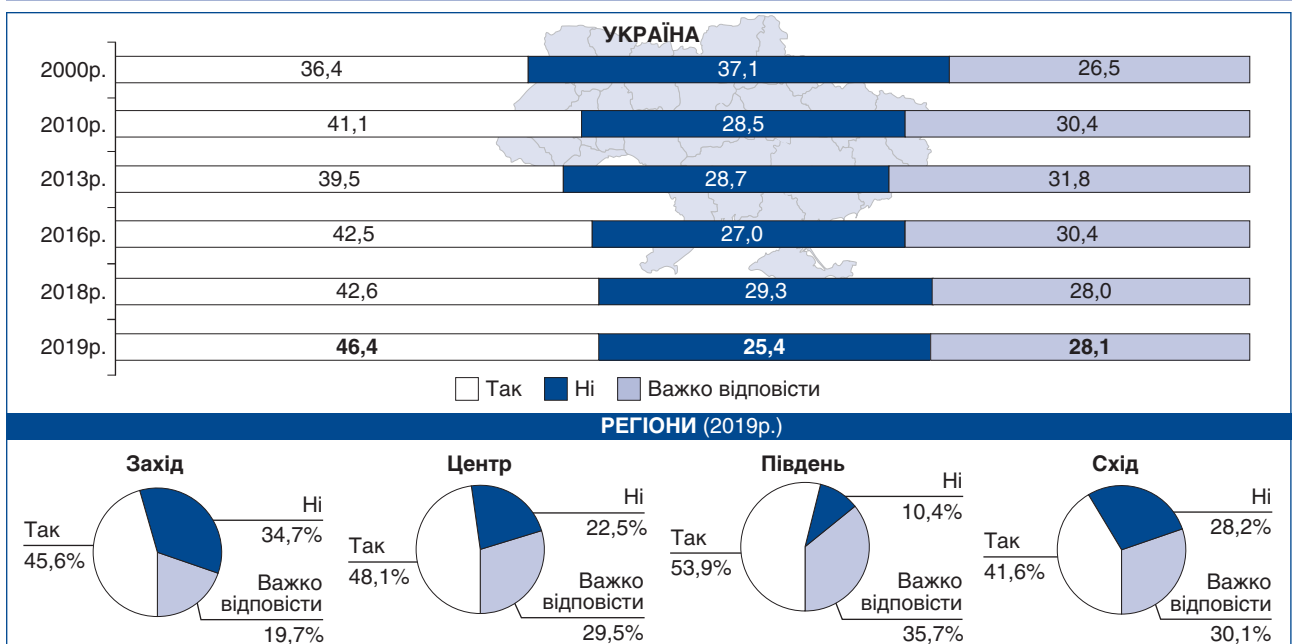

	РЕГІОНИ (2019р.)				КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	Захід	Центр	Південь	Схід	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	11,0	12,3	4,2	5,8	17,0	9,9	18,1	8,8	5,7	6,2	1,9
Ні	58,7	51,6	56,7	74,6	54,3	71,2	50,3	56,8	67,2	59,0	68,1
Важко відповісти	30,3	36,1	39,2	19,5	28,7	18,9	31,6	34,5	27,1	34,8	30,0

Якщо Ви не згодні із запровадженням інституту державної церкви в Україні, то чому?
% не згодних із запровадженням інституту державної церкви

	УКРАЇНА						РЕГІОНИ (2019р.)			
	2000р.	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід
Це суперечить праву на свободу совісті і призведе до дискримінації віруючих інших церков	49,4	50,3	47,4	47,9	42,6	43,4	39,7	41,6	45,6	47,2
Україна історично є багатоконфесійною країною, і надання пріоритету будь-якій церкві викличе лише додаткову напруженість у міжцерковних та церковно-державних відносинах	29,6	31,5	38,3	39,6	38,3	40,5	53,1	38,0	40,4	34,1
Інше	12,8	8,3	6,1	5,6	8,7	7,2	2,5	9,8	2,9	9,3
Важко відповісти	8,2	9,8	8,3	6,8	10,4	9,0	4,7	10,6	11,0	9,3

Чи згодні Ви з тим, що відокремлення Церкви від держави і школи від церкви є необхідною передумовою демократичності держави і забезпечення права особи на свободу совісті?
% опитаних

КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто право-славний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Так	49,6	61,0	37,8	44,9	44,3	36,4	49,4
Ні	25,9	21,6	31,4	25,1	38,0	27,2	16,7
Важко відповісти	24,4	17,4	30,8	30,0	17,7	36,4	33,9

З яким із наведених тверджень стосовно вивчення релігії Ви згодні більшою мірою?
% опитаних

	УКРАЇНА					РЕГІОНИ (2019р.)			
	2010р.	2013р.	2016р.	2018р.	2019р.	Захід	Центр	Південь	Схід
Релігія не повинна викладатися в загальноосвітніх школах, для цього існують церковні недільні школи	31,0	36,5	40,0	43,0	46,2	31,3	42,1	47,3	64,8
Основи релігійних вчень можуть викладатися у школах лише факультативно, за вибором учнів та/або їх батьків	38,4	38,0	33,7	31,5	30,5	41,2	32,4	31,5	17,7
Вивчення релігії має стати обов'язковим предметом в українських школах	20,6	17,5	15,4	15,4	13,1	18,2	12,9	7,9	11,3
Важко відповісти	10,1	8,1	10,8	10,1	10,2	9,3	12,6	13,3	6,2

З яким із наведених тверджень стосовно вивчення релігії Ви згодні більшою мірою?

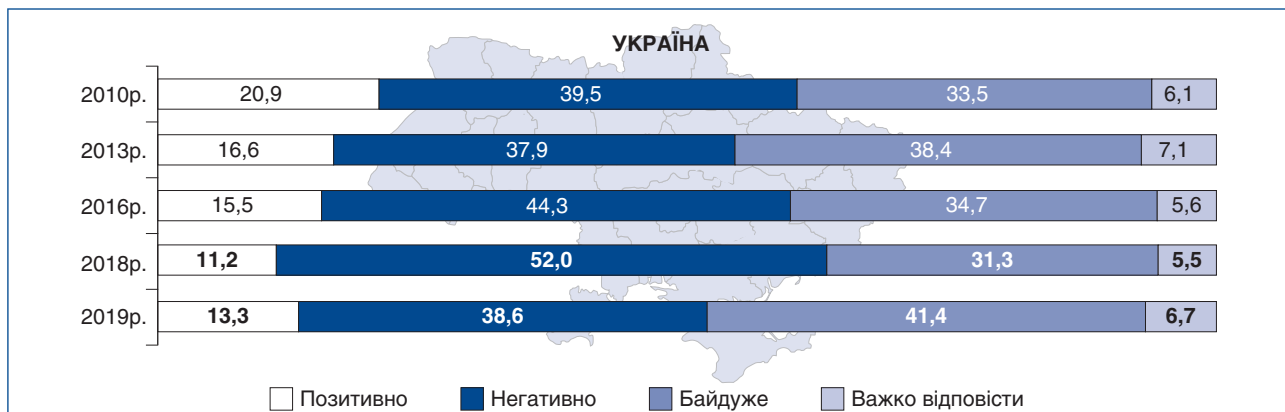
% опитаних

(продовження)

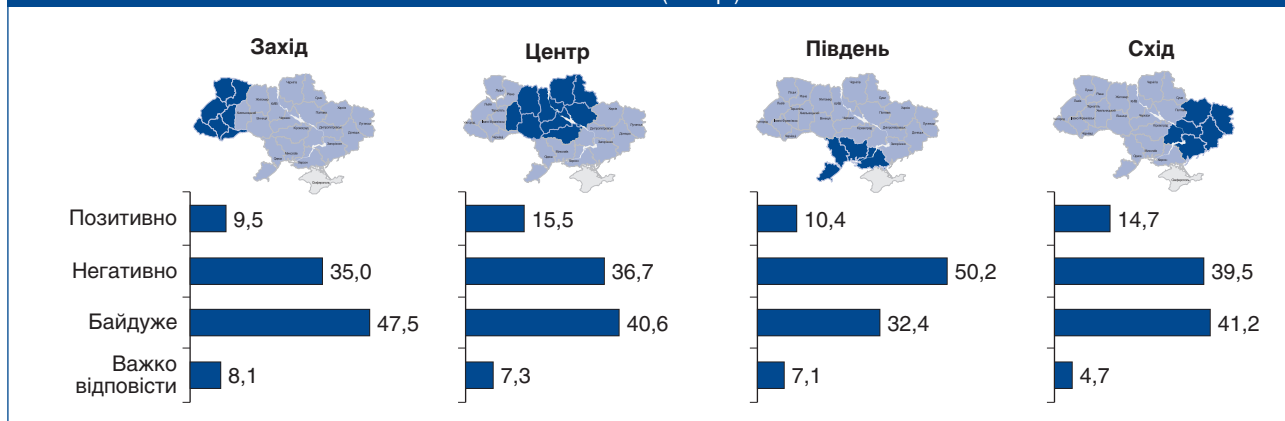
	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто право-славний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Релігія не повинна викладатися в загальноосвітніх школах, для цього існують церковні недільні школи	30,9	53,3	32,9	49,4	23,4	59,0	68,9
Основи релігійних вчень можуть викладатися у школах лише факультативно, за вибором учнів та/або їх батьків	43,0	22,9	38,7	29,8	46,4	21,1	14,4
Вивчення релігії має стати обов'язковим предметом в українських школах	18,5	16,8	21,3	10,0	26,0	7,5	2,7
Важко відповісти	7,5	7,0	7,1	10,9	4,2	12,4	14,0

Деякі державні діячі України публічно, в т.ч. у присутності ЗМІ, демонструють свою релігійну поведінку. Як Ви до цього ставитеся?

% опитаних

РЕГІОНИ (2019р.)

	КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)						
	пцу	упц (мп)	упц-кп	Просто право-славний	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Позитивно	21,8	13,1	23,6	12,2	13,0	6,2	3,1
Негативно	29,3	47,2	32,5	36,3	37,5	50,0	48,0
Байдуже	44,7	36,0	36,9	43,8	41,7	41,4	44,1
Важко відповісти	4,1	3,7	7,0	7,7	7,8	2,5	4,7

ЦЕРКВА, СУСПІЛЬСТВО І ВЛАДА

Оцінюючи роль релігії в житті суспільства, чи згодні Ви з наведеними твердженнями?
% опитаних

	Згоден*							Не згоден**							Не маю уявлення						
	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2016р.	2018р.	2019р.
Релігійні діячі повинні ставати на захист найбільш вразливих громадян у разі прийняття владою рішень, які знижують життєвий рівень населення	87,1	78,3	83,5	78,1	79,7	74,1	71,0	5,7	9,8	7,4	8,6	9,3	12,2	13,7	7,2	11,9	9,2	13,3	11,1	13,7	15,3
Релігія підвищує моральність і духовність людей	78,3	78,5	77,0	78,5	73,4	71,2	67,4	10,4	8,8	11,0	9,2	11,3	13,7	18,3	16,8	12,7	12,1	12,4	14,4	15,2	14,3
Релігія є одним із важливих засобів відродження національної самосвідомості і культури	63,6	70,8	64,4	69,1	64,9	63,7	58,3	17,0	12,7	16,3	13,2	16,3	16,5	21,2	19,4	16,5	19,3	17,7	18,8	19,7	20,4
Релігія є одним з чинників демократичного суспільства	46,0	55,8	54,4	55,4	54,8	52,4	51,3	28,6	22,7	21,9	21,2	22,5	27,2	25,6	25,4	21,5	23,7	23,3	22,8	20,5	23,1
Релігія є елементом політичного життя	47,7	42,4	39,8	34,0	50,2	44,4	48,0	30,1	38,6	35,7	42,8	31,9	35,0	30,7	22,2	19,0	24,5	23,2	17,9	20,6	21,3
Релігійні організації беруть слабку участь у соціальній роботі: допомога нужденним, інвалідам, хворим, літнім тощо	51,7	36,4	40,4	38,8	46,9	41,7	43,1	29,7	39,9	34,5	35,7	31,8	33,9	32,0	18,6	23,7	25,1	25,5	21,3	24,4	24,9
Релігійні діячі стоять осторонь таких соціальних проблем сучасності, як запобігання вагітності, аборт, СНІД, сексуальне виховання тощо	36,0	26,4	31,6	32,2	34,1	32,7	34,2	44,1	53,0	47,4	43,4	44,6	42,7	42,7	19,9	20,6	21,0	24,4	21,2	24,7	23,1
Релігія є мало пристосованою до потреб сучасної людини	31,3	21,1	28,7	21,3	32,8	29,5	32,1	47,0	58,4	49,4	57,4	46,7	49,6	46,1	21,7	20,5	21,9	21,3	20,5	20,8	21,8
Релігія не впливає на життя суспільства	29,6	22,5	28,3	22,1	23,2	24,5	23,6	60,0	66,6	62,2	65,4	66,4	63,7	62,5	10,4	10,9	9,5	12,5	10,3	11,8	13,8
Релігія робить людей неактивними, байдужими до того, що відбувається у суспільстві	13,4	12,5	15,2	13,8	15,0	16,9	20,6	69,8	71,8	70,2	70,0	67,0	67,2	62,7	16,8	15,7	14,5	16,1	18,0	15,9	16,7
Релігія шкідлива, оскільки роз'єднує людей на різні конфесії	14,7	12,5	15,2	12,7	16,6	16,3	21,2	67,3	71,5	68,4	72,1	64,7	65,7	60,9	18,0	16,0	16,5	15,2	18,7	18,0	18,0
Релігія відмирає і в майбутньому зникне зовсім	7,7	8,5	11,7	7,7	13,2	11,3	12,6	75,9	73,6	69,8	73,9	67,9	68,1	64,9	16,4	17,9	18,5	18,4	18,9	20,7	22,5

РЕГІОНИ (2019р.)

	Релігійні діячі повинні ставати на захист найбільш вразливих громадян у разі прийняття владою рішень, які знижують життєвий рівень населення			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	78,0	67,8	81,3	65,0
Не згоден**	8,9	14,7	9,1	18,6
Не маю уявлення	13,1	17,5	9,5	16,4
	Релігія підвищує моральність і духовність людей			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	79,7	73,9	70,5	45,7
Не згоден**	8,5	14,5	12,4	35,2
Не маю уявлення	11,9	11,6	17,0	19,2
	Релігія є одним із важливих засобів відродження національної самосвідомості і культури			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	73,2	65,5	50,2	38,4
Не згоден**	13,5	14,8	24,1	36,0
Не маю уявлення	13,3	19,6	25,7	25,6
	Релігія є одним з чинників демократичного суспільства			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	64,2	54,0	48,5	37,0
Не згоден**	17,8	24,1	21,6	36,7
Не маю уявлення	18,0	22,0	29,9	26,3
	Релігія є елементом політичного життя			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	38,8	52,3	52,1	48,1
Не згоден**	40,7	29,4	21,7	27,8
Не маю уявлення	20,6	18,3	26,3	24,1
	Релігійні організації беруть слабку участь у соціальній роботі: допомога нужденним, інвалідам, хворим, літнім тощо			
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	33,3	41,2	61,4	46,1
Не згоден**	40,5	31,5	22,4	29,6
Не маю уявлення	26,3	27,2	16,2	24,3

* Сума варіантів відповіді "згоден" і "скоріше згоден".

** Сума варіантів відповіді "не згоден" і "скоріше не згоден".

Оцінюючи роль релігії в житті суспільства, чи згодні Ви з наведеними твердженнями? % опитаних (продовження)				
РЕГІОНИ (2019р.)				
Релігійні діячі стоять осторонь таких соціальних проблем сучасності, як запобігання вагітності, аборт, СНІД, сексуальне виховання тощо				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	19,1	33,1	46,9	43,5
Не згоден**	58,5	43,1	32,0	33,1
Не маю уявлення	22,5	23,9	21,2	23,4
Релігія є мало пристосованою до потреб сучасної людини				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	22,7	34,2	49,0	29,9
Не згоден**	58,5	46,8	31,1	40,8
Не маю уявлення	18,9	19,1	19,9	29,3
Релігія не впливає на життя суспільства				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	12,7	24,3	31,1	29,1
Не згоден**	77,4	61,3	49,0	57,1
Не маю уявлення	9,9	14,4	19,9	13,7
Релігія робить людей неактивними, байдужими до того, що відбувається у суспільстві				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	8,1	16,1	20,7	38,2
Не згоден**	78,8	66,6	54,4	46,5
Не маю уявлення	13,1	17,3	24,9	15,3
Релігія шкідлива, оскільки роз'єднує людей на різні конфесії				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	8,3	16,2	19,6	40,5
Не згоден**	79,0	66,6	52,9	39,9
Не маю уявлення	12,7	17,1	27,5	19,6
Релігія відмирає і в майбутньому зникне зовсім				
	Захід	Центр	Південь	Схід
Згоден*	7,6	13,2	12,0	16,4
Не згоден**	72,7	70,9	63,1	50,0
Не маю уявлення	19,7	15,8	24,9	33,6

* Сума варіантів відповіді "згоден" і "скоріше згоден".
** Сума варіантів відповіді "не згоден" і "скоріше не згоден".

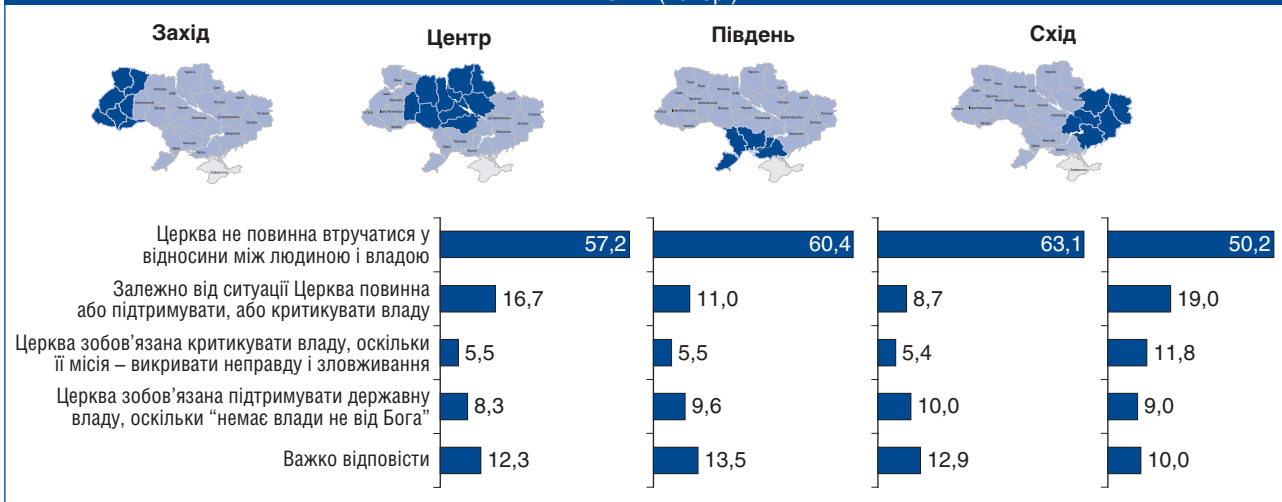

З яким твердженням Ви згодні більшою мірою?

% опитаних

(продовження)

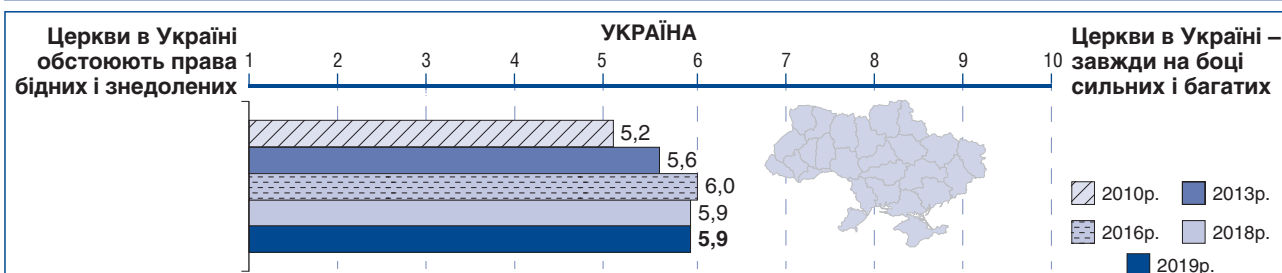
РЕГІОНИ (2019р.)

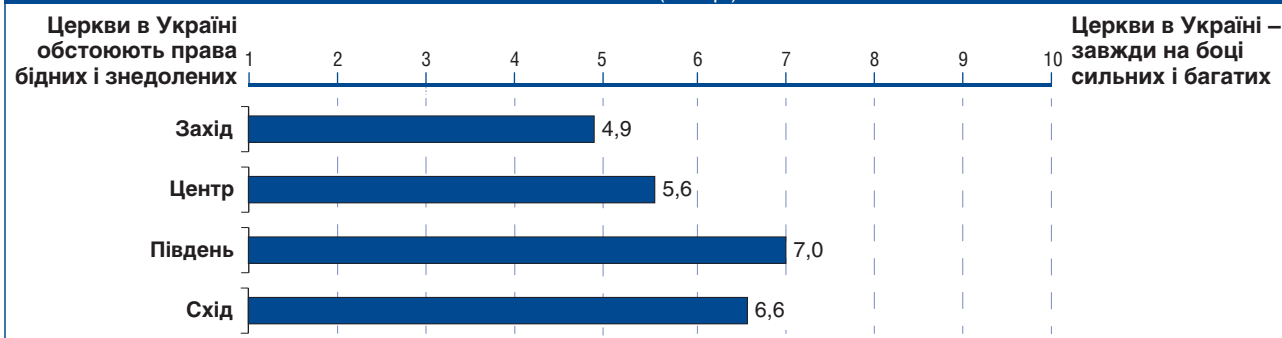
КОНФЕСІЙНО-ЦЕРКОВНА НАЛЕЖНІСТЬ (2019р.)

	ПЦУ	УПЦ (МП)	УПЦ-КП	Просто православної	УГКЦ	Просто християнин	Не відношу себе до жодної релігії
Церква не повинна втручатися у відносини між людиною і владою	52,7	68,5	46,8	55,6	53,1	68,3	63,7
Залежно від ситуації Церква повинна або підтримувати, або критикувати владу	16,7	12,2	11,5	14,3	20,8	13,0	12,5
Церква зобов'язана критикувати владу, оскільки її місія – викривати неправду і зловживання	6,4	5,6	13,5	7,7	8,9	5,6	3,9
Церква зобов'язана підтримувати державну владу, оскільки немає влади не від Бога	14,4	8,0	16,0	6,7	12,0	8,7	3,9
Важко відповісти	9,8	5,6	12,2	15,6	5,2	4,3	16,0

Церкви в Україні обстоюють права бідних і знедолених чи завжди знаходяться на боці сильних і багатих? Як би Ви визначили Вашу точку зору на цій шкалі?*
середній бал

РЕГІОНИ (2019р.)

* За 10-бальною шкалою від 1 до 10, де "1" означає повну згоду з твердженням ліворуч, а "10" – з твердженням праворуч.

ЗВЕРНЕННЯ*

Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія про надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні

**Ваша Всесвятосте!
Христос воскрес!**

Звертаюся до Вашої Всесвятості, Вселенського Патріарха і лідера православного світу.

Як глава держави Україна, який представляє її громадян, – в тому числі і тих, які належать до української православної спільноти, які, завдяки Хрещенню, отриманому від Константинопольської Матері-Церкви 1030 років тому, сповідують православну християнську віру – прошу Вас надати Томос про автокефалію Православній Церкві в Україні.

Цей довгоочікуваний документ стане не лише торжеством Православ'я, але й актом глибокої історичної справедливості, бо саме із Царгорода пролилося на нашу благословенну землю світло християнської віри.

Цей довгоочікуваний документ ще більше укріпить релігійну свободу в Україні та міжконфесійний мир, посилить права та свободи громадян.

Цей документ піднесе на нові висоти повагу та авторитет Вселенського Патріарха серед українців.

Ви, Ваша Всесвятосте, – єдина особа у світі, яка має канонічне право і законну владу вирішувати такого роду питання.

Вся наша нація дивиться на Вас з благоговінням та надією, бо саме у Ваших силах – дарувати нам єдність, мир і згоду, яких ми так потребуємо і яких ми так довго були позбавлені.

Ваше благословення, рівно як і грамота, надана нашій українській Церкві, довершать утвердження незалежності і самостійності України у духовному вимірі.

І знову, як і раніше, ми завдячуватимемо цим Матері-Церкві і особисто Вам, Ваша Всесвятосте.

Сподіваюся і вірю, що Ви, мудрий і справедливий пастир, не відмовите у благословенні і довгоочікуваному благодіянні Вашим духовним чадам, українцям, вірним нашій Церкві-Матері.

І я особисто залишаюся сповненим глибокої поваги до Вас особисто, вірності Православ'ю і відданості Церкві-Матері.

Петро ПОРОШЕНКО
Президент України

Його Всесвятості,
Вселенському Патріарху Варфоломію,
Архієпископу Константинополя –
Нового Рима
м. Стамбул

19 квітня 2018 року

* Джерело: Офіційний веб-портал Верховної Ради України – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63879

ПОСТАНОВА* **ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ**

Про Звернення Верховної Ради України до Його Всесвятості Варфоломія, Архієпископа Константинополя і Нового Риму, Вселенського Патріарха щодо надання автокефалії Православній Церкві в Україні

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 27, ст.528)

Верховна Рада України **постановляє**:

1. Затвердити Звернення Верховної Ради України до Його Всесвятості Варфоломія, Архієпископа Константинополя і Нового Риму, Вселенського Патріарха щодо надання автокефалії Православній Церкві в Україні (додається).
2. Доручити Голові Верховної Ради України та Міністерству закордонних справ України невідкладно направити текст Звернення до Всесвятості Варфоломія, Архієпископа Константинополя і Нового Риму, Вселенського Патріарха.
3. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

**Голова Верховної Ради
України**

**м. Київ
16 червня 2016 року
№ 1422-VIII**

А.ПАРУБІЙ

* Джерело: – Офіційний веб-портал Верховної Ради України – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1422-19/print1509607590616616>

Угода про співробітництво та взаємодію між УКРАЇНОЮ та ВСЕЛЕНЬСЬКИМ КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКИМ ПАТРІАРХОМ*

Цю Угоду про співробітництво та взаємодію (далі – Угода) укладено між **УКРАЇНОЮ**, в особі Президента України Петра Порошенка, та **ВСЕЛЕНЬСЬКИМ КОНСТАНТИНОПОЛЬСЬКИМ ПАТРІАРХАТОМ** (далі – Вселенський Патріархат), в особі Його Всесвятості Архієпископа Константинополя – Нового Риму і Вселенського Патріарха Варфоломія (далі – Сторони).

Сторони визнають визначну роль в історії України Православ'я та Православної Церкви, які вже більше ніж тисячу років збагачують духовну й матеріальну культуру країни.

Хрещення Київської Русі-України у 988 році Святим Рівноапостольним князем Володимиром, є важливим етапом духовного поступу Українського народу, що став запорукою входження Київської Русі-України до сонму найвпливовіших країн тогочасного світу.

Починаючи з 988 року, новостворена Київська митрополія завжди підтримувала духовний зв'язок з Константинопольською Матір'ю- Церквою.

Велика роль у цьому належала ставропігійним монастирям, братствам і місіям. Безпосередньо підпорядковані Вселенському Патріарху, вони забезпечували постійний євхаристійний зв'язок новопосталої Київської митрополії з Константинопольською Матір'ю- Церквою. Ці осередки традиційної православної духовності були центрами, які визначали культуру Київської Русі-України, а пізніше - України, християнським змістом; у гармонійному поєднанні з місцевою культурою вони формували унікальну духовну традицію Київської Русі-України.

Навіть після багатьох століть бездержав'я та поневолення, усвідомлення поколіннями православних українців цього постійного духовного зв'язку між Константинопольською Матір'ю-Церквою та Києвом, стало запорукою успішного поступу до здобуття автокефалії для власної Православної Церкви.

В умовах, коли Українська держава і народ борються, захищаючи право на національну й духовну незалежність, Константинопольська Матір-Церква, як Перший Престол Православного світу,

усвідомлюючи свою відповідальність за всі православні спільноти, а особливо за ті з них, які отримали Святе Хрещення безпосередньо за благословенням Константинопольських Патріархів,

сприяючи національній консолідації на засадах визнання унікальної та самодостатньої Української Духовної Православної традиції та реалізацію права на конституювання Української Православної Церкви через надання відповідного Томосу,

* Джерело: сайт Президента України – <https://www.president.gov.ua/administration/ugoda-pro-spivrobitnictvo-ta-vzayemodiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-482>.

підтримує православних українців у довершенні процесу конституювання Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні, яка збагачує та зміцнює сім'ю Автокефальних Православних Церков.

Україна, згідно із давньою історичною й канонічною традицією Православної Церкви, визнає та поважає статус Вселенського Патріарха як першого за честю серед Православних Патріархів та Предстоятелів Автокефальних Православних Церков.

Вселенський Патріархат високо цінує намір України здійснювати співпрацю з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 4.11.1950).

Прагнучи до розширення двосторонніх відносин та бажаючи зміцнити духовні контакти між Україною та Вселенським Патріархатом, Сторони домовилися про таке:

Стаття 1. Метою цієї Угоди є взаємна та узгоджена діяльність Сторін, а також їхнє систематичне співробітництво щодо конституювання Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні у рамках Томосу про автокефалію, наданого Вселенським Патріархатом, та сприяння контактам релігійної організації Місія “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні” (далі – Місія “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні”) між Автокефальною Помісною Православною Церквою в Україні та Вселенським Патріархатом.

Стаття 2. Для досягнення мети цієї Угоди Сторони домовилися про співпрацю за такими напрямками:

2.1. взаємна системна робота щодо створення та конституювання Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні з центром у місті Києві на підставі Томосу про автокефалію, наданого їй Вселенським Патріархатом, та її визнання іншими Автокефальними Православними Церквами;

2.2. здійснення аналітично-методичної роботи з проблематики відносин між відповідними державними органами та православними релігійними організаціями, узагальнення існуючого кращого досвіду різних країн та вироблення рекомендацій з цього питання;

2.3. здійснення обміну інформацією щодо поточної релігійної ситуації в світовому та українському православ'ї;

2.4. проведення спільних заходів щодо реалізації цієї Угоди та запрошення до участі у них представників Сторін, а також інших Автокефальних Православних Церков;

2.5. проведення консультацій з узгодженої тематики;

2.6. організація взаємовідносин між Сторонами на принципах рівноправності, чесного і добросовісного співробітництва, а також захисту інтересів один одного;

2.7. сприяння в межах компетенції проведенню значущих соціальних, культурних та освітніх проектів, які можуть бути ініційовані Сторонами, для реалізації Угоди, в межах їхньої компетенції;

2.8. вжиття всіх необхідних заходів для збереження інформації, отриманої Сторонами одна від одної, згідно з положеннями цієї Угоди.

2.9. узгодження всіх інших спільних заходів в рамках Угоди.

Стаття 3. Сторони будуть докладати зусиль для подальшого розвитку взаємовигідного співробітництва.

3.1. Відповідно до мети Угоди Україна сприятиме:

функціонуванню представництва Вселенського Патріархату в Україні, а саме Місії “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні”, відповідно до Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації”;

набуттю, відповідно до законодавства України, представництвом Вселенського Патріархату в Україні, а саме Місією “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні”, будівель та приміщень, інших об’єктів власності, необхідних для функціонування Місії “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні”;

наданню представництву Вселенського Патріархату в Україні, а саме Місії “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні” візової підтримки відповідно до статті 24 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації”.

3.2. Відповідно до мети Угоди Вселенський Патріархат, діючи через своє представництво, а саме Місію “Ставропігія Вселенського Патріархату в Україні” сприятиме:

- конституюванню в Україні Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні після її створення на підставі Томосу про автокефалію, наданого їй Вселенським Патріархатом відповідно до канонічних настанов та віровчення Вселенського Православ’я (34 Правило святих Апостолів, 17 правило IV Вселенського Собору, 38 правило VI Вселенського Собору);

- активній співпраці та веденню діалогу з керівниками та уповноваженими представниками всіх центрів українського православ’я;

- представленню інтересів та позиції Вселенського Патріархату під час об’єднавчих процесів в українському православ’ї;

- підтримці та налагодженню контактів між Автокефальною Помісною Православною Церквою в Україні та Автокефальними Православними Церквами в інших країнах.

Стаття 4. Сторони будуть проводити регулярні консультації з питань узгодження дій для покращення якості співпраці.

4.1. У ході консультацій можуть розглядатися поточні і перспективні питання взаємодії Сторін.

4.2. У разі необхідності Сторони будуть проводити спеціальні консультації, тема, місце і дата проведення яких будуть узгоджені додатково.

Стаття 5. Поважаючи норми міжнародного права, ця Угода набирає чинності з дати її підписання Сторонами і залишатиметься чинною, доки вона не буде припинена за обопільною згодою Сторін.

5.1. Сторони можуть припинити дію цієї Угоди в будь-який час за попереднім письмовим погодженням.

5.2. У разі припинення дії цієї Угоди заходи, які було розпочато на її підставі і не реалізовані протягом строку дії Угоди, продовжуватимуться і звершуватимуться згідно з умовами, що були раніше узгоджені Сторонами, за винятком випадків, коли реалізувати такі заходи неможливо.

Стаття 6. Будь-які зміни та доповнення до цієї Угоди вносяться лише за письмовою згодою Сторін і стають її невід'ємною частиною.

6.1. Будь-які спірні питання щодо тлумачення або застосування положень цієї Угоди вирішуються Сторонами шляхом консультацій та досягнення взаємної згоди.

6.2. Ця Угода укладена в двох (2) примірниках, кожний українською та англійською мовами, при цьому обидва тексти мають однакову силу.

Фанар “З” листопада 2018 року

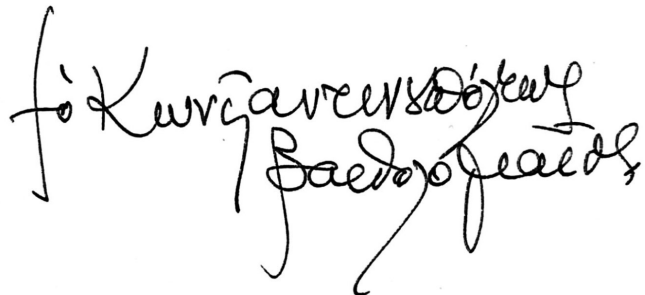
Підписи Сторін

За УКРАЇНУ

Президент України

За ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРИАРХАТ

**Його Всесвятість Архієпископ
Константинополя - Нового Риму і
Вселенський Патріарх**

ПАТРІАРШИЙ І СИНОДАЛЬНИЙ ТОМОС НАДАННЯ АВТОКЕФАЛЬНОГО ЦЕРКОВНОГО УСТРОЮ ПРАВОСЛАВНІЙ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ*

Варфоломій, милістю Божою Архієпископ Константинополя, Нового Риму і Вселенський Патріарх.

“Ви приступили до гори Сіонської... і до Церкви первородних” (Євр. 12:22-23), блаженний серед народів Апостол Павло говорить усім вірним; і дійсно, Церква є горою, тому міцною і стійкою, непорушною та непохитною. Хоча одним стадом та одним тілом Христовим є і називається Церквою Божою, яка повсюди має сповідання православної віри, спільність в таїнствах у Дусі Святому та непорушність апостольського спадкоємства та канонічного порядку, але ще від апостольських часів складається з Церков, розташованих по місцях і країнах, внутрішньо самоврядованих власними пастирями та вчителями, і служителями Євангелія Христового, тобто кожного місця єпископами, з причин не лише історичного значення міст і країн у світі, але й внаслідок особливих пастирських потреб у них.

Отож, оскільки благочестива та Богом бережена земля України укріплена та звеличена вищим промислом та отримала свою повну політичну незалежність, державні та церковні керівники якої вже тридцять років палко просять її церковного самоврядування та пліч-о-пліч з народом й суголосно з давніми його проханнями, свого часу зверненими до святішого Апостольського Константинопольського Престолу, котрий за багатовіковим канонічним переданням зобов'язаний турбуватися про Святі православні Церкви, які мають в цьому потребу, а найдужче про ті, які від початку з ним зв'язані канонічними узами, як-от історична Митрополія Київська, – то наша Мірність з Преосвященними при нас Митрополитами та всечасними, улюбленими в Святому Дусі братами та співслужителями, з обов'язку турботи Великої Христової Церкви за Православний світ, для зцілення постійно загрожуючих розколів та розділів у помісних Церквах, одностайно визначаємо та проголошуємо, щоб уся Православна Церква, що знаходиться в межах політично сформованої та цілковито незалежної держави України разом із Священними Митрополіями, Архієпископіями, Єпископіями, монастирями, парафіями та всіма в них церковними установами, котра знаходиться під покровом Засновника Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви Боголюдини Господа і Спасителя нашого Ісуса Христа, існувала віднині канонічно автокефальною, незалежною та самоврядованою, маючи Першого в церковних справах і визнаючи кожного канонічного її Предстоятеля, який носить титул “Блаженніший Митрополит Київський і Всієї України”, – не допускається якогось доповнення чи віднімання від його титулу без дозволу Константинопольської Церкви, – який є головою Святішого Синоду, котрий щороку скликається з Архієреїв, запрошуваних по чергові за їхнім старшинством, з числа тих, що мають єпархії в географічних межах України. Таким чином управлятимуться справи Церкви в цій країні, як проголошують божественні та святі Канони, вільно й у Святому Дусі, та безперешкодно, без будь-якого іншого зовнішнього впливу.

* Джерело: сайт Вселенського патріархату – https://www.patriarchate.org/-/patriarchikos-kai-synodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-ekklasiastikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-orthodoxon-ekklasian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageld=uk_UA.

До того ж, цим підписаним Патріаршим і Синодальним Томосом ми визнаємо та проголошуємо встановлену в межах території України Автокефальну Церкву нашою духовною донькою та закликаємо всі світові Православні Церкви визнавати її як сестру та згадувати під іменем “Святіша Церква України”, як таку, що має своєю кафедрою історичне місто Київ, не може ставити єпископів чи засновувати парафії за межами держави; вже існуючі відтепер підкоряються, згідно з порядком, Вселенському Престолу, який має канонічні повноваження в Діаспорі, бо юрисдикція цієї Церкви обмежується територією Української Держави.

І ми надаємо їй привілеї та всі суверенні права, належні автокефальній церковній Владі, так що відтепер Митрополит Київський і Всієї України, здійснюючи богослужіння, поминає “Усіх Єпископів Православних”, а сонм найсвятіших Архієреїв при ньому поминає його ім'я як Першого та Предстоятеля Найсвятішої Церкви в Україні. Те, що стосується внутрішнього церковного управління, розглядається, судиться та визначається виключно ним і Священним Синодом, слідуючи євангельському та іншому вченню, згідно зі священним Переданням і шанованими канонічними постановами нашої Святої Православної Церкви, і настановою 6-го канону I Нікейського Вселенського Собору, який визначає, що “якщо ж при спільному голосуванні всіх, яке буде справедливим і згідно церковного канону, двоє чи троє через власну схильність до суперечок будуть [це] заперечувати, то нехай має силу рішення більшості”. до того ж зберігається право всіх архієреїв та іншого духовенства на апеляційне звернення до Вселенського Патріарха, який має канонічну відповідальність приймати безапеляційні судові рішення для єпископів та іншого духовенства помісних Церков, згідно з 9-м і 17-м священними канонами IV Халкідонського Вселенського Собору.

Прояснюємо до вище сказаного, що Автокефальна Церква в Україні визнає головою Святіший Апостольський і Патріарший Вселенський Престол, як і інші Патріархи та Предстоятелі, та має разом з іншими канонічними обов'язками та відповідальностями насамперед збереження нашої Православної Віри неушкодженою та канонічної єдності та спілкування з Вселенським Патріархатом й іншими помісними Православними Церквами непорушними. І до цього, Митрополит Київський і Всієї України, як і Архієреї Найсвятішої Церкви України, обираються віднині відповідно до належних положень божественних і священних Канонів і згідно з відповідними положеннями її Статуту, які мають в усьому обов'язково відповідати положенням цього Патріаршого і Синодального Томосу. Усі архієреї зобов'язані турбуватися, щоб боголюбно пасти народ Божий, провадячи в страху Божому мир і згоду в країні та в своїй Церкві.

Але щоб в усьому перебував не применшений зв'язок духовної єдності та спілкування святих Божих Церков, бо ми навчилися “зберігати єдність духа в союзі миру” (Еф. 4:3), то кожний Блаженніший Митрополит Київський і Всієї України повинен поминати за давніми Переданнями святих Отців наших Вселенського Патріарха, Блаженніших Патріархів та інших Предстоятелів помісних Православних Церков, у ряду Диптихів, згідно з канонічним порядком, отримавши своє місце після Предстоятеля Церкви Чехії і Словачії в священних Диптихах і на церковних зібраннях.

Таким чином, Православна Церква в Україні, через свого Першого чи канонічного місцєблюстителя Київського Престолу, зобов'язана брати участь стосовно важливих канонічних, догматичних та інших питань у міжправославних нарадах, які збираються час від часу, за священним звичаєм, від початків усталеним Отцями. Перший же, настановлений, зобов'язаний обов'язково посилати необхідні належні Мирні Грамоти до Вселенського Патріарха та до інших Предстоятелів,

і сам має право від них отримувати, починаючи свої мирні поїздки від Першопрестольної Церкви Константинополя за звичаями, отримуючи від неї і Святе Миро, для вияву духовної єдності з нею. Для вирішення значних питань церковного, догматичного та канонічного характеру слід Блаженнішому митрополиту Київському і всієї України від імені Священного Синоду своєї Церкви звертатися до нашого Святішого Патріаршого і Вселенського Престолу, прагнучи від нього авторитетної думки та твердого взаєморозуміння, причому права Вселенського Престолу на Екзархат в Україні та священні ставропігії зберігаються неприменшеними.

Отже, на всіх цих умовах наша Свята Христова Велика Церква благословляє та проголошує Православну Церкву в Україні Автокефальною та щедро закликає на Ієрархію на Українській землі, непорочний клір і благочестивий народ її, з невичерпного скарбу Святого Духа, божественні дари, молячись, щоб Перший і Великий Архієрей Ісус Христос, заступництвом всенепорочної і всеблагословенної Владичиці нашої Богородиці і пріснодіви Марії, святого славного і рівноапостольного князя Володимира і святої славної княгині Ольги, преподобних і богоносних Отців наших, подвижників і монахів Києво-Печерської Лаври та інших монастирів, укріпив назавжди її в тілі Єдиної, Святої, Соборної і Апостольської Церкви таким чином зараховану Автокефальну Церкву України і подав їй благостояння, єдність, мир і зростання, на славу Його і Отця і Святого Духа.

Таким чином, таке вирішене та розсуджене і в радості сповіщене вам від шанованого Центру Православ'я було соборно затверджено, для постійного збереження видається цей Патріарший і Синодальний Томос, написаний і підписаний в Кодексі нашої Великої Христової Константинопольської Церкви, вручений в точній і ідентичній копії Блаженнішому Предстоятелю Святішої Церкви України, кір Епіфанію та його високопревосходительству, Президенту країни пану Петру Порошенку, для вічного доказу та постійного представлення.

Року дві тисячі дев'ятнадцятого, місяця січня, 6 числа, індікціона 12.

† Вселенський Патріарх Варфоломій, в Христі Бозі вирішує

† митрополит Вріульський Пантелеймон,

† митрополит Італійський і Мальтійський Геннадій

† митрополит Германський Августин

† митрополит Транупольський Герман

† митрополит Нью-Джерський Євангел

† митрополит Родоський Кирилл

† митрополит Ретімський і Авлопотамський Євгеній

† митрополит Корейський Амвросій

† митрополит Сингапурський Контантин

† митрополит Австрійський Арсеній

† митрополит Сімський Хризостом

† митрополит Чиказький Нафанаїл

14.01.19

ЗАЯВА ВРЦІРО ЩОДО НЕДОПУСТИМОСТІ ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМНОСТІ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ*

ЗАЯВА

Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо недопустимості порушення принципу автономності релігійних організацій та втручання в богослужбову практику релігійних організацій

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій на своєму засіданні 26 червня 2018 року мала міркування щодо можливості застосування статті 161 Кримінального Кодексу України (“порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками”) до священнослужителів та релігійних організацій у випадку відмови або незадоволення релігійних потреб (таїнства, обряди, священнодії та інше) осіб, що належать до інших конфесій, релігій, інших релігійних організацій.

За результатами обговорення Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій констатує, що відповідно до статті 3 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” “Не допускається будь-яке примушування... до участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях”. Статтею 5 зазначеного Закону України визначено: “Держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій; сприяє встановленню відносин взаємної релігійної і світоглядної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних віросповідань та їх релігійними організаціями; бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать чинному законодавству. Держава не втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій”.

На підставі зазначеного Рада вважає, що питання здійснення чи не здійснення релігійними діями, священнослужителями, наставниками чи проповідниками богослужінь, релігійних обрядів та церемоній регулюється внутрішніми настановами відповідних релігій, конфесій та релігійних організацій і не може бути предметом застосування статті 161 КК України.

У випадку порушення релігійними діями таких внутрішніх настанов і правил вони несуть відповідальність, передбачену вченням відповідної релігійної організації, а також моральну відповідальність. Притягнення за таких обставин до кримінальної відповідальності релігійних діячів будь-яких конфесій та релігійних організацій в Україні є порушенням принципу автономності релігійних організацій та неправомірним втручанням у внутрішню практику конфесій та релігійних організацій, зокрема в порядок звершення релігійних таїнств і обрядів. Право на автономність релігійних організацій гарантується Європейською Конвенцією з прав людини та відображене у численних рішеннях Європейського Суду з прав людини.

Разом з тим Рада усвідомлює важливість додержання ще однієї норми зазначеного Закону, викладеної у статті 5: “Релігійна організація не повинна втручатися у діяльність інших релігійних організацій, в будь-якій формі проповідувати ворожнечу, нетерпимість до невіруючих і віруючих інших віросповідань. Релігійна організація зобов’язана додержувати вимог чинного законодавства і правопорядку”.

Переконані, що повноцінне додержання норм права і закону державою, релігійними організаціями та усіма громадянами – запорука міжконфесійного та суспільного миру в Україні.

Прийнято Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій на засіданні у Києві 26.06.2018 р.

* Джерело: офіційне інтернет-представництво Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій – <http://vrciro.org.ua/ua/statements/548-uccro-statement-in-favor-of-autonomy-of-religious-organizations>.

ЗВЕРНЕННЯ ВРЦІРО З НАГОДИ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 2019 РОКУ*

Шановні співгромадяни, дорогі брати і сестри!

Напередодні важливої події для держави і українського народу – виборів Президента України, вважаємо за необхідне звернутися до кожної людини, яка в сумлінні керується добром і справедливістю.

Суперечки виборчого періоду часто сполучені із загостренням емоцій, невпевненістю, взаємним відчуженням. Бажаємо, щоби впевненість і мир, які приходять від Всевишнього, наново оселилися в серцях людських і надихнули виконати необхідний нам і нашим нащадкам вибір розумно і відповідально.

Бо неспокій, який намагається опанувати нас, часто позбавляє тверезого розуму. Він веде до втрати розпізнання правди і неправди, добра і зла, можливості тверезої критичної оцінки, схиляє людину керуватися збентеженими емоціями, діяти лише з почуття заперечення. Галаслива розбурханість з часом промине. Але не промине і не зникне наслідок зробленого вибору. Він буде окреслювати наше буття і залишиться, навіть якщо ми після заспокоєння захотіли би його змінити.

Тому варто стишити почуття й емоції до того, як вибір зроблений. Необхідно усвідомлено поставитися до того, кого і навіщо ми вибираємо, якими спонуканнями при цьому керуємося. Відповісти, чи цей вибір є особистим, продуманим у молитві наодинці з Господом, – або ж є лише наслідком навіювань і маніпуляцій через інформаційні технології, чи ще гірше – плодом підкупу. Тільки тверезий розум і вірність Божій правді під час його здійснення є запорукою того, що після виборів наше сумління буде спокійним.

* Джерело: офіційне інтернет-представництво Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій – <http://www.vrciro.org.ua/ua/statements/579-statement-on-presidential-elections-in-ukraine-2019>.

Вибираємо ключову фігуру для нашої держави – Президента, а також Верховного головнокомандувача, що особливо відповідально в умовах триваючого військового протистояння агресії на сході України. Президент має свої окреслені функції: забезпечити спокій існування держави ззовні і наявність справедливого порядку зсередини. Кому довіримо ці важливі, складні та відповідальні обов'язки – залежить від нас, і від нашої відповідальності, від здатності відрізнити телевізійні проекти – від реального життя, правдиві та здійсненні обіцянки кандидатів – від обману, бажане – від справді можливого.

Вибираємо очільника держави не тільки для себе. Йдеться про спільне добро всього нашого суспільства і нашої країни. Не тільки тих, хто живе в ній сьогодні, але і про майбутні покоління, умови життя яких закладаються зараз. За їхню долю ми також відповідальні перед власним сумлінням і Богом, коли робитимемо вибір в день голосування.

Саме тому перед тим, як зробити цей вибір, мусимо усвідомити: якою повинна бути наша держава? Кому довіримо мир, спокій і життя своє і наступних поколінь? Без тверезої відповіді на ці питання не буде сумлінного вибору.

Найвищою цінністю для держави є справедливий мир, який забезпечує життя вільних людей у вільній країні. Вибори не повинні привести до спалахів ненависті і громадських заворушень. В людському гніві, особливо сполученому з насильством і порушенням закону, нема правди Божої. Насильство, яке веде до громадянської ворожнечі, має бути засудженим сумлінням кожної людини. Мирне порозуміння, повага до тих, хто має іншу думку, відкидання агресивної конкуренції задля спільного добра – ось єдиний плідний шлях, в якому мають відбуватися правдиві вибори. Бо ми вибираємо життя, вибираємо добро, вибираємо майбутнє, тому вибори повинні бути не “проти”, але вибором “за” – за цінності та особу, хто втілюватиме їх у життя.

Вважаємо, що люди віри і совісті мають сьогодні стати також провідниками громадянської гідності, захисниками громадянського миру і громадянської тверезості. Маємо на це Боже благословення. Мусимо також зупиняти спроби незаконно використати релігійні спільноти у виборчому процесі. Голос сумління і посилена спільна молитва нехай стануть запорукою нашої вірності Богові у цьому нелегкому часі.

Наприкінці хочемо нагадати всім, хто вірить в Бога: все наше життя сполучене з вибором – між тим, що згідне з волею Божою, і тим, що суперечить їй. Вибір мусить бути здійсненим. І для того він спершу мусить бути огорнутим молитвою, мусить бути довіреним Тому, на Кого ми всі уповаємо в вірі нашій. Господь Вседержитель доповнить те, що ми нездатні зробити, і не покине нас, якщо ми Його не відкинемо. А також пам'ятаймо, що як і до виборів, під час них і після них, Бог хоче, аби ми любили Його і не переставали любити усіх наших ближніх.

Бажаємо всім громадянам зробити усвідомлений добрий вибір, а Україні – миру і доброго майбутнього.

26 березня 2019р.

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРО МОЛИТВУ ЗА УКРАЇНУ В ЧАС ВИБОРІВ*

22 березня 2019 р. Блаженнійший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній надав благословення протягом наступного часу до завершення виборчого процесу в усіх храмах Помісної Української Православної Церкви підносити молитовні прохання про справедливі вибори Глави Української держави, за мир та єдність в Україні...

Також благословляється у храмах після богослужіння в неділю 24 березня та в неділю 31 березня 2019 р. зачитати **Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви (Православної Церкви України) з приводу виборів Президента України:**

“Дорогі брати і сестри! Шановні співвітчизники!

31 березня 2019 року відбудуться чергові вибори Президента України. На них шляхом голосування український народ повинен обрати Главу держави.

Дорогі виборці! Ми закликаємо вас використати час, який лишився до дня голосування, для ознайомлення з кандидатами та їхніми програмами, щоби у день голосування, 31 березня, помолившись, прийти на виборчі дільниці та зробити відповідальний, усвідомлений вибір.

Україна вже понад п'ять років вимушена оборонятися від широкомасштабної агресії Російської Федерації проти нашої держави. Тож в умовах нав'язаної агресором нашому народу війни під час голосування слід особливо враховувати, що Президент є Верховним Головнокомандувачем. Тому від нашого вибору залежить також наближення перемоги над агресором та досягнення не капітуляції перед ворогом, до якої, говорячи про мир, фактично закликають частина політиків, а справжнього справедливого миру.

Особливо слід наголосити на моральній складовій виборів. Обман чи підкуп виборців, надання їм завідомо нездійсненних обіцянок, фальшування підсумків голосування є виявом неправди, яка є порушенням Божих заповідей. Тому ми закликаємо кандидатів у Президенти та всіх учасників виборчого процесу пам'ятати про відповідальність не лише перед людським законом, але і перед Богом, Який бачить все.

Дорогі виборці! Знову, як і під час попередніх виборів, нагадуємо: не слід продавати свій голос ані за гроші чи інші матеріальні цінності, ані за солодкі обіцянки. Зробіть свій вибір чесно і за совістю, керуючись здоровим глуздом та власними світоглядними переконаннями.

Наше спільне завдання – зберегти державність, незалежність і єдність України. Тож оцінюйте кандидатів не за обіцянками, а за плодами їхніх справ, здатністю впоратися із поставленими перед Главою держави завданнями.

Від голосу кожного, від рішення виборців у день голосування справді залежить, яким буде наше спільне майбутнє. Усвідомлений, відповідальний, чесний вибір під час голосування 31 березня – наш внесок у досягнення перемоги та миру для України, побудови її кращого майбутнього.

Бажаємо всім мудрості від Господа та закликаємо на добрі справи Боже благословення!

**Від імені Священного Синоду –
Епіфаній,
Митрополит Київський і всієї України”**

* Джерело: офіційне інтернет-представництво Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій – Джерело: сайт Православної Церкви України – <https://www.pomisna.info/uk/document-category/svyashhennyj-synod/page/2/>.

ЗВЕРНЕННЯ СИНОДУ ЄПИСКОПІВ КИЄВО-ГАЛИЦЬКОГО ВЕРХОВНОГО АРХИЄПИСКОПСТВА УГКЦ ДО ВІРНИХ ТА ВСІХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ З НАГОДИ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ*

*Дорогі в Христі брати і сестри,
шановні співгромадяни!*

Тридцять першого березня 2019 р. Б. відбудуться чергові Президентські вибори. Вибори – це один із дуже важливих моментів прояву демократичного устрою держави, суттєвим аспектом якого є свободне волевиявлення її громадян. Зважаючи на величезну значимість прийдешніх виборів для подальшого розвитку нашого суспільства, а можливо, навіть для існування самої незалежної Української Держави, ми, ієрархи УГКЦ, прагнемо поділитися з вами кількома думками, керуючись нашою пастирською відповідальністю та щирим вболіванням про спільне благо українського народу.

Передовсім звертаємося до всіх, кому належить виборче право, обов'язково взяти участь у виборах, продемонструвавши таким чином готовність до особистої відповідальності за майбутнє нашої держави. Водночас нагадуємо, що нашим завданням є зробити добре усвідомлений вибір, показавши себе зрілими громадянами. Не беручи участі у виборах чи недбало та легковажно віддаючи свій голос, ми не робимо позитивного внеску в подальший розвиток і утвердження української державності, а також знецінюємо жертву цілих поколінь наших волелюбних предків, які століттями мріяли і виборювали право бути господарями на власній землі. Ми не маємо права через ігнорування чи занедбання свого виборчого обов'язку нівелювати зусилля героїв сучасності – наших воїнів, які самовіддано захищають Україну. Задумаймося, яку національну і державну спадщину ми зготуємо прийдешнім поколінням, якщо сьогодні проявимо легковажність і легкодушність, поверховість і безвідповідальність у своїх рішеннях і діях.

* Джерело: офіційний веб-сайт УГКЦ – http://ugcc.ua/documents/zvernennya_sinodu_yepiskopiv_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiepiskopstva_ugkts_z_nagodi_prezidentskih_viboriv_85333.html.

Для здійснення справді усвідомленого і зрілого вибору ми повинні насамперед уникати дій, викликаних поверховими емоціями – поважаймо власну гідність як виборців і розуміймо вагу нашого вибору. Натомість треба готуватися до вибору проханням про світло Святого Духа, щоб Він допоміг нам відрізнити правду від фальші, реалістичну програму дій від солодких обіцянок, щире вболівання за країну, підкріплене реальними ділами, від оманливих пропагандистських гасел.

Звернімо увагу на те, яку конкретну модель розвитку країни пропонують нам кандидати на найвищу посаду в державі та якими шляхами вони хочуть досягти визначені цілі. Адже Президент України несе відповідальність за такі дуже важливі ділянки суспільно-політичного буття, як державний суверенітет і територіальна цілісність Батьківщини, захист країни від посягань зовнішніх ворогів, національна безпека і оборонна здатність України, її міжнародні відносини та інші важливі функції державного управління і контролю. Якщо б таке кермо потрапило до рук цілком не підготовленої чи скомпрометованої якимись шкідливими для держави та народу діями особи, її деструктивна діяльність могла б обернутися непередбачуваними, ба навіть трагічними наслідками для країни, чого ніяк не можна допустити. Навпаки, ми повинні – маючи за плечима славу історію понад тисячолітньої розбудови Української Держави на християнських принципах віри в Бога, пошани до гідності кожної особи, прав і свобод людини та суспільства – закріпити дотеперішні здобутки на шляху утвердження справді демократичної, справедливої, європейської, соборної України.

Тому ми закликаємо на виборах підтримувати тих, хто обстоює принципи державного суверенітету, цілісності і цивілізаційного вибору українського народу. Особливо слід бути обережними щодо осіб, які пропонують легкі та швидкі способи вирішення дуже непростих питань, зокрема війни і миру. Бо встановлення миру з агресором будь-якою ціною та на його умовах означає знищення Української Держави та втрату державності і, де-факто, є прихованою відмовою від власного суверенітету та свободи народу. Кожен, хто на основі популістських підходів пропонує такого типу розв'язки, не гідний довіри українських громадян.

Нагадуємо, що християнин не може підтримувати кандидатів і політичні сили, які нехтують Божими заповідями і євангельською наукою про недоторканність людського життя від зачаття до природної смерті, про цінність сім'ї як нерозривного союзу чоловіка і жінки, про гідність кожної людини з її Богом даними правами і свободами. Господь нас кличе своїм життєдайним словом до вірності Його законові, яка принесе благословення нам і нашим нащадкам: “Якби ж то ти вважав на мої повеління! Щастя твоє було б, мов річка, а справедливість твоя – як хвилі в морі” (Іс. 48, 18). Водночас ми маємо історичні свідчення, що демократія лише тоді приводить до повного розквіту людини і суспільства, коли будується на автентичних загальнолюдських і християнських цінностях. Тож ці вибори мають стати ще одним кроком в утвердженні такого справедливого суспільного ладу в Україні, за якого кожен наш співвітчизник почувався б захищеним і міг розвинути свої таланти і здібності, подаровані Господом, для власного освячення та спільного блага рідного українського народу.

Вищезазначені критерії більш детально відображено в Пам'ятці виборця-християнина щодо усвідомлення відповідальності за власний голос і в Пам'ятці політика-християнина щодо зобов'язання дотримуватися християнських цінностей у своїй політичній діяльності, які були затверджені нашим Синодом для люб'язного вжитку вірних і всіх людей доброї волі та які додаємо до цього звернення як його інтегральну частину.

Кандидатів на пост Президента України наполегливо закликаємо поводитися чесно, прозоро і відповідально, рішуче відкидаючи негідні засоби ведення виборчої кампанії, і представити громадянам програму дій, яку справді можливо виконати, для дієвого захисту суверенітету України і морального, суспільно-політичного та економічного оновлення нашої держави й народу.

Перестерігаємо всіх перед загрозою важкої вади наших виборчих кампаній – корупції, тобто намагання купити голоси виборців чи готовності громадян продати свій голос за якісь короткотермінові матеріальні вигоди, котрі відтак обернуться стратегічною поразкою народних устремлінь і прагнень.

Закликаємо членів виборчих комісій дуже сумлінно виконувати свої завдання і не ставати спів-авторами кримінального й морального злочину фальсифікацій чи маніпуляцій волевиявлення громадян, щоб прийдешні вибори були справді демократичними.

Беручи до уваги небезпідставні остороги щодо можливих провокацій з боку недругів нашої Вітчизни, особливій Божій опіці поручаємо українські правоохоронні органи, щоб вони могли запевнити мир і безпеку під час виборчої кампанії та в сам день виборів.

Усвідомлюючи, що “коли Господь та не буде дому, – дарма працюють його будівничі. Коли Господь не зберігає міста, – дарма пильнує сторож” (Пс. 127, 1), ми закликаємо всіх дітей нашої Церкви та віруючих людей України до усильної молитви за Божу опіку, мудрість і благословення на прийдешні вибори.

А весь боголюбивий український народ, його правління і захисників нашої землі віддаємо під материнську опіку Пресвятої Богородиці, прикликаючи на всіх благословення всемогутнього Бога – Отця, і Сина, і Святого Духа!

Від імені Синоду Єпископів
Києво-Галицького Верховного Архієпископства

† СВЯТОСЛАВ

Дано в Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового, у день Перенесення мощів святого священномученика Ігнатія Богоносця, 11 лютого 2019 року Божого

Отцям-душпастирям доручаємо зачитати вірним це Звернення після кожної Божественної Літургії у другу неділю Великого посту, 24 березня цього року.

Пам'ятка виборця-християнина щодо усвідомлення відповідальності за власний голос

Будучи відповідальним християнином, я усвідомлюю свій обов'язок участі в суспільно-політичному житті Батьківщини і сприймаю його як невід'ємну частину власного християнського покликання, адже через таку участь виявляю турботу про спільне благо свого суспільства і роблю внесок у його розбудову. Це усвідомлення зобов'язує мене реалізувати гарантоване право вибору того чи тих, кому я делекую повноваження здійснювати владу на державному чи місцевому рівні шляхом участі у виборах до органів державної чи місцевої влади.

Зокрема, як відповідальний виборець-християнин, я усвідомлюю таке:

Участь у виборах для мене є громадянським і моральним обов'язком. Гарантоване моральним законом і Конституцією України право участі у виборах накладає на мене обов'язок це право реалізувати, адже саме так я проявляю свою громадянську позицію і солідарність з іншими співгромадянами у розбудові держави як політичної спільноти.

“Пасивність чи бездіяльність є проявом байдужості, егоїзму, лінивства, а отже, гріхом”. Участь у політичному житті держави є водночас дотриманням євангельської заповіді любові до ближнього. Свідоме ухилення від такої участі, зокрема від участі у виборах, є виявом байдужості не лише до кандидатів у представники влади, а й до всього суспільства.

Мій вибір повинен бути ретельно обдуманим і виваженим. Народ – носій верховної влади, який делегує її тим, кого вільно обирає своїми представниками. Тому вибір кандидата – дуже відповідальний крок, від якого залежить майбутнє всієї держави, а отже, я здійснюю його розсудливо, не керуючись тільки власними чи нав'язаними емоціями. Відповідально та критично ставлюся до інформації, яка надходить, не піддаюся маніпуляційним впливам і не поширюю неперевіреної та неправдивої інформації.

Приймаючи рішення, за кого віддати свій голос, обиратиму тих, хто своїми діями демонструє повагу до християнських цінностей і захищає їх. Зважаючи на те, що “влада повинна визнавати, поважати й утверджувати основні людські і моральні цінності”, я віддаватиму свій голос за тих кандидатів, чиї дії демонструють захист цих цінностей і принципів.

Мій вибір має бути особистим і я не змінюватиму його через винагороди чи підкупи, які мені пропонують за мій голос. Будь-яка неправомірна винагорода чи підкуп є корупцією, злочином, в якому винні обидві сторони – хто пропонує і хто отримує винагороду. Згода на “купівлю-продаж” голосу виборця є свідомим порушенням суспільної справедливості і невластивим використанням своєї свободи. Тому торгівля голосом є одночасно злочином і моральним злом, тобто гріхом.

Я не маю права брати участі в політичних віче, мітингах чи інших політичних заходах із корисливою метою. Неправомірним є не лише продавати свій голос на виборах, а й підтримувати кандидатів чи політичні сили, які пропонують незаконну винагороду за участь в агітаційних заходах.

Я не осуджую інших за їхні переконання. У душі поваги до людської гідності, прав та свобод інших, неприпустимим є осуд та зневага особи за її політичний вибір. Можна вести різні обговорення, дискусії, дебати на політичні теми, але не слід опускатися до ображення чи очорнення людей, які різняться політичними поглядами.

Ставши свідком підкупу, маніпуляцій, протиправних схем, які суперечать проведенню чесних і справедливих виборів, я не замовчуватиму їх. Церква вчить не мовчати на гріх, тому що це є бездіяльністю і гріхом. Тому моя участь у виборах полягає не лише в голосуванні, а й у всіх можливих діях, що сприятимуть чесності та прозорості цього процесу.

Я усвідомлюю, що моя участь у виборах полягає не тільки у свідомому голосуванні, а й у подальшому контролі влади. “Церква цінує демократичний устрій настільки, наскільки він забезпечує громадянам право політичного вибору, гарантує їм можливість контролювати правителів і, в разі потреби, відстороняти їх мирним шляхом”.

Я маю право здійснювати владу не лише через вибори уповноважених представників, а й безпосередньо. “Усім громадянам має бути гарантовано право на участь і створення політичних партій і можливість бути обраними на виборах різних рівнів”. Це право дозволяє мені самостійно бути рушієм суспільно-політичних змін, а не лише обирати уповноважених.

Пам’ятка політика-християнина щодо зобов’язання дотримуватися християнських цінностей у своїй політичній діяльності

“Влада повинна керуватися моральним законом. Уся її гідність походить з приналежності до сфери морального порядку”. Моя діяльність повинна втілювати цей моральний порядок, здійснюючи й утверджуючи основні моральні цінності та принципи. Ці цінності впливають з істини про людину та відображають і захищають її гідність, тому вони не можуть піддаватися довільному тлумаченню та мінливим поглядам “більшості” чи “меншості”, оскільки є складовою морального закону, яка повинна слугувати взірцем для цивільного права.

Я захищатиму гідність людської особи, святість і непорушність людського життя від його зачаття і до природної смерті та традиційні християнські сімейні цінності. Стоятиму на варті традиційних сімейних цінностей і гідності сім’ї як первинної клітини суспільства. Адже сім’я, як союз чоловіка і жінки, є фундаментом суспільства, тому будь-які спроби зашкодити інституту сім’ї через насаджування різних ідеологій чи його довільного трактування насамперед завдає шкоди побудові миру в місцевій, національній та міжнародній спільноті. Тому я негайно реагуватиму на будь-які спроби популяризації чи узаконення новітньої загрози гендерної ідеології, а також розпусти, содомії та інших подібних видів гріховної поведінки, активно протидіючи їм всіма законними способами.

Я братиму участь у творенні справедливих законів. У своїй діяльності я долучатимуся до творення законів, які повністю узгоджуються з моральним законом та слугуватимуть цілісному розвитку

людини. Проте і чинні закони я поважатиму і виконуватиму, оскільки дотримання законодавства є соціальною цінністю, яку необхідно утверджувати, культивувати та поширювати як моральну вимогу.

“У власній сфері (створення законів, управління, розробка систем контролю) народні обранці зобов’язані займатися пошуком і здійсненням того, що сприятиме розвитку всього громадянського життя”. Усвідомлюю те, що політична влада – це інструмент координації та управління. А моя політична діяльність – це робота задля розбудови спільного блага, а не задоволення приватних інтересів. Саме тому всі мої рішення і вчинки будуть спрямовані лише на захист суспільних інтересів і здійснюватимуться в межах моралі та згідно з юридичним правопорядком.

Я забезпечуватиму належне правове поле для вільної участі в політичній діяльності її окремих суб’єктів. Отримавши мандат на здійснення довіреної мені народом влади, я гарантуватиму подальшу вільну участь у політичному житті країни її громадянам, громадським організаціям і об’єднанням та іншим представникам т. зв. “третього сектору”.

Якщо буде необхідним втручання влади в певну сферу суспільного життя, то я здійснюватиму його на основі принципу субсидіарності. “Християнське суспільне вчення наголошує на необхідності гармонійних відносин між суспільними групами – надавати стільки свободи, скільки можливо, і стільки допомоги, скільки необхідно. Будь-які форми бюрократизації, перебільшеної централізації, надмірної присутності державного апарату і влади в житті суспільства гальмують суспільний розвиток”.

Безкомпромисно засуджуючи корупцію, я не лише уникатиму, а й викоринюватиму її та активно протидіятиму їй у сфері своєї діяльності. Я не купуватиму голоси та не змінюватиму свою позицію шляхом надання/отримання будь-якої винагороди чи підкупу. Політична корупція – одне із найсерйозніших спотворень демократичної системи, адже насамперед порушує всі моральні принципи, а також спричиняє зростання недовіри до державних установ, навіть більше – ставить під загрозу правильне функціонування усієї держави.

У всіх аспектах своєї діяльності поважатиму свободу сумління і релігії. Це означає, що не використовуватиму ані Церкви, ані релігійної організації, ані священнослужителів як інструментів для політичної агітації та пропаганди.

Здійснюючи владу в демократичній системі, нестиму відповідальність перед людьми. Основоположний елемент демократичного представництва – це обов’язок обранців скласти звіт про виконану роботу. Тому, відповідно до займаної мною виборної посади, регулярно і прозоро звітуватиму про всі досягнення та невдачі перед своїми виборцями.

Використовуватиму різні ЗМІ та інформаційні канали для того щоби свідчити правду. У своїй передвиборчій кампанії та подальшій політичній діяльності послуговуватимуся цими засобами лише для передавання правдивої інформації громадянам. Для мене є неприпустимим використання цих ресурсів для будь-яких маніпуляцій виборцями, для очорнення моїх політичних опонентів чи розповсюдження неправдивої інформації.

Задля досягнення поставлених завдань зобов’язуюся:

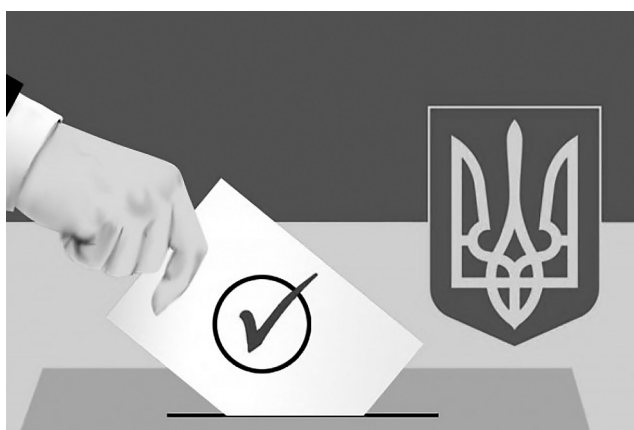
Не зловживати владою, керуючись корисливими мотивами та намагаючись задовольнити будь-чий приватні чи корпоративні інтереси коштом спільного добра.

Завжди в усіх своїх привселюдних висловлюваннях і вчинках керуватимуся загальнолюдськими нормами моралі та християнськими цінностями задля спільного блага громади, держави і народу України.

Усіма силами сприятиму захисту, поширенню та утвердженню в суспільстві християнських цінностей і морально-етичних засад, насамперед в освіті, охороні здоров’я, економіці, політиці, ЗМІ та міжнародних відносинах і загалом у всіх суспільних інституціях, творячи Україну християнською державою.

ЗВЕРНЕННЯ З НАГОДИ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 2019 РОКУ*

*Дорогі брати і сестри!
Високодостойна українська громадо!*

Вибори президента – важлива подія в житті кожної нації. Але нинішні президентські вибори в Україні по-особливому відповідальні й доленосні. Вони проходять в складних умовах зовнішньої військово-політичної агресії, яка супроводжується суворим протистоянням між властивими нашому народові цінностями та такими, що штучно привносяться ззовні.

Попри неймовірні труднощі й виклики, що постали перед українським суспільством, ми маємо непохитну віру що Господь не залишить своїх дітей у час випробувань й допоможе нам збудувати країну, в якій панують євангельські принципи, шанується людська гідність, плекаються довірливі взаємини між громадянами.

За цих обставин, споглядаючи у завтрашній день із вірою в Його милість, ми, члени Ради євангельських протестантських церков України:

1. Закликаємо усіх громадян, наших братів і сестер, неодмінно відвідати виборчі дільниці і віддати свій голос за майбутнього очільника Української держави. Цим ми не тільки реалізуємо свій конституційний і громадянський обов'язок, але й виконаємо настанову, залишену нашим Господом.

* Джерело: <http://repcu.org/2019/03/18/statement-presidential-election-2019/>.

2. Закликаємо голосувати за покликом серця. Пам'ятаймо, що християнські чесноти мають проявлятися як у словах, так і в діях. Діла і слова майбутнього Президента не повинні йти у розріз зі Словом Божим – Біблією. Діймо зважено і відповідально! Вчинивши так, матимемо впевненість у тому, що Боже благословення для нас і наших дітей триватиме й надалі.

3. Будьмо свідомими того, що політичні змагання нерідко призводять до соціальної напруги й поляризації суспільних настроїв. Не можемо допустити, щоб євангельські християни були втягнуті в політичне протистояння. Особливо слід уникати “порожніх та нечестивих суперечок” у наших церквах, сім'ях, на роботі, в публічних місцях. Під час виборів християни мають дбати про те, щоб слугувати за взірць зваженості й поведження у дусі сили, любові і здорового розуму (2 Тимофія 1:7).

4. Закликаємо кожного свідомого християнина понести молитовну відповідальність за проведення чесних і відкритих виборів Президента України. У п'ятницю 29 березня 2019 року знайдімо особливий час для глибокої молитви, щоб Господь направив наші серця до мудрого рішення на підтримку претендента, який, з одного боку, сповідуватиме євангельські цінності, а з іншого – залишатиметься непохитним у збереженні й розвитку української державності.

Будьмо активними в обстоюванні істин, що несуть життя, добро і надію. Завжди уклінно дякуймо нашому Господеві за Його рясні благословення і святі обітниці.

Нехай Бог поблагословить нас і дасть нам мир!

Михайло Паночко, Головуючий у Раді, старший єпископ Української Церкви Християн Віри Євангельської

Валерій Антонюк, голова Всеукраїнського Союзу церков євангельських християн-баптистів

Сергій Шаптала, голова Братства Незалежних Церков і Місій Євангельських Християн-Баптистів України

Станіслав Носов, Президент Української Уніонної конференції церкви адвентистів сьомого дня

Віктор Танцюра, Голова Ради Релігійного Управління Асоціації Місіонерських Церков України

Пилип Савочка, старший єпископ Духовного Центру Християн Віри Євангельської “Спасіння”

В'ячеслав Горпинчук, єпископ Української Лютеранської Церкви

Анатолій Гаврилук, старший єпископ Центру незалежних харизматичних християнських церков України (Повного Євангелія)

Василь Райчинець, старший єпископ Української Вільної Церкви Християн Євангельської Віри

Анатолій Калюжний, голова Собору незалежних Євангельських Церков України

Леонід Падун, старший єпископ Української Християнської Євангельської Церкви

В'ячеслав Мурза, голова Правління Євангельських Реформатських Церков України.

Прийнято на засіданні РСПЦУ 14 березня 2019р., м. Київ.

РЕПЦУ ПРОСИТЬ ВІД КАНДИДАТІВ НА ПОСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРОЯСНЕННЯ ЇХ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ВАЖЛИВИХ ПИТАНЬ*

“...У ході президентської кампанії чимало уваги приділяється питанням збереженню суверенітету та цілісності України, безпеки та подоланню корупції, викликам економічного та зовнішньополітичного характеру. Не применшуючи важливості цих питань, водночас хочемо акцентувати увагу на моральних засадах розбудови української держави та проблематиці ціннісних орієнтирів українського суспільства в процесі європейської інтеграції, від чого безсумнівно залежать можливості нашої держави у подоланні корупції, привнесення високих моральних стандартів як у політичне, так і суспільне життя, розвитку демократичних засад державного управління” – ідеться в листах, спрямованих до кандидатів на високу посаду.

“У цьому контексті віруючі наших Церков хотіли б дізнатися Вашу позицію та програму дій як кандидата на пост Президента України стосовно наступних питань –

у сфері свободи віросповідання в Україні:

1) чи готові Ви забезпечувати рівність усіх релігійних організацій та розвиток релігійного плюралізму в Україні, який виключає юридичне чи фактичне домінування однієї з конфесій – тобто утворення “державної” чи “національної” церкви;

2) чи готові Ви розвивати постійний діалог та взаємодію з релігійною спільнотою, в тому числі євангельськими церквами, на партнерських засадах, зокрема під час законотворчого процесу;

3) як Ви ставитеся до викладання у загальноосвітніх школах предметів духовно-морального спрямування, зокрема “Християнської етики”;

у сфері утвердження сімейних цінностей:

1) чи вбачаєте Ви пріоритетом державної політики питання захисту сімей та дітей: зокрема, ініціювання розробки та прийняття державної програми щодо підтримки сімей на період до 2025 року з відповідним фінансуванням;

* Джерело: <http://repcu.org/2019/03/15/%D1%80%D1%94%D0%BF%D1%86%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%8C-%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B4%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82-%D0%BF/>.

2) яке Ваше ставлення до підвищення рівня державної сімейної політики до рівня центрального органу виконавчої влади;

3) чи Ви можете гарантувати відмову від ідеї просування на державному рівні одностатевих відносин, одностатевих партнерств та гендерної ідеології (йдеться не про рівність прав жінок і чоловіків, а про викривлення розуміння понять “стать”, “подружжя”, “сім’я” шляхом впровадження гендерної самоідентифікації);

у сфері захисту суспільної моралі:

1) чи Ви зможете в процесі європейської інтеграції України, незважаючи на тиск з боку західних партнерів, відстоювати національні інтереси та притаманні для українського суспільства сімейні, духовні та моральні цінності;

2) чи вбачаєте Ви за доцільне відновлення правового механізму практичної реалізації Закону України “Про захист суспільної моралі” з метою запобігання розбещенню неповнолітніх, розпалюванню міжнаціональної та міжрелігійної ворожнечі у медіа та засобами реклами (як приклад, створення громадського наглядового органу з належним державним фінансуванням, подібного до ліквідованої у лютому 2015 року Національної експертної комісії з питань захисту суспільної моралі).”

Учасники засідання просять, з огляду на важливість цих питань для визначення зі своїм вибором для мільйонів віруючих громадян нашої держави, до 25 березня у відповідь на отриманий лист або публічно представити своє бачення щодо означених вище питань.

“Сподіваємось, що наша ініціатива буде покладена в основу подальшого діалогу між Вами та спільнотою євангельських церков під час Вашої подальшої політичної діяльності” завершується лист, підписаний Головуючим у Раді Євангельських Протестантських Церков України, старшим єпископом УЦХВС Михайлом Паночко.

Нагадаємо, РЄПЦУ на своєму засіданні від 14 березня 2019р. прийняла рішення про спрямування листів до кандидатів на посаду Президента України з метою прояснення їх позиції по ряду важливих питань.

НАША СВЯТА СОФІЯ. Послання Глави УГКЦ

з нагоди століття відновлення соборності
українського народу та його держави*

Дорогі в Христі брати і сестри! Упродовж своєї тисячолітньої історії наша Церква та наш народ уповні пережили у своєму тілі досвід пасхального таїнства нашого Спасителя. Ми пройшли крізь важкі терпіння, неодноразово пережили смерть і воскресіння. Перемогу та радість воскресіння ми бачимо на власні очі у вільній, незалежній та соборній Україні. Сьогодні, вкотре дивлячись в очі завойовникам, ми запитуємо в Господа: “Для чого Ти нас воскресив? Яким є Твій Промисел щодо нас?” На ці запитання Божественна Премудрість дає нам відповідь нашою власною Софією Київською!

НАША СВЯТА СОФІЯ

Послання Блаженнішого Святослава

з нагоди століття відновлення соборності українського народу та його держави

Високопреосвященним і Преосвященним Архієпископам та Митрополитам,

боголюбивим єпископам, всечесному духовенству,

преподобному монашеству, возлюбленим братам і сестрам,

в Україні та на поселеннях у світі сущим

Мудрість розумного – свій шлях знати.

Приповідки 14, 8

Дорогі в Христі!

Вступ

1. Пильно проймаючи поглядом століття, яке минуло з часу відродження соборності українського народу та його держави, ми споглядаємо предвічний Божий задум щодо них і нашої святої Церкви. Ми відчуваємо, що стоїмо на порозі нової епохи, повної несподіваних викликів. Ці новітні виклики спрямовані до всіх людей. Людство входить у цілковито незвіданий – невідомий і тривожний, але сповнений надії – етап глобальних перетворень: релігійних, культурних, економічних, технологічних і суспільно-політичних. Особливо ж гостро ці нові виклики відчуваємо ми, діти і спадкоємці Київської Церкви.

* Джерело: офіційний веб-сайт УГКЦ – http://ugcc.ua/official/official-documents/zvernennya/zvernennya2019/nasha_svyata_sof%D0%86ya_poslannya_blazhenn%D1%96shogo_svyatoslava_z_nagodi_stol%D1%96titya_v%D1%96dnovlennya_sobornost%D1%96_ukrainskogo_narodu_ta_yogo_derzhavi_85063.html.

2. У новітньому контексті нашого духовного та культурно-національного буття щиро запрошуюю кожного скерувати очі власного серця і ума до Божественної Премудрості. Цю Премудрість у Різдві Христовому предвічний Отець являє світові у своєму воплощеному Сині та відкриває у Святому Дусі. У цій Божественній Софії, Премудрості Божій, ми бачимо глибоку мудрість нашого національного та державного буття – Софії Київської, що є іконою та воплощенням Премудрості Божої. Софія, Премудрість Божа, прийшла на київські пагорби з Володимировим хрещенням і лягла в основу всієї київської цивілізації. Ідеться про євангельські цінності та моральні принципи, що осяяли культуру наших предків і стали міцними підвалинами для об'єднання українського народу та розвитку нашої державності. Дивовижним втіленням, непорушною святинєю Премудрості Божої стала Свята Київська Софія, собор, що донині є промовистим символом первинної цілісності й повноти єдиної та неподільної Київської Церкви.

3. Упродовж тисячолітньої історії ця мудрість залишалася фундаментом софійної цивілізації київського християнства, основою державотворчих прагнень нашого народу, колискою його моралі. Отож збагнути нашу мету й відповідальність у новітній час - означає зробити Софію Київську видимою, живою та діяльною. Ця Премудрість є дороговказом для особистого життя, способом здійснення морального та політичного вибору. Саме вона, за силою і діянням Святого Духа, є джерелом національної снаги та відповіддю на актуальні запити сьогодення, на нові виклики: тобто проектувати, втілювати цю Божу Премудрість нашими вчинками в нові часи – означає прокладати українському народові шлях у майбуття.

Софія Київська – християнський фундамент українського народного буття

4. У своїх спасенних стражданнях, смерті та воскресінні наш Спаситель здійснив остаточну перемогу над самою смертю та її причиною, гріхом, і дарував світові мир, що перевершує всяке розуміння (пор. Фл. 4, 7). Премудрість Божого задуму виявилася в незбагненній красі жертвовної любові самого Творця. Адже Він через власного Сина у Святому Дусі довершив таїнственне спасіння людства, визволивши його з полону гріха та вічної смерті. Церква Христова – таїнство Божої звитяги, що покликане крізь віки лунати переможним співом, сягаючи водами святого хрещення та животворною благодаттю всіх часів і народів. Ми, християни, – відгомін Його перемоги, живий образ Його відвічної та всеблагі Премудрості, яка раз і назавжди замешкала поміж людьми, торуючи шлях окремій людині та цілим народам до незглибимих обширів Божої любові через сповіщення людству Христа розп'ятого – “Божої могутності і Божої мудрості” (1 Кор. 1, 24).

5. “Безвісною ж бо до часу і затаєною Премудрість Божа була од ангелів і людей, не як не існуюча, а як прихована, щоб виявитись наприкінці віку”[1], – писав був київський митрополит Іларіон. Коли ж для нашого народу настала визначена Божим промислом “повнота часів” (Гал. 4, 4), відгомін тієї спасенної проповіді залунав на київських пагорбах. Він сягав глибини сердець наших прашурів, просвітлював їхні уми та скріплював волю, з множини формував єдність і цілісність. У хрещальних водах Володимирової купелі Премудрість Божа воплотилася в тіло нашого національного буття – стала кров'ю і плоттю історії українського народу. Звідси щедро почало бити єдине джерело Світла та Істини для об'єднаного Божою благодаттю люду. Із цього джерела наші предки черпали знання, і це дозволяло їм формувати передане нащадкам розуміння себе та світу. Із цього джерела зродилася наша тотожність – церковна, національна та державна. Завдяки цьому джерелу сформувалися ціннісні засади організації особистого та суспільного життя. На них упорядковувалися господарство, навчання та виховання молоді. Нові засади визначили ставлення до родини, нужденних і чужинців, розуміння справедливості та краси, суспільної відповідальності й турботи про спільне благо. Тут гартувався ратний дух українського війська та формувався ціннісний кодекс українського воїна – захисника рідної землі. Звичне та буденне набувало виміру сакрального та Богом явленого.

6. У саяві Премудрості Божої, втіленої в долю нашого народу, формувалися засади внутрішнього устрою українського суспільства, етичні принципи його інституційної організації, зрештою – самі засади нашої державності. Звідси походить наше усвідомлення соціальної справедливості

та покликання влади служити інтересам народу й захищати його добробут. У лоні Софії Київської сформувалися наша культура, наша книжна мова, визначився напрям нашого розвитку. Київська Церква не була заручницею політичних інтересів державної влади чи слугинею могутніх світу цього, бо не грішила обожненням світського правління. Вона залишалася душею і сумлінням свого народу, навчаючи його оцінювати земну владу відповідно до того, наскільки ця влада служить Божій правді та вічному закону Творця. Саме так, у світлі Софії Київської та добра Божого люду, була оцінювана “Руська правда” великого князя київського Ярослава, недаремно званого Мудрим. Та сама Церква і понині збирає в єдине ціле дітей однієї Істини, однієї Мудрості, однієї Софії. Так на кручах Славути-Дніпра Божа Премудрість “дім собі збудувала” (Прип. 9, 1), заклала в серцях наших пращурів непохитні ціннісні основи для впорядкування нашого сьогодення та побудови спільного майбуття. Премудрість Божа стала Мудрістю – Софією – Київською, що сформувала основи нашої цивілізації.

7. Упродовж століть звідси силою і діянням Святого Духа впливали струмки Божественної благодаті, що зрешували й навколишні землі. Саме звідсіля, із Софії Київської, життєдайні промені Божої Премудрості просвітили всі околиці Київської держави. Приймаючи, однак, благодать хрещення, не всі вони стали здатними цілком преобразитися глибиною Божої Премудрості і так, як у Києві, у її світлі будувати свою церковну тотожність та суспільні інститути. Навіть коли вони імітували, а часом і посідали собор Премудрості Божої в Києві, своє буття визначали агресивністю кочовиків-завойовників, за словами апостола Павла: “Маючи вигляд благочестя, сили ж її відреклися” (2 Тим. 3, 5).

Київська Церква – ікона Божественної Премудрості

8. Нерукотворним храмом Божої Премудрості на берегах древнього Борисфену стали душі наших пращурів, серцем софійної цивілізації – престол київських митрополитів. Храм Святої Софії Київської, Премудрості Божої, втілює в собі мудрість наших предків, осяяну Божою істиною, і став “дивом і славою на всі навколишні країни”[II]. Упродовж століть тут звершувалося таїнство спасіння нашого народу. “Ріки води живої” (Ів. 7, 38) текли з цього храму до серця й розуму кожного українця. Наші прадіди отримали благодать із духовної спадщини святого всехвального апостола Андрія Первозваного, святих слов’янських просвітителів Кирила та Методія, блаженної Ольги, княгині Київської. У визначений Провидінням час завдяки усвідомленій волі святого рівноапостольного великого князя Володимира наші пращури стали учасниками хрещальної купелі. Відтоді Божественна Премудрість – одвічна Істина – просвітлює наш шлях. А собор Святої Софії залишається вірним свідком освяченої цією благодаттю єдності Київської Церкви.

9. Неподілена Київська Церква, перебуваючи в повному сопричасті зі стародавніми Церквами Рима та Царгорода, стала для нас вірним шляхом до вселенського братства християнських народів. Її народження не було затьмарене братніми роздорами. Її містична пам’ять несе в собі повсякчасний літургійний спомин неподіленого розбратом християнства першого тисячоліття. Її місія – вірно втілювати в собі Божий задум спасіння людини поміж “єдиним Божим народом у краю на київських пагорбах”[III], як про це нам пригадував Блаженніший Любомир, та служити вселенській єдності всіх християн. Її євангельський благовіст мелодійно лунав у повній симфонії з голосами стародавніх апостольських Церков, аби єдина Істина неподільної Христової Церкви просвітлювала цілий світ, вірно виконуючи заповідь самого Спасителя “щоб усі були одно” (Ів. 17, 21). Софія бо – символ нездоланної єдності та мудрості, що сягає високо понад мури тимчасових непорозумінь і роздорів.

10. Софійна Церква – свята земля примирення та порозуміння, завжди відкрита до вселенської єдності розпорощених по світу дітей Божих. Бо Премудрість Божа не знає меж, вона єдина та обіймає всіх і все, “простягається від краю і до краю та керує всім доладно” (Мудр. 8, 1). Саме тому сьогодні, як і тисячоліття тому, наша Київська Церква залишається в повному сопричасті з намісником апостола Петра, покликаним самим Спасителем служити єдності Його Вселенської Церкви та цілісності відкупленого Божого люду. Разом із єпископом Рима наша Церква перебуває в сопричасті з іншими Східними Церквами. У цьому відкривається особливе єкуменічне покликання нашої Церкви – свідка неподіленого християнства та мучениці наших часів.

11. Ісповідник віри, довголітній в'язень сталінських таборів патріарх Йосиф Сліпий залишив невмирущий маніфест ідентичності нашої Церкви як спадкоємниці та правонаступниці повноти київського християнства. Цим маніфестом є величний собор Святої Софії у Римі, золотий ювілей освячення якого ми святкуватимемо 2019 року. Зведення римської Софії разом із заснуванням Українського католицького університету є свідченням живої та діяльної Софії Київської, виявленої в самому існуванні Української Греко-Католицької Церкви-мучениці як в Україні, так і на поселеннях. Безсмертне послання патріарха Йосифа “Urbi et orbi” (Вічному місту і світу), викарбуване на фронтоні університету: “Істина й любов до науки собирає в розсіянні суцях”. Будуючи собор Святої Софії в Римі, освячуючи його разом зі святим папою Павлом VI, цей подвижник Христової віри споглядав Софійський собор у Києві як материнський храм нашої Церкви, в якому молилися і його великі попередники. Київський храм патріарх Йосиф бачив видимим собором невидимої Софії, церковної та національної мудрості, що перетривала тисячоліття в тілі й крові його рідної Церкви, а сьогодні переможно сяє на всю Україну та весь світ. Патріарший собор у Римі є промовистим символом вселенськості Софії Київської, втіленням жаги українського серця до повноти єдності в Христі, дарованої нашому народу в хрещальній купелі князя Володимира. Він є знаком невмирущості осяяного Божою благодаттю українського духу – того самого, що його власним життям втілював патріарх Йосиф.

12. Великий ісповідник віри смиренно заповідав своїм нащадкам: “Поховайте мене в нашому Патріаршому Соборі Святої Софії, а як воплотиться наше видіння і постануть на волі наша Свята Церква і наш Український нарід, занесіть мою домовину, в якій спочину, на рідну Українську Землю... Якщо такою буде воля Божа і бажання Українського Божого люду, складіть мою домовину в підземеллях оновленого собору Святої Софії”[IV]. Патріарх Йосиф відчував, що Божественна Мудрість нагадує про завдання відновити первісну єдність нині поділеної Київської Церкви. Лише тоді ми побачимо воістину оновлений собор Святої Софії в Києві. Доки цієї єдності ще немає, жодна із Церков-спадкоємиць цієї Церкви не може одноосібно посідати стародавній собор Премудрості Божої, Софії Київської. Він має радше бути місцем зустрічі всіх нащадків софійної Київської Церкви, бути нагадуванням, закликом, будителем і надією на наше поєднання в Христі.

13. Через проповідуване слово Премудрість Божа проникала до серця кожного, формуючи нерозривну єдність, нездоланну спільність великої родини, поглядом зверненої до непорушної святині – Софії Київської. Наша Церква словом і ділом навчала своїх вірних дітей відважно брати на себе відповідальність за долю всього народу, за нашу державу. Вона завжди була державницькою та державотворчою, безупинно наголошуючи на ціннісних принципах функціонування державних і суспільних інститутів, обґрунтування яких шукала значно глибше – у скарбниці Премудрості Божої. Натхнений її мудрою традицією, праведний митрополит Андрей Шептицький писав: “Церква, зрозуміла як інституція чисто національна, що обіймає тільки один народ і відлучає його від усіх інших, стає орудником до піддержування роздору, підсичує національні пристрасті та допомагає до гніту інших націй. Вона веде до боротьби, а не до миру; до розлуки, а не до з'єднання, отже й не є Христовою”[V]. Софійне мислення нашої Церкви повсякчасно скеровувало її синів і доньок до подолання внутрішніх непорозумінь, до об'єднання зусиль, до консолідації українського народу, гуртуючи навколо завжди дійсних євангельських цінностей. Софія – мудрість втіленої в особисте та суспільне життя Істини, що творить архітектуру історичного буття народу, дозволяє в гаморі поколінь і цивілізацій закріпити інституційне оформлення його самобутності, “збудувати Рідну хату”[VI].

14. У затишку софійної традиції київського християнства сформувалася особлива літургійна, богословська, духовна та канонічна спадщина. Ця багата духовна культура все ще, на жаль, мало вивчена та досліджена. Сьогодні ми разом із нашими православними братами, співспадкоємцями Київської Церкви, покликані заново відкрити цей наш спільний скарб, досліджувати та розвивати його як дорогоцінний фундамент нашого духовного єднання. Київському благочестю понад усе властива увага до серця людини як її найглибшого виміру, в якому сконцентровані здатність відчувати

та осмислювати дійсність і приймати рішення під натхненням Святого Духа. Саме там Премудрість Божа трудиться над відновленням у людській істоті затьмареного колись первообразу. Відтак серце людини, як і навколишня дійсність, вимагає ціннісно-орієнтованого розвитку. Ідеалом сформованої за таких умов аскези стає фізична праця, що дозволяє людині відчувати себе ближчою до сотвореного світу та водночас спонукає приймати відповідальність за нього. Із людського серця – “безодні, усіх вод і небес ширшої”[VII] – Премудрість Божа сягає всього внутрішнього світу людини усвідомленим відчуттям відповідальності за іншого. Важка праця стає ціннісним ідеалом, знаряддям соціального служіння.

15. Відповідальність за спільне благо та служіння нужденним залишаються двома визначальними рисами соціального виміру київського благочестя. Ми знаходимо численні свідчення про них у життях великих святих нашої землі, зокрема преподобного Теодосія Печерського та інших подвижників із “Києво-Печерського патерика”. Цей вид благочестя формує властивий нашій духовній культурі дух ціломудрія як відновленої Духом Святим цілісності людської особистості – святця як носія та свідка Божественної Премудрості. Молитва, піст, праця та вчинки милосердя дозволяють людині стати живим втіленням незбагненої Мудрості самого Творця. Першим плодом софійної святості є духовний подвиг святих мучеників братів Бориса та Гліба. Із глибин цього особливого дару для нашого народу Божественна Премудрість проклала собі шлях до сердець незліченних мучеників за єдність Христової Церкви – як у часи гоніння Київської Церкви в Російській імперії, так і в часи комуністичного терору ХХ століття: їхня “мученицька кров свідчить перед небом і землею про непохитну вірність Богові”[VIII]. У серці, в якому замешкала Божа Премудрість, євангельські принципи стають життєвими орієнтирами для нашого сьогодення, а звідтіля, з келії власного серця, прямують у широкий світ, щоб його преобразити, привести людське суспільство у відповідність до об’явлених цінностей. Так упродовж століть Київська Церква, вірна своїй спасенній місії, освячує Божою благодаттю серце кожного українця та всього народу, яскраво сяючи перед світом дивовижною іконою Божественної Премудрості.

Софія Київська – ціннісна парадигма побудови державності та суспільних інститутів українського народу

16. Етика суспільних відносин, сформована в контексті софійної логіки нашої історії, визначає особливе місце для провідника народу. Функція державної влади та суспільного проводу в київській традиції набуває властивих саме їй ознак. У “Повчанні” Володимира Мономаха легко помітити: великий князь не керується у своїй діяльності лише власним інтелектом і загальнолюдським досвідом. Він шукає Божих орієнтирів, мудро визнаючи примат Божественного Промислу над власною волею. Влада – це передусім служіння, що спонукає до турботи про довірений Богом люд, особливо ж про вдів і сиріт, про убогого та немічного. Лінощі – чи не найбільший із гріхів. Кожна людська діяльність має бути невтомною й осяяною Божою благодаттю. Саме тому князь звертається в молитві до Бога з проханням зміцнити його серце мудрістю. Моральні та богословські чесноти лежать в основі його особистого життя та суспільного служіння: “А се вам основа всього: страх Божий майте вище над усе”[IX]. Князь не узурпує влади, дарованої йому Всевишнім для захисту рідної землі та забезпечення добробуту підлеглих. Він покликаний мудро нею розпоряджатися задля миру та злагоди в країні. У нашій софійній системі цінностей саме Божий народ залишається носієм Божої Премудрості, а відтак – голосом, здатним нагадувати князеві про його священну місію та застерігати від зловживання владою.

17. Упродовж століть світло Христового Євангелія щедро осявало кожен вимір життя та побуту нашого народу. Слово Боже заклало ціннісні засади суспільних і державних інститутів, поглиблювало розуміння свободи та гідності людської особи, прав і обов’язків громадян, відповідальності влади, допомагало узгоджувати громадську та господарську діяльність із об’явленими істинами. Важливим відгомном Божої Премудрості в історії українського народу,

підхопленим Київською Церквою, є беззаперечна повага до знань. Митрополит Андрей якось відзначив: “Всі українці високо цінують науку та освіту”[X]. Сам митрополит і його наступники докладали чималих зусиль, щоб в українському народі не згасла жага до мудрості. Адже знання провадять до глибшого розуміння себе самого та довколишнього світу, дозволяють людині плідно взаємодіяти з дійсністю. Наука та освіта допомагають народові захистити свою самобутність, вберегти власну душу, творити квітуче майбуття. Просвіта є запорукою економічного розвитку та соціального прогресу. Однак лише тоді, коли керується істинними цінностями. “Якщо любиш прибуток, шукай його пристойним шляхом”, – писав Григорій Сковорода[XI]. Входячи в людську дійсність, Божа Премудрість просвітлює уми та скеровує людську волю до правильної дії, допомагаючи мудро керувати довіреним їй скарбом Божого творіння.

18. Особливим чином наш народ і його Церква стали свідками вочленення у власну історію Премудрості Божої в невимовних стражданнях і гоніннях, з вірністю та гідністю перенесених заради Христа та Його справедливості. Ми – Церква мучеників за Божу Істину. Випробовування, що рясно спадали на долю українського народу, ставали місцем об’явлення Божої сили та мудрості. Вони зіткали нашу самобутність, визначили нашу ідентичність. Ми бо не проповідуємо мудрість цього світу, а власною історією автентично звіщаємо “мудрість Божу в тайні, закриту, що її Бог призначив перед віками нам на славу” (1 Кор. 2, 7). Це та сама таїна Божественного задуму, що явилася світові з висоти хреста та осяяла його світлом Христового воскресіння. Це та мудрість, що дарує повноту життя і долає саму смерть.

19. Світлої пам’яті патріарх Йосиф Сліпий у своєму пастирському посланні до духовенства нашої Церкви, написаному ще в Красноярському краю, порівнює історію Церкви Христової з “хрестоносним походом” праведників і мучеників за Божу Істину. “А серед того хрестоносного походу окремих ряд становлять визнавці нашої Греко-Католицької Церкви... Там бачите і Ваших дідів і прадідів, батьків і кривих, численних Ваших духовних дітей, друзів і знайомих... За тими гідними, достойними і святими предками ступаєте і Ви зі своїми важкими хрестами, падаєте під ними не раз і не два, щоби знову повстати. Всі вони у Вашій боротьбі за Церкву та її єдність, у двиганні Вашого важкого хреста духом і молитвою з Вами!”[XII] Софія Київська – це також мудрість нашого народу, що об’являється в час страждань і надає силу переобразити біль і смуток гонінь у невимовну радість вірності Христові, у духовну звитягу над силами страху та мороку, у триумф воскресіння. Наша Церква завжди усвідомлювала свою місію перед власним народом і цілим світом сповіщати Євангеліє “і то не мудрістю слова” (1 Кор. 1, 17), а любов’ю до хреста Господнього, який для нас, що спасаємося, є “сила Божа””.

Софія Київська – дороговказ до вічної мети дітей Української Церкви та народу

20. Свою славнозвісну “Молитву про Божу мудрість” праведний митрополит Андрей Шептицький завершує проханням: “Дай мені ту мудрість, що мені та моему народові найбільше недостає. Дай мені мудрість правдивого вдоволення, правдивого щастя”[XIII]. У цих словах наш великий праведник ніби звертає очі власного серця в те майбуття, яке ще слід вибороти молитовним подвигом і спільною наполегливою працею. Тут виявилася вся мудрість українського народу, котрий крізь столітні випробування дивиться вперед і впевнено прямує до повноти свого покликання бути “знаменом, піднятим перед народами” (Іс. 11, 12), бути народом Божим, що нездоланною надією торує шлях до власної обіцяної землі, до повноти Божої любові та миру. І дороговказом йому на цьому шляху зоріє Премудрість Божа, втілена в його історію, – наша Софія Київська.

21. Софія Київська – мудрість народу, що народився у благодатних водах Володимирового хрещення. Відтоді євангельські цінності лягли в основу властивого нам світогляду, стали нормами організації суспільного побуту. Плекання української родини як домашньої Церкви, що зберегла наше церковне життя впродовж років найсуворіших переслідувань, передавання віри батьків майбутнім поколінням як найдорожчого національного скарбу та навіть сам процес державотворення в нашій

історії пройняті сяйвом Божої Премудрості. Її світло вчить нас любити свій народ і його соборну державу, а водночас збуджує свідомість того, що ми, за словами апостола Павла, є небесними громадянами і тут, у цьому світі, постійного місця не маємо, а смиренними паломниками прямуємо до нашої Небесної Батьківщини (пор. Фил. 3, 20). Саме ця висока мета й покликання кожної людини дозволяють нам правильно оцінювати дочасне життя та добре готуватися до вічності. На шляху до Небесної Батьківщини ми покликані втілювати Софію Божу в нашу українську дійсність, будувати справедливий світ, творити цивілізацію миру та любові.

22. Дорогі в Христі брати і сестри! Упродовж своєї тисячолітньої історії наша Церква та наш народ уповні пережили у своєму тілі досвід пасхального таїнства нашого Спасителя. Ми пройшли крізь важкі терпіння, неодноразово пережили смерть і воскресіння. Перемогу та радість воскресіння ми бачимо на власні очі у вільній, незалежній та соборній Україні. Сьогодні, вкотре дивлячись в очі завойовникам, ми запитуємо в Господа: “Для чого Ти нас воскресив? Яким є Твій Промисел щодо нас?” На ці запитання Божественна Премудрість дає нам відповідь нашою власною Софією Київською! Сьогодні ми, як і тисячу років тому, щоразу глибше усвідомлюємо себе як помісна і водночас глобальна Київська Церква – Церква українського народу в єдності з наступником апостола Петра, як невід’ємна складова соборної Вселенської Церкви з місією об’єднання всіх християн. Ми впевнено прямуємо до повноти Божого Царства. У наших витоках – наші цінності, наш спосіб мислення та діяльності, наша традиція та стратегія розвитку, наш досвід. Наша спільна пам’ять, наше вповні відкрите серце та дружня рука, простягнута до православних братів, наш шлях у майбуття, наша мудрість – це наша Софія, Софія Київська.

23. Ця Мудрість Церкви та народу є запорукою нашої перемоги, нашої снаги та невмирущості. Саме вона в силі й благодаті Святого Духа проведе нас через відповідальний вибір у цьому році, оновить і зміцнить нашу державу та забезпечить перемогу й мир, розвиток і процвітання українського народу. Софія Київська є тією внутрішньою силою, яка без тривоги та страху веде наш народ у майбутнє особливим цивілізаційним шляхом. За своєю природою вона є універсальною – великою цінністю людства, що допомагає всім народам входити в нову епоху не з порожніми руками, а з Вічною Мудрістю, яка лежить в основі історії. Наша Софія Київська є її автентичним відблиском, вічним сяйвом Божественного Промислу, що відкриває нам істину про людину та її призначення у всесвіті.

Пресвята Богородице, Престоле Премудрості, Київська Оранто та наша Нерушима Стіно! Веди нас, небесних громадян, дорогами цього земного буття до нашої Небесної Батьківщини!

+ СВЯТОСЛАВ

Дано в Києві,

при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,

у свято Обрізання Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа та

Святого Василя Великого, архієпископа Кесарії Каппадокійської,

14 січня

“У ЛЮБОВІ ТА ПРАВДІ”

позиція Голови Польської Єпископської Конференції
Глави Української Греко-Католицької Церкви
щодо рішення до продовження діалогу та
прагнення до більш глибокого примирення*

Усвідомлюючи складні моменти в історії стосунків між польським та українським народами і Римо-Католицькою Церквою в Польщі та Греко-Католицькою в Україні, сумлінно наслідуючи вчення Христа Господа та приклад наших великих попередників – святого Івана Павла II, кардинала Юзефа Глемпа, архиєпископа Юзефа Міхаліка, кардинала Мирослава Любачівського та кардинала Любомира Гузара, стоячи перед престолом Ясногірської Богородиці – королеви Польщі, ми ще раз хотіли би висловити щире волю до продовження діалогу та бажання ще глибшого примирення між нашими Церквами.

Саме тут, на Ясній горі, у 1988 році тодішній Примає Польщі вітає Главу Української Греко-Католицької Церкви, який разом з єпископами, духовенством та вірними з України приїхав до духовної столиці Польщі для участі у святкуваннях 1000-річчя Хрещення Київської Русі. Сьогодні ми також хочемо дивитися на свою історію в євангельському дусі, тобто по правді, в любові та прощенні, без яких неможливий будь-який діалог.

Не було би примирення без мудрих і смиренних людей доброї волі, які були нашими великими попередниками. Паломництва святого Івана Павла II до Польщі й України були пророчими та провідницькими, а дії, які він здійснив, підготували наші спільноти, щоб ми могли засвідчити християнську правду, любов і солідарність. Їх покійна й гідна найвищої похвали постава, їхня мужність стояти у правді, заклали основи примирення, ґрунтованого не на нестабільних настроях і суб’єктивному погляді на минуле, а на правді та любові.

Слова, сказані під час пам’ятного паломництва святого Івана Павла II в Україну у 2001 році, повинні стати для нас зразком і прикладом щирого діалогу. “Це може здатися

* Джерело: офіційний веб-сайт УГКЦ – http://news.ugcc.ua/documents/u_lyubovl_i_v_pravdl__pozitsiya_jeπισkopiv_polshchi_i_ukraini_shchodo_primirennya_87124.html.

дивним, незрозумілим і недоречним, – сказав тоді кардинал Любомир Гузар, – у той момент, коли Українська Греко-Католицька Церква втішається такою великою славою, ми також визнаємо, що в минулому столітті у нашій Церкві були й темні, духовно трагічні моменти. Бувало, що деякі сини та дочки Української Греко-Католицької Церкви чинили зло, на жаль, свідомо та добровільно, своїм ближнім зі свого народу й інших народів. У вашій присутності, Святіший Отче, і від імені Української Греко-Католицької Церкви я хотів би попросити прощення у Бога, Творця і Отця всіх нас, і тих, кого ми, сини й дочки цієї Церкви будь-яким чином скривдили. Щоб не обтяжувало нас жахливе минуле і не отруювало наше життя, ми раді пробачити тим, хто будь-яким чином скривдив нас...”. “Нехай прощення, уділене й одержане, – заохочував папа-поляк, – розливається як цілющий бальзам у кожному серці. Нехай кожен, завдяки очищенню історичної пам’яті, буде готовий поставити вище те, що об’єднує, ніж те, що роз’єднує, щоб разом могли будувати майбутнє на основі взаємоповаги, братерської спільноти, братньої співпраці та справжньої солідарності”.

Сьогодні ми, уважно слухаючи голос цих великих свідків надії, правди, любові та примирення, хочемо будувати наше краще майбутнє та робити кроки, які зближуватимуть наші народи. Через молитовні зустрічі, урочисті святкування Євхаристії в римському та візантійсько-українському обрядах, паломництва до святих місць, важливих для обох Церков, наукові студії, хочемо поглибити знання про наші традиції та історію, особливо серед молоді.

Вірячи в сопричастя святих, ми висловлюємо переконання, що святий Іван Павло II, який в минулому успішно ініціював процес загоєння ран і примирення, продовжить підтримувати його, заступаючись перед Богом у святій справі примирення. Хочемо, щоб святий Іван Павло II провів нас на шляху до святості та примирення, і, бажаючи наслідувати його, ми готові подолати всі зовнішні труднощі, щиро сподіваючись на його допомогу та підтримку.

Ми віримо, що наші Церкви незабаром зможуть проголосити – за згодою Святого престолу – польського папу покровителем нашого примирення, що наші Церкви матимуть заступника перед Богом у цій святій справі.

Доручаємо наші спільноти Богородиці Ясної гори, щоби вона покрила всіх людей доброї волі в Польщі й Україні своїм материнським покровом і повела нас до Свого Сина Ісуса Христа.

+ Станіслав Гондецький,
архієпископ Познанський,
Голова Польської Єпископської Конференції,
віцепрезидент Ради Єпископських Конференцій Європи (ССЄЄ)

+ Святослав Шевчук,
Верховний Архієпископ,
Митрополит Києво-Галицький,
Глава Української Греко-Католицької Церкви

Текст підписано під час Конференції єпархіальних єпископів
на Ясній Горі 27 серпня 2019 року